

Derényi András – Tót Éva

Validáció

A hozott tudás elismerése a felsőoktatásban

A Társadalmi Megújulás Operatív Program 4.1.3. számú, *A felsőoktatási szolgáltatások rendszerszintű fejlesztése* című projektje öt – az ágazati stratégia szempontjából kiemelten fontos – területen kíván hozzájárulni a hazai felsőoktatási rendszer minőségi fejlesztéséhez, szakmai támogatást és szolgáltatásokat nyújtva az intézményeknek, illetve a központi államigazgatás és a szakmai szervezetek és fórumok szereplőinek. Ezek a területek az alábbiak: *Diplomás pályakövető rendszer* (DPR); *Adattár alapú vezetői információs rendszer* (AVIR); *Központi/felsőoktatási validációs rendszer* (KVR); *Országos képesítési keretrendszer* (OKKR); *IKT-szolgáltatások* (IKT).

A megvalósítók – az Educatio Kft., a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Intézet és az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) – konzorciumán belül az OFI két részterületen, az Országos képesítési keretrendszer és a Központi/felsőoktatási validációs rendszer kidolgozásában vállalt átfogó fejlesztési feladatokat.

Derényi András – Tót Éva

Validáció

A hozott tudás elismerése a felsőoktatásban

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
Budapest, 2011

A könyv megjelenését az Új Magyarország Fejlesztési Terv Társadalmi Megújulás Operatív Program 4.1.3-08/1-2008-0004 számú A felsőoktatási szolgáltatások rendszerszintű fejlesztése című projektje támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Írta:

Derényi András (Összefoglaló, 2. és 5–8. fejezet)

Tót Éva (Összefoglaló, 1. és 3–4. fejezet, 1–3. melléklet)

Szerkesztő:

Simon Mária

Olvasószerkesztő:

Majzik Katalin

Grafikai terv és tördelés:

Grépály András

Borítóterv:

Kiss Dominika

© Derényi András, Tót Éva, 2011

Szerkesztés © Simon Mária, 2011

© Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2011

ISBN 978-963-682-663-5

Kiadja az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet

Felelős kiadó: Kaposi József

Nyomás és kötés: Érdi Rózsa Nyomda

Felelős vezető: Juhász László

Tartalomjegyzék

Előszó	7
Összefoglaló	9
1. A validációról	9
2. A projektről	11
3. Ajánlások	13
I. Előzmények, körülmények	17
1. A fejlesztőmunkáról	17
1.1 Helyzetfeltárás	17
1.2 A rendszermodell és eljárásrend kidolgozása	19
1.3 Az eredmények megosztása	23
2. A fejlesztés hazai kontextusa	25
2.1 A fejlesztés körülményei és kiinduló feltevései	25
2.2 Helyzetkép a terepkutatás alapján	39
3. Nemzetközi megoldások	45
3.1 Validáció a nagyvilágban	45
3.2 Elnevezések, és ami mögöttük van	46
3.3 Európai validációs/elismerési rendszerek	48
3.4 Az ír példa	50
3.5 A finn gyakorlat	53
3.6 Tanulságok a hazai fejlesztés számára	55
II. Eredmények	57
4. A rendszermodell	57
4.1 Feltételek és célok	57
4.2 A rendszerfunkciók alternatívái	59

4.3 A modell struktúrája	62
4.4 Szabályozás.	62
4.5 A validációs funkciók intézményi telepítése.	67
4.6 Fenntarthatóság – finanszírozás	72
4.7 A validáció és más fejlesztések kapcsolódása.	73
5. Az elismerési eljárásrend	75
5.1 Érvényesítendő alapelvek.	75
5.2 A validáció/elismerés kezdeményezői és céljaik	77
5.3 Az elismerési eljárás általános sémája	78
5.4 Az eljárás kiegészítő és alternatív elemei	88
5.5 Az intézményi eljárásrendek további elemei, elrendezési alternatívái	94
5.6 Áthidaló megoldás pontos referencia hiányában	103
5.7 Az egyes elemek eljáráson kívüli sajátos alkalmazása	104
6. Az elismerési eljárás bevezetésének feltételei és lépései	107
6.1 Az ágazati irányítás feladatai	108
6.2 A fenntartó feladatai	109
6.3 A felsőoktatási intézményrendszer feladatai	110
6.4 Az egyes intézmény(ek) feladata(i).	111
7. Az elismerési tevékenység minőségvédelme	115
7.1 Az elismerés minőségbiztosítása az intézményi folyamatokban	115
7.2 A validációs/elismerési eljárás ágazati minőségvédelme	116
8. Hogyan tovább?	121
Mellékletek.	125
1. melléklet – A témához kapcsolódó szakmai anyagok	125
2. melléklet – A validációs eljárással kapcsolatos legfontosabb fogalmak	129
Rövidítések jegyzéke.	137
A projektben közreműködtek.	141

Előszó

A kötet, amelyet az olvasó a kezében tart, a felsőoktatási validációs rendszer fejlesztését célzó projekt¹ szakmai nyilvánosság számára készített összefoglaló anyaga. Műfaja kettős. Közreadásának elsődleges célja, hogy összegezze a szakmai eredményeket. Emellett azonban, beszámoló is az elvégzett munkáról és a megvalósítás körülményeiről, amelyeknek ismeretében az eredmények is pontosabban értelmezhetők.

A fejlesztőmunka 2009 júniusának legvégén indult, és 2011 tavaszán zárul. Az alig kétéves futamidő alatt mintegy ötven szakember dolgozott a validációs rendszermodell és eljárásrend, az ezek bevezetésére vonatkozó ajánlások kidolgozásán.

Úgy látjuk, hogy az általunk végzett munka számos, a hasonló fejlesztési programok számára is releváns projektszervezési tapasztalattal járt, amelyeket fontosnak tartunk továbbgondolásra alkalmas formában megosztani. Több olyan munkaformával, illetve ezek kombinálásával próbálkoztunk, amelyek érdeklődésre tarthatnak számot.

A kötet elején – a fejlesztési javaslatok kiemelésével – a lehető legtömörebb formában összefoglaltuk az eredményeket és az ajánlásokat. A szöveg ezt követően két nagy egységre tagolódik. Az Előzmények és körülmények című részben bemutatjuk a projekt keretében végzett munka legfontosabb lépéseit, a fejlesztés hazai környezetét és a validáció nemzetközi trendjeit. A második, Eredmények című rész tartalmazza a fejlesztés szakmai eredményeit, ismertetve a kidolgozott rendszermodellt és a validációs eljárás részleteit. Az anyag végén kitérünk a folytatás lehetőségeire is. A Mellékletben a téma iránt érdeklődők számára néhány alapvető és könnyen elérhető olvasnivalót gyűjtöttünk egybe, továbbá közreadjuk a szakértők által kidolgozott validációs szótár legfrissebb verzióját.

A nyomtatott kiadványokon túl a projekt weboldalán számos további szakmai elemzést és háttéranyagot bocsátunk a nyilvánosság elé. Emellett a projekt zárásakor egy minden érdeklődő számára elérhető tudástárban tesszük hozzáférhetővé hasznosítható ered-

1 A felsőoktatási validációs rendszer fejlesztésére irányuló munka a TÁMOP 4.1.3 konstrukción belül kialakított összetett, több önálló fejlesztést tartalmazó projektstruktúrába illeszkedett. E konstrukció zsargonja alapján a beszámoló tárgyát képező tevékenység kereteit alprojektnek vagy pillérnek kellene nevezni, ez azonban feleslegesen bonyolítaná a megfogalmazás módját, ezért a szövegben mindvégig a projekt szót használjuk.

ményeinket, illetve a jelenleginél jóval terjedelmesebb, számos melléklettel kiegészített, részletes szakmai összefoglaló ugyancsak elérhető lesz a <http://tamop413.ofi.hu/validacio> webcímen.

A projekt lezárul, a tényleges megvalósítás azonban még csak ezután veszi kezdetét. A kötet kiadásának is az a célja, hogy megalapozza és elindítsa az érintett szektorok szereplői körében a megvalósítás lehetőségeit érintő szakmai vitákat.

Bízva a megkezdett munka folytatásában, minden olvasót arra bátorítunk, hogy az olvasás közben felmerült gondolatait, kritikai észrevételeit, javaslatait ossza meg velünk.²

Bár a kötet szövegét a projekt két szakmai vezetője fogalmazta, az itt összegzettek létrehozásában sokan működtek közre. A résztvevők különböző szerepekben, a közös munka más-más fázisába bekapcsolódva, eltérő módon és mértékben járultak hozzá az eredményekhez. Volt, aki mindvégig szakértőként támogatta a fejlesztést, és voltak, akik a már elkészült dokumentumokat véleményezték. Sokan a konzultációs célú rendezvényeken fogalmaztak meg értékes észrevételeket, őket név szerint nincs is mód megemlíteni. Köszönetünk jeléül a kötet végén feltüntetjük a projektben résztvevőket és azokat, akik más módon segítették munkánkat.

Budapest, 2011. január 31.

Derényi András
szakmai vezető

Kocsis Mihály
a projekt vezetője

Tót Éva
szakmai vezető

² E célból hoztuk létre a validacio@ofi.hu e-mail címet. A projekt szakmai felelősei fontosnak tartják a visszajelzéseket, válaszolni rájuk, és hasznosítják azokat a projekt folytatása során.

Összefoglaló

1. A validációról

A kiadvány kulcsfogalma a validáció. A kifejezést sok szakmában használják, ezért pontosítanunk kell a projektben elfogadott értelmezését. Olyan eljárásról van szó, amelyben a legkülönbözőbb tanulási környezetekben megszerzett ismereteket, készségeket, kompetenciákat (hétköznapi kifejezéssel tudást) vetik össze előzetesen meghatározott referenciákkal (azaz egy adott képesítés vagy képzési program követelményeivel), és megfelelés esetén elismerik, vagyis lehetővé teszik az adott képesítés megszerzését, vagy pedig a korábban megszerzett (hozott) tudást egy képzési program követelményeinek teljesítésébe beszámítják. Az eljárás általunk javasolt elnevezésében a két meghatározó lépés neve szerepel, ezért többnyire így használjuk: validáció/elismerés (olykor persze az egyszerűség kedvéért validációként).

A validáció/elismerés alapelve, hogy a különféle tanulási módokat egyenrangúnak fogadja el (azaz a tanulás eredményét értékeli, függetlenül attól, hogy a tanulás milyen környezetben történt). A tanulási környezetek osztályozására számos kísérlet történt már. A validáció/elismerés szempontjából a legfontosabb megkülönböztetés a formális (az iskolarendszerű képzéssel azonosítható) és a minden más tanulási környezet közötti különbségtétel. A formálistól eltérő tanulási környezet jelentheti például a képzési piacon szervezett tanfolyamon való részvételt, a munkavégzés közbeni, tapasztalati tanulást vagy az önképzést.

Annak felismerése, hogy a szervezett formában történő tanuláson kívül számos más tevékenység (például a munkavégzés) is eredményezhet új tudást, a korábbiaktól eltérő megközelítést tesz szükségessé mind a képzők, mind az iskolarendszerből már kikerült, de új tudások megszerzésében érdekelt szereplők részéről.

Az iskolarendszerű képzéstől függetlenül megszerzett ismeretek és gyakorlati képességek elismerése igen régi gyakorlat. Sok munkahelyen még ma is jellegzetes elismerési forma a hierarchiában való előmenetel lehetősége, vagy a magasabb bérezés, amely a teljesítmény mellett a munkatapasztalat révén megszerzett tudás értékének elismerése is (ami persze akkor valósulhat meg, ha nem ellenkezik a munkaadói érdekekkel). Ugyanilyen módon értékelhetik az önálló tanulással megszerzett sokféle tudást. Az elismerésnek ez a

hétköznapi, nem formalizált módja minden társadalomban elterjedt gyakorlat. Az utóbbi években azonban egyre erősebb az a törekvés, hogy olyan szabályozott eljárásokat alakítsanak ki, amelyeknek az a célja, hogy az iskolai képzéstől függetlenül megszerzett tudásokat – képesítések megszerzésének lehetővé tételével – láthatóvá tegyék, formálisan is elismerjék, ezzel újraértékeljék, és ennek révén a munkaerőpiacon is hasznosíthatóvá tegyék.

A validációs/elismerési eljárás alkalmazásával összekapcsolhatóvá válnak az egyre szerteágazóbb tanulási útvonalak, és kiküszöbölhetők a felesleges átfedések. Az egyén szempontjából a validációs eljárás lehetőséget ad az eltérő tanulási környezetekben megszerzett tudás érvényesítésére, ami motiválhatja a további tanulást.

A validációs/elismerési eljárás többféle módon is kialakítható, ezért is nehéz a pontos definiálása. A lényege azonban minden esetben az, hogy a (bármilyen tanulási környezetben) megszerzett tudást az erre felhatalmazott személyek vagy testületek előzetesen definiált képzési, illetve képesítési követelményekkel vetik össze.

A validációs eljárás kapcsolódik a hazai felsőoktatásban már egy évtizede jelenlévő kreditátvitelhez. Míg azonban a kreditátvitel a formális (felsőoktatási) képzési programokban megszerzett (ott már értékelt és igazolt) tudáselemek befogadását jelenti, a validáció a hozott tudások ennél jóval tágabb körének elismerése. A hozott tudás értékelése – mindig az adott felsőoktatási intézmény autonóm intézményi stratégiájához illeszkedő módon – a képzési programokba történő bejutás segítésére, illetve egyes képzési egységek kiváltására is alkalmas eszköz.

A magyar terminológia kialakításakor számos probléma merül fel. Az angolból átvett előzetes tudás értékelése kifejezést a 2001-es felnőttképzési törvény már alkalmazta, de a tényleges gyakorlat nem felel meg teljes mértékben a jogszabályban foglaltaknak.³

A projekt tervdokumentumaiban a fejlesztendő hazai rendszer elnevezése, a validáció előzetesen rögzítésre került, a fejlesztőmunkát végzők számára nem kínált módot a mérlegelésre. A közérthetőbb fogalomhasználat érdekében a validáció/elismerés kifeje-

3 A 2001. évi C1., a felnőttképzésről szóló törvény 17. § (1) szerint „A képzési programnak igazodnia kell a képzésben részt vevő felnőttek eltérő előképzettségéhez és képességeihez. (2) A képzésre jelentkező felnőtt kérheti tudásszintjének előzetes felmérését, amelyet a felnőttképzést folytató intézmény köteles értékelni és figyelembe venni.” A gyakorlatban az eljárás csak bemeneti tudásmérésként valósul meg, nem kerül sor felzárkóztatásra, differenciált csoportokba besorolásra vagy az egyes képzési egységek teljesítése alóli felmentésre. Ennek egyik oka, magának a szabályozásnak a pontatlansága, de szerepet játszanak azok a kööttségek is, amelyek gátolják a képzési program egyénre szabását.

zést igyekeztünk bevezetni, bár használatának nehézkessége kezdettől érzékelhető volt. A könnyebb olvashatóság érdekében az olyan körülményes kifejezések helyett – mint amilyen az előzetesen megszerzett tanulási eredmények⁴, vagy a nem formális és informális tanulási környezetben megszerzett tanulási eredmények, vagy az adott képzési programon kívül megszerzett tanulási eredmények –, a képzés világára vonatkoztatva a kötetben leggyakrabban a hozott tudás kifejezést használjuk. Tisztában vagyunk azzal, hogy a fogalomhasználat letisztulása hosszú és a gyakorlatban formálódó folyamat. E hosszú útnak jelenleg még csak az elején tartunk.

2. A projektről

A validációs projekt az oktatási szaktárca által elindított olyan felülről jövő kezdeményezésként jellemezhető, amelyet nem előzött meg a felsőoktatási vagy a felnőttképzési szektor képviselőivel történő egyeztetés, igényfelmérés. Emiatt a fejlesztőmunka mellett a felsőoktatási szereplők tájékoztatására, meggyőzésére is nagy energiákat kellett fordítanunk. Különbő csatornákon, az írott és szóbeli kommunikáció (kiadványok, weboldalak, konferenciák, érzékenyítő rendezvények) eszközeivel a projekt futamideje alatt több ezer főt sikerült elérnünk.

A TÁMOP⁵ jellemzője, hogy egymástól elkülönült módon szerveződő szektorális fejlesztéseket támogat. Ezeket a korlátokat ez a projekt is érzékelte, ezért az ebből adódó helyzet kezelésére folyamatosan törekedtünk. Egyfelől a fejlesztésről szervezett szakértői vitákba bevontuk más szektorok szereplőit, és olyan modell kialakításában gondolkodtunk, amely majd lehetővé teszi a kapcsolódást a többi, később kialakuló szektorális megoldáshoz.

Fejlesztőmunkánk során mi is szembesültünk azzal, hogy Magyarországon több fejlesztési feladat torlódott egymásra. A projekt kezdetén végzett helyzetelemzés feltárta, hogy a magyar felsőoktatásban egyelőre éppen csak megkezdődött a tanulási eredmény alapú programtervezés és értékelés alkalmazása. Emiatt a validációs/elismerési eljárás egyik legfontosabb eleme, a követelményreferencia pontos azonosítása, illetve a hozott tudással való összevetése akadályokba ütközik, ami áthidaló megoldások kidolgozását teszi

4 A tanulási eredmény vagy tanulási eredmények az angol *learning outcomes* kifejezés magyarításai. Ez a bemenetalapú vagy folyamatszabályozáson alapuló képzési gyakorlattal szemben a célokat a kimenet, a tanulási eredmény oldaláról megfogalmazó szemlélet kulcsfogalma. Arra vonatkozó állításokat fogalmaz meg, hogy egy tanuló/hallgató mit ismer, ért meg, illetve képes elvégezni a tanulási folyamat (egy adott tanulási szakasz, képzési program) befejezésekor. Lásd még a kötet végén közzétett fogalomtárban (2. melléklet).

5 A szövegben használt mozaikszavak magyarázata megtalálható a kötet végén a Rövidítések jegyzékében.

szükségessé. Ugyanakkor a validációs/elismerési eljárás intézményi gyakorlatba illesztése maga is olyan tényező lehet, amely az újfajta, tanulási eredmény alapú megközelítés elfogadását támogatja.

A fejlesztőmunka rendkívül kedvezőtlen körülmények között zajlott. A projektmechanizmusok kialakulatlanok voltak, kevés, a témához értő szakember állt rendelkezésre, a megvalósító intézményben történt vezetőváltás, majd a kormányzati átállás miatt nagymértékben lelassult az ügymenet, a projektre vonatkozó döntések késedelmet okozó módon születtek meg. Az eredetileg egyéves késéssel indult projektet érintő, három alkalommal történt hosszabbítás előkészítése, a szükségessé vált újratervezési feladatok komoly megterhelést jelentettek a projekt minden szereplője számára.

A kedvezőtlen körülmények ellenére a kitűzött feladatokat sikerült megvalósítanunk. Közel félszáz szakmai szereplő bevonásával, sokféle munkaforma keretében megtörtént a hazai feltételek vizsgálata, a felsőoktatási validációs rendszer létrejöttéhez a validációs modell és az elismerési eljárásra vonatkozó ajánlások, valamint a hazai bevezetés módjára vonatkozó javaslatok kidolgozása, és elkészült a világhálón a minden érdeklődő számára elérhető tudástár.

A fejlesztőmunkába bekapcsolódott szakemberek időszerűnek tartják Magyarországon egy olyan, az európai uniós alapelvekkel összhangban álló validációs rendszer kiépítésének megkezdését, amely lehetővé teszi a bármely tanulási környezetben megszerzett tudás formális elismerését, ezzel segítve a képesítések megszerzésének folyamatát. Az iskolarendszerű képzéstől függetlenül, munkatapasztalat és/vagy önálló tanulás révén megszerzett tudás elismerésének a felsőoktatási szektoron messze túlmutató jelentősége van, különösen Magyarország esetében, ahol minden javulás ellenére jelentős az alacsony szinten iskolázott és szakmai végzettséggel nem rendelkező felnőttek aránya. Egy ilyen rendszer létrehozásának legfőbb társadalmi haszna, hogy a meglévő tudás láthatóvá tételével javíthatja az egyén munkaerő-piaci esélyeit, kibővíti az egész életen át tartó tanulás ösztönzésének eszközrendszerét, a sokféle formában zajló tanulás eredményeinek hasznosításával további tanulásra ösztönöz. Ugyancsak hozzájárul a szervezett képzés bizonyos szegmenseinek nyitottabbá és elérhetőbbé tételéhez, a tanulási eredmények elismerésének ösztönzésével pedig javítja a tanulásra fordított idő hatékonyságát.

3. Ajánlások

A felsőoktatási validációs rendszer fejlesztésére irányuló projekt célja egy olyan validációs eljárás kidolgozása, amely alapján kialakítható a hozott tudás elismerésének a jelenlegi oktatási intézmény- és jogrendszer keretei között működő, az európai normákkal összhangban lévő, szabályozott gyakorlata. Ez a rendszer lehetővé teszi a felsőoktatásba jelentkezők, illetve az ott tanulók számára az adott képzési programtól függetlenül megszerzett tanulási eredményeik (ismeretek, készségek, képességek, kompetenciák) dokumentálását, értékeltetését és elismertetését, tekintet nélkül arra, hogy azokat milyen tanulási környezetben szereztek meg.

A rendszer kialakítását vezérlő alapelv, hogy az a jelenlegi felsőoktatási szereplők által elfogadható legyen, a nemzetközi trendeken belül az európai fejlesztési irányokat kövesse, és építsen a már létező gyakorlatok tapasztalataira.

Az elkészült ajánlások keretjellegű megoldásokat vázolnak fel, az alkalmazás konkrét módját maguknak a felsőoktatási intézményeknek kell megfogalmazniuk helyi dokumentumaikban, az eljárásban résztvevők érdekeinek és a minőségvédelem garanciáinak szem előtt tartásával. Ezeknek a kialakításához szakmai támogató anyagok készültek, a további fejlesztőmunka célja pedig a bevezetési folyamat segítése.

- A fejlesztők által megfogalmazott validációs/elismerési eljárás bevezetésének az *önkéntességen alapuló csatlakozás* elvét kell követnie. Jogszabályokon alapuló kötelező bevezetését nem tartjuk célravezetőnek, ennek szükségességét a nemzetközi tapasztalatok sem támasztják alá.
- A *bevezetés többlépcsős*, fokozatosan építkező módját tartjuk követendőnek. Ennek eszköze lehet az érintettek képzése, a szakterületi és intézményi alapelvek és ajánlások kimunkálásának további támogatása. Szakmailag nem elegendő a modell kidolgozása és az alkalmazás jogi feltételeinek megteremtése. Mivel a tanulást érintő, a jelenleg elterjedt megközelítésektől jelentős mértékben különböző fel fogáson alapuló megoldásokról van szó, a megvalósítás elemi feltétele az érintett szektoro(ko)n belül a különféle szereplők szemléletét formáló intenzív kommunikáció átgondolása, eszközeinek kialakítása és a tájékoztató tevékenység megszervezése.

- Az európai uniós forrásokból történő fejlesztés lehetősége, illetve a felsőoktatási intézmények érzékelhető idegenkedése az intézményen kívül megszerzett tanulási eredmények (hozott tudás) befogadásával szemben, az ágazatirányítás részéről a felülről kezdeményezett fejlesztést inspirálták. Ezzel szemben fejlesztőként az eljárás bevezetésére és elterjesztésére *az érintett intézmények aktív közreműködésének* megszervezését, az együttműködésre alapozott fejlesztést tűztük ki célként. Ennek tényleges megvalósítására a fejlesztés második szakasza lehet alkalmas.
- Jelenleg a leginkább ésszerűnek egy olyan *keretjellegű szabályozást tartunk*, amely a működési alapelveket és a minőségvédelmi elvárásokat fogalmazza meg, továbbá nevesíti a támogatás és a figyelemmel kísérés eszközeit. A megfelelő támogató mechanizmusok kialakításával intézmény- és szakterület specifikus megoldások kidolgozása és működtetése lenne a megvalósítás kívánatos stratégiája.
- Olyan, három elemből álló *rendszermodell* kialakítására teszünk javaslatot, amely tartalmazza a további fejlesztés szakmai megalapozásának és támogatásának az esélyét, és lehetőséget kínál a később induló közoktatási és szakképzési validációs elképzelésekkel való illeszkedésre.
- Javaslatot készítettünk a fejlesztés hosszabb távú támogatását szolgáló *módszer-tani fejlesztőmunka intézményesítésére*, egy kis létszámmal működő tudásközpont létrehozására. A fejlesztőmunka meghatározott keretek között történő támogatásával (intézményi pályázatok, szakemberek közreműködésének finanszírozása) biztosítható egy olyan folyamat elindítása és felgyorsítása, amely lehetővé teszi, hogy a hazai felsőoktatási szektor minden szegmense a maga speciális igényeihez alakított intézményi validációs/elismerési megoldást működtessen.
- A fejlesztés eredményeként egy olyan általánosan használható validációs/elismerési *eljárásrendre* tettünk javaslatot, amely nemcsak a már előre látható eljárási változatokat és intézményi megvalósítási alternatívákat, hanem a már gyakorlatiá vált kreditelismerési eljárást is magában foglalhatja. Ezzel nemcsak a hozott tudások validálásának és elismerésének folyamata válik kezelhetőbbé az intézmények számára, hanem az alapelvek és minőségi kritériumok megtartásával a kreditelismerési gyakorlat is továbbfejlődhet. Az eljárás intézményi bevezetésének megtervezéséhez számos szempontot dolgoztunk ki.

A javaslatok megfogalmazásakor a jelenlegi feltételek között lehetséges megvalósítást fontos szempontnak tekintettük. A felvázolt eljárás alapvetően a felsőoktatási intézmé-

nyek erőforrásaira épül, a képesítési és képzési rendszer jelenlegi viszonyainak és döntési mechanizmusainak figyelembevételével. Hosszú távon azonban, az anyagban részletesen is kifejtett feltételekre – mindenekelőtt a tanulási eredmény alapú tervezés elterjedésére és az Országos képesítési keretrendszer (OKKR) működőképessé válására alapozva –, valamint az intézmények autonóm döntéseire építve elképzelhetők olyan megoldások, amelyekben az adott régióban működő más szereplőkkel, például más képző intézményekkel vagy tanácsadást nyújtó szervezetekkel történő munkamegosztás erőteljesebbé válhat. A rendszermodell ennek a lehetőségét is igyekszik megteremteni.

I. Előzmények, körülmények

A kötet első részében beszámolunk a projekt keretében végzett munkáról. Azért tartjuk ezt szükségesnek, hogy az olvasó számára átlátható legyen, milyen információforrások álltak rendelkezésünkre az eredmények megalapozásához. Ezt követi a hazai fejlesztőmunka környezeti, szakmai feltételeinek áttekintése, azoknak a hazai felsőoktatást jellemző tényezőknek a számbavétele, amelyek az eredmények befogadását, alkalmazhatóságát tekintve meghatározóak. Számottevő hazai előzmények hiányában felértékelődött a más országokban már kialakult validációs gyakorlat megismerése. A nemzetközi megoldásokat bemutató harmadik alfejezet elsősorban a projekten belül szerzett tapasztalatokat és azok tanulságait fogalmazza meg.

1. A fejlesztőmunkáról

A 2009 júliusa és 2011 márciusa között lezajlott fejlesztőmunka több szakaszból állt, és sokféle munkaformában szerveződött. A felsőoktatási validációs/elismerési rendszer kidolgozását olyan előkészítő tevékenységekkel alapoztuk meg, amelyek biztosítják a nemzetközi trendekkel összhangban álló, a hazai feltételeket szem előtt tartó, reális ajánlások megszületését. Kezdetből azt fogalmaztuk meg, hogy követendőnek tartjuk az elismerési eljárással kapcsolatos 2004-ben megfogalmazott európai alapelveket.⁶ Emellett mindvégig törekedtünk arra, hogy a szektor szereplőit folyamatosan tájékoztassuk a fejlesztőmunka előrehaladásáról, és ezen túlmenően, a lehetőségek függvényében, minél több szereplőt bevonjunk a készülő eredmények véleményezésébe. A fejlesztés három fő csópontja a helyzetfeltárás, a modell- és eljárásrend fejlesztése, illetve az eredmények megosztása volt.

1.1 Helyzetfeltárás

A fejlesztésben részt vevő szakemberek között egyetértés alakult ki azt illetően, hogy olyan modellt és ajánlásokat kell kidolgozni, amelyek a hazai felsőoktatás jelenlegi rend-

6 *Common European Principles for the identification and validation of non-formal and informal learning.* [online:] {http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/validation2004_en.pdf} Az Európa Tanács és a tagállamok kormányai tanácson belül tanácskozó képviselőinek következtetése a nem formális és informális tanulás azonosítására és elismerésére vonatkozó közös európai elvekről. Brüsszel, 2004. május 18. Magyarul: A nem formális és informális tanulás elismerése Magyarországon c. kiadvány 70–75. oldalán.

szerében értelmezhetők, és lehetőség szerint az intézményi érdekekhez, igényekhez, a már kialakult megoldásokhoz kapcsolódhatnak.

1.1.1 Terepmunka

A fejlesztőmunka legelső lépéseként az elismerési eljárással kapcsolatos ismeretek, különféle megközelítések, érdekeltségek, a helyi, nem szabályozott (ún. puha) intézményi gyakorlatot tártuk fel. A terepmunka célja az volt, hogy feltérképezze az intézményen kívülről hozott tudás elfogadásával kapcsolatos attitűdöket, a továbbfejleszthető megoldásokat. További feladata volt azon szakmai érdekek, álláspontok azonosítása, amelyek meghatározóak lehetnek az elismerési eljárás alkalmazásával kapcsolatos befogadás lehetőségei szempontjából. A terepfeltáró munka keretében 40 felsőoktatási intézmény 57 karán, karonként több személlyel (intézményvezető, oktató, tanulmányi hivatali munkatárs, hallgatói képviselő) készítettünk interjút, illetve 10 további intézmény képviselőjével a felnőttképzés, a szakképzés és a civilszervezetek körében. Emellett további elemzések céljából begyűjtöttük az intézményi dokumentumokat, szabályzatokat.⁷

Az interjúk révén megismert esetek, példák a közös munka későbbi szakaszában is hasznos háttérrel jelentettek, és hozzájárultak ahhoz, hogy a fejlesztőmunkába bekapcsolódott szakértők körében a jelenlegi elismerési gyakorlatról reális kép alakult ki.

1.1.2 A nemzetközi tapasztalatok összegzése

Mivel a validációs/elismerési eljárásnak közvetlen hazai előzménye nem volt, sőt magyar nyelvű elemzések is csak igen kis számban állnak rendelkezésre, komoly szerepet kapott a nemzetközi tapasztalatok megismerése. E feladat megoldására többféle munkaformát alakítottunk ki, és sokféle információs forrást használtunk fel.

A világhálón elérhető országleírások és nemzetközi projektekben született, főként angol nyelvű elemzések alapján írásos áttekintéseket készítettünk a nemzetközi, ezen belül is elsősorban az európai országok gyakorlatáról. Később egy olyan összeállítás is készült, amely a témában elmélyedni kívánók számára egybegyűjtötte mindazokat a világhálón is elérhető dokumentumokat, amelyek a mai európai gyakorlat megismeréséhez kiindulópontot nyújthatnak (ezekből ad válogatást az *1. melléklet*).

⁷ A helyzetfeltáró terepmunka részleteit lásd Kraiciné Szokoly Mária: Pillanatkép a validáció helyzetéről. Gyorsjelentés a felsőoktatás, a szakképzés, a felnőttképzés, a munkaadók és a civilszervezetek körében végzett terepmunkáról. 2010. április. [online:] {<http://tamop413.ofi.hu/kvr-kozponti-validacios/eredmenyek/index> }

Az oktatásért felelős tárca nemzetközi tevékenységének keretében a projekt szakmai vezetői már évekkorábban bekapcsolódhattak olyan európai projektek, illetve szakértői hálózatok munkájába, amelyek jól mozgósítható tudáshátteret kínáltak a projekt számára is. Két ilyen korábbi tevékenységet érdemes megemlíteni. Az egyik az OECD által indított kétéves projekt volt, amely a nem formális és informális tanulás eredményeinek elismerését szolgáló nemzeti rendszerek áttekintését tűzte ki célul. Ennek keretében 2006-ban magyar és angol nyelvű országjelentés készült a hazai gyakorlatról (lásd az *1. mellékletben*). A másik említésre érdemes tapasztalat az Európai Bizottság által életre hívott és működtetett Tanulási eredmények elismerése elnevezésű munkacsoport működése volt. Az itt folyó szakmai tanácskozások és egy-egy ország elismerési rendszerét részletesebben is bemutató rendezvények naprakész betekintést engedtek az európai országok nemzeti rendszereinek formálódásába, és emellett az uniós szintű elképzelések alakulásába.

E kapcsolatokra támaszkodva nyílt mód két rövid, két és fél napos tanulmányút megszervezésére, két olyan országban (Írországból és Finnországból), amelyeket a szakirodalom élenjárónak tekint a validációs rendszerek építésében. Összesen hét szakértő vett részt a rövid tanulmányutakon. Az általuk megfogalmazott tanulságok – amelyeket az írott összefoglalók mellett a 2010 áprilisában szervezett konferencián is bemutattunk – közvetlenül hasznosultak a fejlesztőmunka során.

1.2 A rendszermodell és eljárásrend kidolgozása

A fejlesztés fő céljának, a rendszermodellnek és a validációs/elismerési eljárásnak a kidolgozását, ugyancsak többféle munkaformában szerveztük.

1.2.1 Műhelyvita és munkacsoportok

A validáció Magyarországon viszonylag új témának számít. A projektet megelőzően csak nagyon keveseknek volt módjuk megismerkedni a nemzetközi tapasztalatokkal, vagy elmélyültebb ismereteket szerezni a szakirodalom alapján. Emiatt a fejlesztőmunkában nem támaszkodhattunk a témával régóta foglalkozó, azt teljes mélységében ismerő szakértők széles körére. Olyan megoldást kerestünk, amely egyidejűleg teszi lehetővé a validációs megközelítés alaposabb feltárását és a fejlesztőmunka erre alapozott tervszerű előrehaladását. A fejlesztésre irányuló tartalmi munka keretévé egy olyan műhelyvita-sorozat vált, amelyben a meghívott szakértők zöme egyidejűleg ismerkedett a validációval mint újszerű megközelítéssel, illetve saját speciális szakterületén szerzett tudása révén gazdagította a közös munkát.

Ez a tanulva fejlesztés, mint munkaforma, tudatosan vállalt kísérlet volt. A választott módszer a tapasztalatok és eredmények alapján – bár sok rizikót jelentő tényezőt is sikerült azonosítani –, egészében sikeresnek, sőt a hasonló fejlesztések számára is tanulságos megoldásnak bizonyult.

A műhelyben résztvevők körének összeállítása tudatosan olyan módon történt, hogy biztosítsa a szakmai nézőpontok sokszínűségét. Bár a felsőoktatásban dolgozó szakemberek domináltak, köztük oktatók és a tanulmányi adminisztrációban irányító szerepet játszó kollégák, mellettük meghívást kaptak a civil-önkéntes szektorban dolgozó szakemberek, a felnőttképzési, illetve szakképzési szektorban régóta tevékenykedők, sőt a vállalkozói szférát képviselő szakember is. Emellett állandó meghívottak voltak az oktatásért felelős tárca felsőoktatási területen dolgozó munkatársai, valamint a felsőoktatási hallgatói érdekképviselő.

2010 januárjától a projekt végéig összesen tíz alkalommal szerveztünk műhelyvitát. Az első három alkalommal a terepmunka tanulságait összegeztük, illetve felvázoltuk a tervezett együttműködés kereteit, hozzákezdünk a kulcsfogalmak (elsőként a tanulás) értelmezéséhez és a validációs modell elemeinek azonosításához. Ezt követően tárgyaltuk az elismerési eljárás egyes lépéseit, olykor heves vitát folytatva azok értelmezéséről és megnevezéséről. Eltérő álláspontok alakultak ki az eljárás részletkérdéseit és a rendszer egészének funkcióit illetően, ilyenkor a vitát továbbblendítő prezentációk, írásos reflexiók készültek, illetve a folyamatos írásos kommunikáció keretei között formálódott a közös álláspont. A plenáris viták folytatása mellett a szakértői műhelyen belül három munkacsoport jött létre, amelyek az elismerési eljárás ún. bemeneti pontjait azonosították, az elismerési folyamat szereplői közötti funkcionális munkamegosztást kísérelték meg leírni, illetve az átláthatóság témakörét értelmezni, kibontani. A későbbi műhelyvitákon az önkéntes munka és a validáció összefüggéseit vitattuk meg, majd konkrét validációs esetek lehetséges kimeneteit vázoltuk fel egy szimulációs játék keretében. A szakértők csoportokat alkottak, és megkísérelték az esetek kapcsán megfogalmazni a különböző érdekcsoportok, a hallgatók, az intézményi adminisztráció, az intézményvezetés lehetséges szempontjait és érveit. A műhelyviták 2010 őszétől az eljárás részleteinek kidolgozására és az ajánlások megfogalmazására összpontosítottak, a célzott munka érdekében már szűkebb résztvevői körrel.

Már a közös munka kezdetén felmerült az egységes fogalomhasználat igénye. A műhely résztvevőiből 2010 tavaszán munkacsoport alakult, amely összegyűjtötte az addigi vitákban felmerült legfontosabb kifejezéseket, és sokszori egyeztetést követően megfogalmazta az első munkaverziót. Az így létrejött anyag alapján nyáron (az intézményi szintű

tájékoztató rendezvények segítésére) egy közel 30 kifejezést tartalmazó önálló validációs szótár készült (2. melléklet).

A közös munkát a fejlesztésben dolgozó szakértők számára hozzáférhető elektronikus belső hálózat segítette. Ide minden munkaanyag felkerült, és a belső hálózat számos más dokumentum megosztására is alkalmat adott (például a viták során felmerült álláspontok tisztázását szolgáló e-mailek, ábrák és rövid írott reflexiók közzétételére).

1.2.2 Kitekintés, konzultációk

A projekt alapvetően egy felsőoktatást érintő fejlesztési kontextusba illeszkedett. Ennek kapcsán több alkalommal is megfogalmazódott a hazai fejlesztések szektorokra szabdaltságának problémája. Ezen a kényszerű korláton a rendelkezésre álló eszközökkel próbáltunk túllépni.

Ennek egyik módja a műhelyviták résztvevői körének kiszélesítése volt. A másik eszköz annak a konzultációsorozatnak a megszervezése volt, amely lehetővé tette, hogy a fejlesztőmunka köztes eredményeiről is információt adjunk a felsőoktatásban közvetve vagy közvetlenül érdekelt csoportok képviselőinek, kikérve véleményüket a fejlesztés fő irányairól. Egyfelől tájékoztattuk a téma szempontjából releváns szereplőket az elvégzett munkáról, másfelől ezek az alkalmak is számos olyan szempontot vetettek fel, amelynek hasznosítására, a műhelyvitákba történő visszacsatolására tudatosan törekedtünk.

A speciális célcsoportokkal 2010 nyarától kezdtünk konzultációs célú találkozókat szervezni. Június közepén a munkaadói szervezetek – Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége (VOSZ), Magyar Gyáriparosok és Munkaadók Országos Szövetsége (MGYOSZ), Ipartestületek Országos Szövetsége (IPOSZ) –, egy héttel később a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK) és a Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) képviselőivel találkoztunk. A fejlesztőmunkába bevont civilek mellett az áprilisi országos konferencián egy külön szekcióban több civil aktivista is kifejtette álláspontját, illetve 2010 nyarán konzultációt folytattunk önkéntes szervezetek képviselőivel.⁸

Hasonló módon találkozót szerveztünk a Nemzeti Erőforrás Minisztérium (NEFMI) felsőoktatási területének képviselőivel, amely hozzájárult ahhoz, hogy a tárca illetékesei is reális

8 A konzultáció keretét a 2001 óta működő Nonprofit Képzési Műhely összefüggése adta. A műhely a harmadik szektorral foglalkozó oktatókat és kutatókat tömöríti, számukra kínál együttműködési lehetőséget és szakmai fórumot.

képet alkothassanak a fejlesztés várható eredményeiről, illetve más fejlesztési projektekhez való kapcsolódásáról.

December közepén a Magyar Rektori Konferencia (MRK) szakértői csoportjával folytatunk eszmecserét, ami értékes észrevételekkel gazdagította az eljárás véglegesítésének munkálatait.

A fenti találkozókön kívül 2010 tavaszától folyamatosan igyekeztünk olyan rendezvényekhez kapcsolódni, amelyek speciális célcsoportok tájékoztatását tették lehetővé. Februárban a *Munkakultúra, szakképzési modellek* című országos konferencia felsőoktatási szekciójában tartottunk előadást. Áprilisban validációs témájú tájékoztatót szerveztünk a HÖÖK országos vezetőképző rendezvényén, előadás hangzott el a VI. Országos Kredit fórumon, ahol a validáció témájában egy szekció is szerveződött. Októberben a DOSZ közgyűlésén beszélgettünk a résztvevőkkel az OKKR és a validációs fejlesztés eredményeiről, illetve a két téma kapcsolódásáról. A HÖÖK és a DOSZ saját álláspontjának rövid írásos kifejtésével is hozzájárult a munkához. 2010 novemberében a *Felnőttképzők országos szakmai konferenciáján* mutattuk be a fejlesztőmunka eredményeit, a plenáris ülésen kérdések és hasznos észrevételek fogalmazódtak meg.

1.2.3 Képzés

A képzésnek nevezett tevékenység is egyszerre szolgálta azt, hogy a fejlesztőmunkáról képet adjunk az intézményi szereplőknek, ugyanakkor észrevételeiket, kérdéseiket hasznosítsuk a modellfejlesztő munkában. A képzés kifejezés nem fedte pontosan a rendezvények célját és megvalósult tartalmát. Bár formálisan nem volt mód az elnevezés megváltoztatására, a projekt félidejénél igyekeztünk pontosítani a tevékenység céljait. A rendezvények fő funkciójaként az intézményi szereplők érzékenyítését, a validációs megközelítés iránti nyitottságuk növelését, ismereteik bővítését jelöltük meg.

Önálló munkacsoport alakult, amely képzési szakanyagot állított össze, hogy segítse a rendezvényeket megvalósító szakértők munkáját. Országszerte közel 30 helyszínen szerveztünk 2010 májusa és decembere között ilyen találkozót. Az eredeti projekttervben 420 fő elérése szerepelt, ezt az értéket már decemberben meghaladtuk: a részletes jegyzőkönyvek tanúsága szerint összesen mintegy félezren vettek részt ilyen típusú rendezvényeken. Ezen alkalmakon a projektben dolgozó szakértők előadóként, vitaindító prezentációkkal működtek közre, az adott intézményben oktató kollégák pedig segítették érzékenyítő munkájukat. A résztvevők összetétele igen vegyes volt, intézményvezetők, oktatók, a hallgatók képviselői, a tanulmányi osztályok munkatársai egyaránt jelen voltak,

akik fontos kérdéseket, illetve észrevételeket fogalmaztak meg saját egyetemük, főiskolájuk gyakorlatáról. Sok esetben tapasztaltuk, hogy a többórás beszélgetések végére a kezdetben szkeptikus álláspontok is finomodtak.

1.2.4 Intézményi kipróbálás

Ugyancsak a fejlesztőmunka szerves része volt a kidolgozott elképzelések intézményi szintű kipróbálása (a szakmai zsargonban: *pilot*). Ennek keretében a megvalósíthatóság állt a középpontban. A Dunaújvárosi Főiskolán munkacsoport alakult, amely nagyszámú kérvény feldolgozására, esetelemzésekre alapozott szakanyagot készített,⁹ regionális konferenciát szervezett, és ezzel nagyban hozzájárult az eljárás véglegesítéséhez. A műhelyben részt vevő két további intézményi szakértő készített saját tapasztalatokra és az általuk megszervezett helyi viták eredményére alapozott írásos javaslatokat az eljárás kidolgozásához.

1.3 Az eredmények megosztása

A fejlesztőmunka eredményeinek megosztása a projekt második felétől kezdődően szóban és írott formában egyaránt folyamatosan zajlott.

A konferenciáknak kettős funkciót szántunk. Egyfelől a fejlesztőmunka eredményeit kívántuk bemutatni, másfelől interaktív munkaformák révén visszajelzést vártunk a különféle szereplőktől. A projekt első szakaszának végén, 2010. április 15-én került sor az első országos konferenciára, amely a fejlesztés általános koncepcióját, továbbá nemzetközi kontextusba helyezését vázolta a mintegy másfélszáz résztvevő előtt. A plenáris ülésen bemutatott prezentációkat követően öt tematikus szekciót alakítottunk ki, amelyek az elismerés témakörének egy-egy sajátos metszetét kísérelték meg feltárni (a tehetségfejlesztés, a sokfunkciójú felsőoktatás érdekeltiségi viszonyai, ezen belül az oktatói és hallgatói érdekeltiség szerepe az eljárásban, az intézményirányítás nézőpontja, végül a felsőoktatással érintkező szakképzés, felnőttképzés és a civil szektor).

A második országos szakmai konferenciát november 25-én Budapesten szerveztük. A prezentációkban bemutattuk a rendszermodell és a validációs eljárás fő elemeit, és megfogalmaztuk a még nyitott kérdéseket, dilemmákat. A jelenlévőkkel folytatott élénk eszmecsé-

9 Farkas Beáta (2010): Dunaújvárosi Főiskola – a validáció megvalósítási folyamata. Összefoglaló jelentés a pilot tapasztalatairól. Kézirat. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, TÁMOP 4.1.3. projekt dokumentumtára.

re tükrözte a téma iránti érdeklődést, és felvetette a megvalósítás legfontosabb kérdéseit (a rendszer fenntarthatóságától az ellenérdekeltség leküzdésének lehetőségéig).

Rövid nyomtatott tájékoztató anyagokat készítettünk, melyek a fejlesztés célkitűzéseit fogalmazták meg, ezeket más projektek rendezvényein is terjesztettük. Az információs szóróanyagot, illetve az oktatók és hallgatók számára készült rövid füzeteket a projekt zárószakaszában eljuttattuk a felsőoktatási intézmények tájékoztatási pontjaira. A fejlesztőmunka eredményeit összefoglaló információkat a projekt zárásakor közvetlen elektronikus küldeményként juttattuk el mintegy kétezer oktatóhoz és intézményvezetőhöz.

Az OFI honlapján elhelyezett tájékoztató weboldalt 2010 tavaszától folyamatosan fejlesztettük, amely – különösen a rendezvényeket követően – több száz látogatót vonzott, és a letölthető anyagok révén az információk, elemzések sok érdeklődőhöz juthattak el.

A fejlesztőmunka során a validációs/elismerési eljárás legalapvetőbb kérdéseként fogalmazódott meg a hozott tudás, illetve általában a tanulási eredmények hiteles és szakmailag megalapozott értékelése, amely a felsőoktatás egészét érintő releváns téma. Ezért a fejlesztés utolsó szakaszában egy szakértői csoport összegezte azokat a szempontokat és ajánlásokat, amelyek a képzés és a validációs eljárás során felmerülő tudásértékelési módszerekkel kapcsolatosan ma megfogalmazhatók. Ezeket az ajánlásokat ugyancsak közzétesszük majd.

Vállalt kötelezettségeink között szerepelt egy, a projekt lezárását követően is működő elektronikus tudástár létrehozása. Ez olyan, mindenki számára hozzáférhető webes felület, amelyen a téma iránt érdeklődők számára lehetővé válik a validáció fogalmának, nemzetközi gyakorlatának a megismerése. A tudástár a projekt weboldalán kap helyet (<http://tamop413.ofi.hu/validacio>).

Végül a projekt eredményeit összefoglaló jelentést és az elkészült ajánlásokat a projektben részt vevő összes szakértő megkapta, illetve különböző alágazatokból felkért külső oktatási szakértők is véleményezték azt. A kötetet alkotó szövegváltozat ezen észrevételek felhasználásával készült.

2. A fejlesztés hazai kontextusa

A projektben közreműködő mintegy félszáz szakember különböző szakmai háttérrel rendelkezett, többségük egyetemi, főiskolai oktató és különböző beosztásokat betöltő vezető volt. A validáció/elismerés gondolkörének újdonsága miatt különböző nézetekkel, előismeretekkel, „hozott tudásokkal” érkeztek a szakértői műhelybe. Azonban mindegyikük találkozott azokkal a jelentősebb folyamatokkal, reformokkal, változásokkal, amelyek a felsőoktatásra ezekben az években hatást gyakorolnak, és ez olyan közös háttérrel adott a fejlesztőmunka számára, amely segítette a nézetek összerendezésében, a szükséges fejlesztési irányok kijelölésében, a felsőoktatás számára elfogadhatónak tűnő megoldások kialakításában. A fejlesztőmunka kontextusát meghatározó főbb folyamatokat az alábbi alfejezetekben mutatjuk be, tömören, inkább csak jelezve a fontosabb témaköröket, változásokat, kihívásokat.

2.1 A fejlesztés körülményei és kiinduló feltevései

Az eredeti, még 2008-ban megfogalmazott projekttervet a pályázati eljárás során a bírálóbizottság döntése lényegi pontokon módosította. Ennek következtében a megvalósítás kezdetekor szükségessé vált a szakmai célok újbóli értelmezése, a fejlesztést megalapozó igények elemzése, a meglévő feltételek áttekintése. A validációs/elismerési megközelítés befogadhatóságát vizsgáló elemzés elvégzése is a megvalósítandó projektfeladatok egyikévé vált. A szakmailag kezelhető célok és eredményelvárások ezért az 1.2.1 alfejezetben bemutatott szakértői munkafolyamatban kezdtek tisztázódni.

A fejlesztés során figyelembe kellett venni a felsőoktatás képzési gyakorlatára hatást gyakorló folyamatokat, továbbá a felsőoktatás szereplőinek e folyamatokkal kapcsolatos nézeteit, reakcióit. Ezek közül kiemelt figyelemre méltónak tűntek

- a felsőoktatás ágazati stratégiájának alakulására ható folyamatok,
- a bolognai folyamattal összefüggésben zajló hazai képzési reform implementációja,
- a kreditátvitel és -elismerés intézményi gyakorlata,
- a képzés- és tanulásszervezés kimeneti szemléletének terjedése,

- a felsőoktatás felnőttképzési gyakorlatának alakulása, továbbá
- a felsőoktatás szereplőinek e folyamatokhoz, változásokhoz való viszonya.

A projekttel párhuzamosan zajlott az OKKR kialakítására irányuló koncepció kidolgozása, továbbá az Adattár alapú vezetői információs rendszer (AVIR) fejlesztése. Az ezek során megszülető felismeréseket, szakmai szempontokat és eredményeket is nyomon kellett követni, valamint a validációs/elismerési modell és eljárás számára hasznosítani.

2.1.1 A felsőoktatás ágazati stratégiájára ható folyamatok

A nemzetközi felsőoktatási trendek, különösen a közösségi folyamatok és stratégiák, a felsőoktatás hazai stratégiájának alakítására is hatással vannak. Az Európai Unió felsőoktatás-politikája három fő pillérre támaszkodik: 1.) a felsőoktatás vonzóná tétele, 2.) a kormányzás reformja mind az intézményrendszer, mind az egyes intézmények szintjén, továbbá 3.) a finanszírozás átalakítása az előbbi két pillér szolgálatára. Ehelyütt nincs mód a teljes közösségi felsőoktatás-politika bemutatására, néhány olyan elemet, folyamatot azonban fontos kiemelni, amelyek a validáció/elismerés alapelveinek elfogadását támogatják, illetve hozzájárulnak a gyakorlat terjedéséhez többek között azzal is, (a) hogy hatást gyakorolnak a tagországok szakpolitikáinak alakulására.

A felsőoktatás vonzóná tételének célja összekapcsolódik a képesítések reformjával, amely a teljes oktatási rendszerre kiterjed, és együtt jár a tanulástámogató eszközrendszer lenettebb tárgyalt elemeinek – köztük a validációs/elismerési eljárások – fejlesztésével, amelyet a bolognai folyamat is támogat. Ezen túl olyan célzott közösségi fejlesztési programok indultak, mint az Oktatás és képzés 2010 program, a kulcskompetenciák meghatározása és értékelése, újabban a *Youth on the Move* (Mozgásban az ifjúság) vagy a *New Skills for New Jobs* (Új készségek és munkahelyek) kiemelt kezdeményezések. Ezeket a tagországok delegáltjaiból álló tematikus szakértői csoportok (klaszterek) tudás- és tapasztalatmegosztó tevékenysége kíséri.

A képesítések vagy a képességek (*skills*) reformja keretében indult kezdeményezések a szakképzésre fókuszáltak, de a szakpolitikák egymásra hatása nyomán egyre inkább kiterjednek a felsőoktatásra is, amelynek következtében előtérbe került a felsőoktatás kapcsolata a munka világával, a felsőoktatási intézmények és a helyi, regionális szereplők partnersége, nemcsak a szolgáltatási vagy a kutatási, innovációs, hanem a képzési tevékenységekben is. Felértékelődött azon képzési formák, programok szerepe, amelyek lehetővé teszik, illetve kifejezetten támogatják a gyakorlatias, a munkatapasztalaton alapuló

tanulást. Mindezek kedvező feltételeket teremtenek a validáció/elismerés gyakorlatának terjedéséhez.

A felsőoktatási képzés céljaihoz illeszkedő munkatapasztalatok megszerzésének egyik lehetséges módja az önkéntes munkavégzés. A civil szektor egyes szereplői régóta próbálkoznak azzal, hogy a felsőoktatási intézményeket meggyőzzék, érdemes az önkéntes tevékenységet valamilyen módon integrálni a képzésbe, illetve a szakmai gyakorlatok megszervezésekor a civil szektorban működő szervezetekkel is számolni. Az önkéntes munkában megszerezhető jellemző készségek az úgynevezett társas és személyes kompetenciák, a projektalapú munkaszervezés, a felelősségvállalás, a munka világába történő szocializáció, a csapatmunkában való jártasság, a problémamegoldás, a kommunikációs készségek fejlődése. A validációs eljárás szempontjából fontos az önkéntes munkában megszerzett tanulási eredmények dokumentálása. A nemzetközi gyakorlatban a civil tevékenységek tanulási eredményeinek azonosításában az önértékelés igen elterjedt módszer.¹⁰ 2011 az önkéntesség éve az unióban, így az kiemelt figyelmet kap a tagországokban.

A közösségi politikáknak a tagországok stratégiaalkotására gyakorolt befolyását jól illusztrálja a lisszaboni stratégiát felváltó Európa 2020 stratégia, amely a korábbiaknál konkrétabb, az ágazatok szinergiájára építő, átfogó dokumentum. A stratégia megvalósítására a 2010-es év második felében a tagállamok, így Magyarország is, Nemzeti intézkedési tervet készítettek. A stratégiában megfogalmazott öt számszerűsített európai célérték egyike a felsőfokú végzettséget szerzettek 40%-os arányának elérése a 30–34 éves népességben, az EU átlagában. Az unió a magasán képzettek népességén belüli arányának növelésével kívánja a rugalmasabb európai munkaerőpiacot létrehozni, amit a gazdasági versenyképesség javulásához elengedhetetlennek tekint.

Magyarországon a fenti korcsoportban a felsőfokú végzettségűek aránya 2009-ben 23,9% volt, ami 8,4%-kal maradt el az EU-átlagtól. Ugyanakkor ez az érték 9,1%-kal magasabb a 2000-ben mért hazai mutatónál. A változás üteme az EU átlagában némileg dinamikusabb volt: a 2000-es 22,4%-ról 2009-re 32,3%-ra nőtt.¹¹ A 2020-as magyarországi célértéket a demográfiai, gazdasági realitások és a felsőoktatás változásokövetésének figyelembevételével – a zárókötet készítésekor – 30,3%-ban határozta meg a kormányzat, ami további, több mint 6%-os emelkedés megvalósítását kívánja.

10 Ehhez nyújt segítséget például az *Assessing Voluntary Experiences* (AVE) elnevezésű uniós program. Az „önkéntes portfólió” bevezetését az Önkéntes Központ Alapítvány (www.oka.hu) és a Civil Szolgáltató Központok Hálózata (www.ciszokhalozat.hu) is megkezdte, és a szélesebb körű elterjesztés részének tekinti a felsőoktatásban történő elfogadtatást.

11 Az adatok forrása: Munkaerő-felmérés. KSH, 2010 és *Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training 2010* [megjelenés alatt] által közölt Eurostat-adatok.

Az Európa 2020 stratégia és az ahhoz kapcsolódó intézkedési tervek az ágazati stratégiaalkotás formálásában várhatóan kiemelt szerephez jutnak. Ez a felsőoktatási képzések kimenetorientálttá alakulását, a különböző tanulási utak közötti átjárhatóság könnyebbé válását eredményezheti, és a rugalmas, egyéni lehetőségeket támogató eszközöknek, így a validációnak/elismerésnek is kedvező környezetet biztosíthat.

2.1.2 A bolognai folyamat megvalósulása

A felsőoktatási validációs rendszer fejlesztését célzó projekt a bolognai folyamat első év-tizedének végén, a hazai képzési reform elindításának ötödik évében kezdődött, így nem lehetett eltekinteni az általa indított változások magyarországi hatásaitól. A bolognai folyamat maga is dinamikusan alakuló célokkal rendelkezik.¹² Az induláskor meglévő célkitűzések között hangsúlyosan szerepelt a ciklusos képzési rendszer és a kreditrendszer kialakítása. Ezek négy-hat évvel később további törekvésekkel egészültek ki. Olyan eszközök kimunkálására és bevezetésére irányult a részt vevő országok figyelme, amelyek a tanulási pályák rugalmasságát, az egész életen át tartó tanulás paradigmájának megvalósítását, a képesítési rendszerek átláthatóságát, jobb érthetőségét és a foglalkoztathatóság javítását szolgálják. Az európai felsőoktatási térségben 2003-ban merült fel egy képesítési keretrendszer kidolgozásának terve, és ekkor jelent meg a képzések kimeneti szabályozására a tanulási eredmények használatának első megfogalmazása a felsőoktatásért felelős miniszterek kommunikációjában.¹³ Ezzel összefüggésben került előtérbe a nem formális és informális tanulás validációja/elismerése is. Ugyancsak ekkortájt erősödött fel a közös minőségbiztosítási elvek kimunkálására irányuló igény.

A tanulási eredmények használatával kapcsolatos kezdeményezések már régebb óta jelen vannak a felsőoktatás nemzetközi innovációs világában: a *Tuning program*¹⁴ az ezredforduló óta ezekből építkezett, a 2005-ös bergeni miniszteri értekezleten elfogadott képesí-

12 A bolognai folyamat korábbi hivatalos weblapja: [online:] {<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/>}; 2010 júliusa óta az európai felsőoktatási térség honlapját az EUA működteti: [online:] {<http://www.ehea.info/>}. Ezek az oldalakon minden korábbi és aktuális esemény, program, dokumentum elérhető. A hazai tájékoztódáshoz a Nemzeti Erőforrás Minisztérium honlapjának tematikus területe [online:] {<http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatás/bologna>}, valamint a Tempus Közalapítvány Tudásközpontjának bolognai folyamattal kapcsolatos területe [online:] {http://www.tpf.hu/pages/content/index.php?page_id=398} kínál jó kiindulópontot.

13 *Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003* 6. p; [online:] {http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Berlin_Communique1.pdf}. Magyarul: [online:] {http://www.nefmi.gov.hu/letolt/felsoo/berlin_kommunike.pdf}

14 [online:] {<http://unideusto.org/tuning/>}

tési keretrendszer előfutárának tekinthető Dublin-deskriptorokat kimunkáló *Joint Quality Initiative*¹⁵ pedig 2001-ben indult, azóta számos további együttműködést generálva.

A projekt indulása körüli hetekben zárult le a Magyar Rektori Konferencia egyéves helyzetértékelő munkája, amely a bolognai folyamat keretében a ciklusos képzési szerkezet első szakaszának, az alapképzésnek a bevezetése során összegyűlt tapasztalatokat tekintette át. Nemcsak az MRK fejtett ki (ön)kritikus véleményt, de jelentése kapcsán megszólaltak a társ-testületek is (Felsőoktatási és Tudományos Tanács, Magyar Akkreditációs Bizottság, Nemzeti Bologna Bizottság, Országos Kredittanács), és egy, a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja által szervezett konferencián fejtették ki álláspontjukat.¹⁶ E véleményekben rendre megjelent egyfelől az a felvetés, hogy az MRK jelentése szűkkörűen csak a képzési rendszer strukturális vonatkozásaira fókuszált, figyelmen kívül hagyva a bolognai folyamat más fontos céljainak hazai megvalósulását, másfelől az a megállapítás, hogy a felsőoktatás világa elutasítóan, nem kellő invencióval reagált a képzési reformra.

A Tempus Közalapítvány az oktatásért felelős szaktárca megbízásából koordinált Bologna Tanácsadói Hálózat keretében 2008-tól kutatásokat indított a bolognai folyamat egyes résztémáinak hazai megvalósulását feltérképezendő, amelyek első eredményei, kutatási jelentései ugyancsak a projekt indulása környékén láttak napvilágot.¹⁷ A programfejlesztésre, a tanulási eredmények alkalmazására irányuló vizsgálatok azt jelezték, hogy már megindultak a belső reformok, megjelentek a tanulás eredményének javítására irányuló helyi törekvések, bár ezek inkább meg nem értett, magukra maradt újítók elszigetelt kezdeményezései voltak. Ebben az időszakban további szaktanulmányok, kötetek jelentek meg e kérdéskörben, sok, a fentiekhez hasonló észrevétellel.

A kutatások eredményei és a publikációk megállapításai szerint a bolognai folyamat kezdeményezéseiről és belső folyamatairól csak lassan terjed a tudás a hazai felsőoktatás szereplői körében, magát a folyamatot pedig ma is alapvetően a ciklusos képzési szerkezettel azonosítja a hazai akadémiai világ túlnyomó része. Ezek alapján a projekt vezetői és szakértői azzal számoltak, hogy nem találják majd kellő mértékben azt a szükséges tudást, illetve azokat az eszközöket, mechanizmusokat és eljárásokat, amelyek szükségesek egy validációs rendszer szerves beillesztéséhez a felsőoktatás képzési gyakorlatába.

15 [online:] {<http://www.jointquality.nl/>}

16 Csirik János – Temesi József (szerk.) (2009): A felsőoktatásban folyó többciklusú képzés tapasztalatai. Konferenciadokumentumok. 2009. június 15. NFKK Füzetek 3. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja. A konferencia programja, háttéranyagai, előadásai elérhetők a szaktárca honlapján: [online:] {<http://www.nefmi.gov.hu/felsooktataskonferencia/>}.

17 Kurucz Katalin – Dobos Gábor (sorozatszerk.) (2009): Bologna Füzetek. Budapest, Tempus Közalapítvány. [online:] {http://www.tpf.hu/pages/content/index.php?page_id=726}

2.1.3 A kreditrendszer működési tapasztalatai

A felsőoktatási kreditátviteli és -elismerési rendszer hazai működése azért volt jelentős a validáció/elismerés fejlesztését célzó munka számára, mert a formális képzésben megszerzett, kredittel elismert tudás átvitele és egy másik formális képzésbe történő beszámítása a validáció/elismerés egyik a esetének tekinthető. A magyar felsőoktatásban már az 1990-es évek első felében megjelentek önálló, független intézményi kreditrendszer-építő törekvések, amelyeket 1998 és 2003 között az ágazatirányítás részéről központilag szabályozott kreditrendszer-építő szándék és szabályozás követett, igaz az elsősorban a kreditrendszer tanulásszervező funkciójára (kreditgyűjtés, akkumuláció) fókuszált. Ennek következtében az évezred első évtizedének végére az összes magyar felsőoktatási intézményben kialakult és többnyire bejáratódott, szabályozott rutineljárássá vált a közös európai kreditrendszer – *European Credit Transfer and Accumulation System* (ECTS) – főbb ismérveinek megfelelő kreditrendszerű oktatás- és tanulásszervezés.

A nem formális és informális tanulás validációjának/elismerésének lehetősége már e folyamat korai szakaszában megjelent: az Országos Kredittanács (OKT) 2001 elején a kreditrendszer alkalmazására kiadott ajánlásaiban¹⁸ hívta fel rá az intézmények figyelmét, elsősorban a felnőttképzés vonatkozásában. A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvényben – amint azt már korábban említettük – nevesítve is megjelent a validáció/elismerés gondolata, igaz a munkatapasztalat elismerésére és legfeljebb 30 kredit erejéig történő beszámítására korlátozva az intézmények mozgásterét. A tapasztalat azt mutatja, hogy az intézmények és a hallgatók alig vették igénybe az elismerési eljárás hivatalos útján ezt a lehetőséget, néhány esetben a munkahelyen és civilszervezetekben szerzett tapasztalatokat ismerték el, elsősorban az előírt szakmai gyakorlat teljesítéséeként.¹⁹ A terepkutatás aztán további rejtett gyakorlatokat is feltárt (bővebben lásd 2.2 *alfejezetet*).

A kreditátviteli és -elismerés hazai beágyazottsága ugyanakkor inkább korlátnak, mintsem mankónak bizonyult. A fejlesztőmunka során azt tapasztaltuk, hogy a résztvevők gyakorta összekapcsolták a validációról/elismerésről való gondolkodást a kreditrendszer működési jellemzőivel, eljárási problémáival, ami időnként félre is vitte a közös gondolkodást. A kreditrendszer működtetésének hazai gyakorlata ugyanis nem tekinthető problémamentesnek. Az intézményi eljárásokat többször vizsgálta a szakminisztérium, ezek közül a legutolsó tekinthető olyannak, amely már minden évfolyamra kiterjedő általános gyakorlatot

18 Ajánlások a kreditrendszerű képzés bevezetésére. Országos Kredittanács, 2001. január 18. [online:] <http://www.kreditroda.hu/kredit/utmutatok/ajanlasok-altalanos.asp>

19 Dóka Ottó (2010): A hozott tudás elismerésének gyakorlata a felsőoktatásban. Egy intézményi terepkutatás eredményei, tapasztalatai. A projekt keretében készült tanulmány. Kézirat. Oktatókutatási és Fejlesztési Intézet, TÁMOP 4.1.3. projekt dokumentumtára.

vehetett számba.²⁰ Ennek megállapításai az elvek, a szabályozás és a megvalósulás közötti komoly eltéréseket rögzítettek. A validációs/elismerési eljárás fejlesztése szempontjából leginkább tanulságosnak a más felsőoktatási intézményből hozott kreditek elismerésének gyakorlata tekinthető. A hivatkozott vizsgálat arra mutatott rá, hogy a hozott krediteket sokkal kisebb arányban és jóval nehezebben ismerik el az intézmények, mint azt a mobilitásban részt vett hallgatók szeretnék. A máshol folytatott tanulmányaikat elismertetni kívánó diákok egyharmada egyáltalán nem, egy másik harmada pedig csak részben tudta ezt a célját elérni.²¹ Az intézmények, az intézményi kreditátviteli bizottságok (oktató tagjai, többnyire az érintett oktatók vagy vezetőik állásfoglalása, javaslata alapján) sokszor nem ismerik el a más felsőoktatási intézményben (sem hazai, sem külföldi), sőt a saját intézményük más karán folytatott tanulást sem olyannak, amely saját követelményeiknek megfeleltethető és így elismerhető lenne. Ezt az eredményt erősítette meg egy három évvel későbbi felmérés is, amely oktatók és főként a nemzetközi mobilitást koordináló alkalmazottak körében zajlott.²²

E fenti helyzet kialakulása mögött több ok húzódik meg. A kreditrendszer bevezetése felülről történt, az oktatók túlnyomó többsége nem volt elkötelezett annak alkalmazásában. A bevezetés ráadásul egybeesett a felsőoktatás eltömegesedésével együtt járó kedvezőtlen jelenségek megjelenésével, és az akadémiai világ szinte természetes módon kötötte össze a kettőt, tette a kreditrendszert felelőssé a tanulásszervezésben megjelent nehézségekért. A kreditrendszer bevezetését nem kísérte olyan implementációs program, amely e fenti nehézségek kezelése mellett oldani igyekezett volna a hazai felsőoktatás oktatóinak egy jelentős része által vallott diszkrecionális felfogást, miszerint csak az számít a képesítés felé vezető úton érvényes tudásnak, amelyet a hallgató a saját kar, tanszék, illetve oktató által biztosított formális képzésben szerez meg. A más karokon vagy intézményekben végzett tanulmányokból vagy a szervezett képzésen kívülről hozott tudások nem tekinthetők érvényesnek. Ez a felfogás sokszor párosul „az intézményi oktatásban még mindig domináns tantárgyi szemlélettel”.²³ Kétségtelen, hogy újszerű volt a kreditátviteli eljárás azon eleme, amely egy adott képzési programban megszerzett kredit elismerését szorgalmazta minden creditszerző hallgató számára, függetlenül a tanulási folyamatban egyénenként elért különböző eredményektől.

20 Országos kreditmonitoring vizsgálat 2005.

21 Illyés Ágnes et al. (2005): Országos kreditmonitoring vizsgálat. Kutatási jelentés az Oktatási Minisztérium számára. Kézirat. A kutatás részletes eredményei elérhetők: [online:] {<http://www.kreditroda.hu/kredit/jelenleg/monitoring2005-2006.asp>}

22 Derényi András (2008): A Bologna-folyamat célkitűzéseinek magyarországi megvalósítása. Tempus Közalapítvány, Budapest. [online:] {http://www.tpf.hu/upload/docs/bologna2/bf_jelentes_hu_v03.pdf}

23 Derényi András (2008): Tanulás a felsőoktatásban. *Educatio*, 2. sz. 253–262.

A kreditelismerésre vonatkozóan szoros jogszabályi eljárási kötelmek élnek a hallgatók védelme érdekében. Ezek egyike, hogy a hozott és a követelményként állított tartalmak közötti 75%-os tartalmi átfedés esetén nem utasítható el az elismerési kérelem. A napi gyakorlatban azonban abszolút érvényt tulajdonítanak az oktatók ennek a szabálynak, és a 75%-os tartalmi egyezést az elismerés kritériumaként kezelik, azaz alacsonyabb tartalmi egyezés esetén nem ismerik el a hozott kreditet. Ez a gyakorlat viszont nem felel meg a kreditátvitelre és -elismerésre vonatkozó európai elveknek, útmutatásoknak, amelyeket az ECTS-kézikönyv tartalmaz, és amelynek követését minden, az Erasmus mobilitási programokban részt vevő felsőoktatási intézménytől elvár az Európai Bizottság. (A programban való részvétel feltételéül szabott Erasmus Egyetemi Alapokmány elnyeréséhez az intézmény vezetőjének vállalnia kell – többek között – az ECTS-kézikönyvben foglaltak követését.)

Másfelől a kreditelismerési eljárás referenciájává tett kritériumok (az oktatási tartalmak azonossága) képlékenysége nagy teret enged a szubjektív döntéseknek. Az oktatási tartalmak ugyanis az azok megítélésére használt tantárgyi programok (tematikák) alapján nehezen, sok hibázásra lehetőséget adó, közelítő becsléssel állapíthatók meg. Ezért ezek mellett vagy sokszor helyett az elismerési döntés meghozatalában olyan szempontok játszanak szerepet, mint a döntésben közreműködő (tantárgyfelelős) oktató tudása, vélekedése a másik intézmény presztízséről, az ott oktatók szakmai elfogadottságáról és munkakörnyezetéről, a hallgatók számára a vendégintézményben rendelkezésre álló tanulási környezetről. Bár az európai kreditrendszer elveinek ez ellentmond, a hazai intézményi gyakorlatban gyakran megjelenik a megszerzett kreditjük elismerését kérelmező hallgatók ismételt tudásértékelése, vizsgáztatása. Mindez kedvezőnek is tekinthető a validációs/ elismerési eljárás hazai befogadása szempontjából.

Az Országos Kredittanács, amelynek egyik feladata a kreditrendszer megfelelő alkalmazásának elősegítése, országos felhasználói fórumok és egyeztetett ajánlások kibocsátásával igyekszik a jó megoldások irányába mozdítani az intézményi gyakorlatot. Legutóbbi, 2009 őszén kiadott ajánlásában²⁴ hosszasan foglalkozik a kreditekkel igazolt ismeretek elismerésének kérdésével, és a megújult ECTS-kézikönyvet követve elmozdul a tantárgyi programok alapján megítélhető tartalmi összehasonlításra épülő kreditelismeréstől. Az OKT javasolja több szempont egyidejű figyelembevételét az elismerés folyamatában, köztük a tanulás/gyakorlás idejének, a gyakorlat/elmélet arányának, a kurzus létszámának, az ismeretek frissességének mérlegelését. Szorgalmazza továbbá a méltányosság gyakorlását annak megítélésében, hogy a hallgató mit tudhat, mit képes elvégezni, valamint az el-

24 Az Országos Kredittanács ajánlása a kreditelismerés folyamatára 2009. [online:] {http://www.kreditiroda.hu/doc/ajanlas_kreditelismeres_3.7.pdf}

lenpróba alkalmazását, azaz annak vizsgálatát, hogy a tartalmak közötti különbség van-e annyira lényeges, hogy az megakadályozza az adott tantárgy elismerését, a képesítés kiadását. Mindezek a felvetések arra is utalnak, hogy nagyobb a jelentősége a kreditátviteli eljárás során használt dokumentáció (a tanulmányi megállapodás, az eredményértékesítő és háttérdocumentumai, mindenekelőtt a tanulmányi tájékoztató) gondosabb és teljesebb összeállításának, mint ahogy az a jelenlegi intézményi gyakorlatban van.

E szempontok felvetése a fejlesztői műhelyen belüli vitákon azt is jelezte, hogy nem áll rendelkezésre az elismerési döntéshez a követelményeket kellő alapossággal leíró referencia, és nem készültek a hallgató megszerzett tudásáról kellő alapossággal tájékoztató dokumentumok. Ez arra is felhívta figyelmünket, hogy egy jól kidolgozott validációs/elismerési eljárás a kreditávitel gyakorlatának megújulását is szolgálhatja.

2.1.4 A tanulási eredmények használata

A fejlesztők a validáció/elismerés folyamata kulcsmozzanataként azonosították a megszerzett kompetenciák standard követelményeknek való megfelelése vizsgálatát és értékelését. Alapvető tehát, hogy egyfelől e követelmények megfelelő kidolgozottsággal álljanak az eljárásban közreműködők rendelkezésére, másfelől az, hogy legyenek kidolgozott, a megfelelés vizsgálatához szükséges eszközök. Ami a standard követelményeket illeti, a nemzetközi gyakorlat e célra azokat a kimeneti standardokat alkalmazza, amelyek segítségével a programfejlesztők (vagy a képesítéseket szabályozó szervezetek, hatóságok) meghatározzák egy képesítés, illetve az ahhoz vezető tanulási építőelemek kimeneti követelményeit. Az utóbbi másfél-két évtizedben a tanulási eredmények alkalmazása terjedt el e célra.

Az együtt dolgozó szakértők előtt hamar világossá vált, hogy egy szakmailag koherens validációs/elismerési eljárás kidolgozásának legnagyobb akadálya a tanulási eredmények alapú tanulásszervezési megközelítés hiánya, amely az eljárás alapját jelentő referencia pontos megfogalmazását nehezíti.

A magyar felsőoktatásban azonban a tanulási eredmények alkalmazása még meglehetősen kezdeti fázisban van, s bár egyes felmérések²⁵ szerint maga a fogalom már kezd

25 Fischer Andrea – Halász Gábor (2009): A tanulási eredmények alkalmazása a felsőoktatási intézményekben. Kutatási jelentés. Bologna Füzetek 2. Budapest, Tempus Közalapítvány. [online:] {http://www.tpf.hu/upload/docs/Bologna/bologna_fuzetek_2_honlapra_hatalyos.pdf}

Vámos Ágnes (2010): A tanulási eredmények alkalmazása a felsőoktatási intézményekben 2. Bologna Füzetek 6. Budapest, Tempus Közalapítvány. [online:] {http://www.tpf.hu/upload/docs/konyvtar/bologna/bologna_fuzetek6.pdf}

ismertté válni (egy 2010-ben végzett adatfelvétel szerint a megkérdezett szakfelelősök 66%-a, az oktatók 22%-a ismerte a fogalom definícióját), használata még nem tekinthető elterjedtnek. A tantervek és tantárgyi programok (tematikák) „megmaradtak a hagyományos, tartalomközpontú cél-tananyag-követelmény szerkezetnél” [...], az elemzett kurzusleírások majdnem felében nincs tanulói értékelést meghatározó elem” (*Vámos i. m., 9.*). Alig található olyan helyszín, program, ahol a tanulási eredmények alkalmazásával írják le és szabályozzák a tanulási folyamatot: „a tanulási eredmények szemlélet és a kompetencia alapú felsőoktatás gyötrelmes alakulása zajlik” (*Vámos i. m., 8.*). A validációs/elismerési eljárás (benne a kreditátvitel és -elismerés) így egyelőre alkalmas referencia híján nehezen találhat kapaszkodót. A hozott tudások, tanulási eredmények elismerésének gyakorlati tétele annak az elvnek az elfogadását feltételeznél, hogy nem a tanulás módja, ideje és forrása, hanem a megszerzett tudás számít.

A fentiek azt sugallják, hogy a felsőoktatási intézmények jelentős részében további belső változásoknak szükséges végbemenniük a hozott tudás validációjának/elismerésének sikeres integrálásához. A fent idézett felmérés azt is jelzi, hogy a mélyben, rejtve, a tanulásszervezés terén nagy az igény a változtatásra, és sokszor spontán, oktatói kezdeményezésre új módszerek, eljárások jelennek meg. „Egyértelműnek látszik, hogy a programfejlesztésből kimaradt tanulásszervezési és értékelési innováció megjelenik a tanszéki, oktatói gyakorlatban, azon belül elsősorban a tanulás módszereiben, helyszíneiben s a kurzusokon belüli pedagógiai értékelésben.” (*Vámos i. m., 9.*) Ugyanakkor a változások várhatóan lassúak maradnak, hiszen egyelőre szerény az innovátorok aránya, és az intézményekben alkalmazott teljesítményértékelési szempontok sem motiválják az oktatókat a megújulásra.

A fejlesztés számára így komoly kihívásként jelent meg, hogy a magyar felsőoktatásban jelenleg a bemeneti alapú referenciák dominálnak, és ebben a kontextusban kell definiálni az elismerési eljárást. Ebből adódik, hogy olyan áthidaló megoldások kialakítása szükséges, amelyek segítik a tanulási eredmény alapú megközelítés meghonosítását, és ezzel egyidejűleg egy minőségbiztosított eljárás keretei között teszik lehetővé a validációs megközelítés gyakorlati megvalósítását. Ez a helyzet bizonyos részleteket illetően kompromisszumos megoldásokat kényszerít ki.

2.1.5 Az Országos képesítési keretrendszer kialakítása

A validációs rendszer fejlesztését célzó projekt egyszerre indult és párhuzamosan haladt az Országos képesítési keretrendszer kidolgozására vonatkozó koncepció megalkotásá-

val²⁶, illetve a két projekt között, az azonos menedzsmenten túl, a közreműködő szakértők átfedése révén is szoros kapcsolat alakult ki. Ez jótékonyan hatott mindkét projektre, a munka során felmerült szempontok, megfontolások kölcsönösen támogatták a fejlesztéseket.

A képzési keretrendszerek szerte a világon (jelenleg több mint 70 országban működnek vagy állnak fejlesztés alatt) – az európai térségben pedig mindenképpen – szintenként kimeneti standardokat határoznak meg a képzések számára, és ezeket tanulási eredményekben fogalmazzák meg, majd az ország képzéseit ebbe a keretbe helyezik el. Mindez arra szolgál, hogy a tanulásukat tervező egyének, illetve a képzéseket felhasználók (közük a foglalkoztatók) informáltabbak legyenek a képzések egymáshoz való viszonyáról, kimeneti eredményeiről és a hozzájuk vezető tanulási utakról. A keretrendszer fejlesztése és a képzések besorolása könnyebb, ha maguk a képzéseik is kimenetvezéreltek, illetve tanulási eredményekben írják le céljaikat. Emiatt a keretrendszerek fejlesztését a legtöbb országban megelőzte egy, a képzések szintjén zajló változás: a bemeneti és folyamatszabályozó elemek felől a kimeneti szabályozásra történő áttérés. Ez a folyamat nem egyszerre és nem egyforma eredménnyel halad az egyes országokban. A keretrendszerek szinte mindenütt deklarálják, hogy nyitottak minden képzés, azaz az államilag nem elismert (például vállalati továbbképzések, a civil szféra képzései) képzések befogadására, a nem formális környezetben folyó tanulás révén megszerzett tudás (tanulási eredmények) befogadása pedig a tagállamok által közösen elfogadott Európai képzési keretrendszer (EKKR) meghatározóan fontos eleme.

A validáció a képzési keretrendszer önálló dimenziójaként értelmezhető. A hazai fejlesztők körében egyetértés alakult ki abban, hogy a megvalósítást illetően többféle megközelítés lehetséges. Az egyik szerint az egyes képzéseknek szerves része a validációs/elismerési eljárás lehetőségére vonatkozó szakmai döntés (azaz annak deklarálása, hogy az adott képzés validáció útján is megszerezhető). Ebben az esetben az érintett képzésekben illetékes szektorális szakmai szereplők hoznak döntést, speciálisan kialakított szektorszintű mechanizmusok keretében arról, hogy mely képzések szerezhetőek meg validációs/elismerési eljárással (szakmai érvekkel indokolva az esetleges korlátozásokat). Lehetséges azonban olyan megoldás is, amely a keretrendszer részeként csupán általános elvi szinten tárgyalja a képzések és a validációs/elismerési eljárás összefüggéseit, és csak a döntési mechanizmusokra vonatkozóan fogalmaz meg javaslatot/ajánlásokat.

26 Az OKKR kialakítását célzó fejlesztőmunkáról és eredményéről a következő kötet nyújt részletesen áttekintést: Temesi József (szerk.) (2011): Az Országos képzési keretrendszer kialakítása Magyarországon. Nemzetközi háttér, elvi megfontolások, megvalósítási javaslatok. Szakértői összefoglaló anyag. Budapest, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet.

A saját nemzeti képesítési keretrendszereiket fejlesztő országok többsége számára természetessé vált a validációval való kapcsolat, hiszen a standardok szükségessége, azok tanulási eredményekben történő megjelenítése közös alapot képez. A fejlesztés horizontja is hasonló, hiszen az OKKR is ugyanúgy egy eszköze a rugalmas és átlátható tanulási pályák kialakításának és bejárásának, valamint a tanuló egyén foglalkoztathatósága javításának, mint a validáció, még ha más módon segíti is ezt a célt. Közös felismerésként kristályosodott ki, hogy a tanulási eredmények alkalmazásának bevezetése és elterjedése ugyanolyan kulcsfontosságú mozzanata a keretrendszer, mint a validációs/elismerési eljárás használatbavételének. Mindennek az a jelentősége, hogy egy logikus fejlődési ívet rajzol ki, amelynek egyes szakaszai itthon – a projekt témák tervezésének és indításának egyidejűsége miatt – egymásra torlódva jelennek meg. Ennek nyomán a képesítési rendszer szereplői számára egyszerre tűnnek fel azok az újdonságok, amelyek más országokban szerves(ebb) fejlődés révén, időben elhúzódva alakulnak ki (akár 10-15 éves fejlődési periódusban). Összegezve: az OKKR a tanulási eredmények alkalmazása nélkül nehezebben vehető használatba, a validáció rendszerének, elismerési eljárásainak kialakítása, bevezetése pedig nehezebb a szükséges képesítési rendszerbeli előzmények hiányában.

Az OKKR-fejlesztéssel kapcsolatos nemzetközi tapasztalatok világítottak rá arra, hogy az átláthatóságot javító eszközök másik fontos funkciója a képesítési rendszerek szereplői közötti kommunikáció ösztönzése. Miközben egyes országokban erőteljes igyekezet irányult a képzési rendszer ágazati szereplőinek együttműködésére, valamint a munka világának szereplőivel való folyamatos, szervezett párbeszéd létrehozására és fenntartására, addig idehaza a projektszervezési és -finanszírozási szabályok a rendszerfejlesztési céloknak megfelelő szektorközi projektek létrehozását nem tették lehetővé. Az ágazati logikába kényszerített projektekben ugyanakkor sikerült módot találni – még ha adminisztratív nehézségek közepette is – a különböző ágazatok szereplői közötti szakmai párbeszéd kialakítására. A projektek vezetése ezért arra törekedett, hogy ne csak az oktatás világának egyes ágazati szakemberei dolgozzanak olyan eszközök fejlesztésén, amelyek célja (és így előállításuk logikája is) az érintettek közötti párbeszéd, az eszközök használatával kapcsolatos bizalom és ezzel az átláthatóság, a képesítések megérthetőségének javítása.

2.1.6 Felsőoktatás és felnőttképzés

A hozott tudás elismerése iránti igény természeténél fogva inkább a felnőttképzési programokban merül fel nagyobb arányban. A nem hagyományos hallgatónak számító, 26 éven felüli, már több évnyi munkatapasztalattal rendelkező, ám tanulni vágyó (vagy a tanulás világába visszatérni szándékozó) egyének rendelkezhetnek leginkább olyan tudásokkal, munkatapasztalattal eredő tanulási eredményekkel, amelyek elismerését indokoltan és

megalapozottan igényelhetik. Ugyanakkor a magyar felsőoktatás részvétele a felnőttképzésben alacsony arányú, és a törekvés is szerény e részvételi arány növelésére.

A felsőoktatás felnőttképzési tevékenységének legnagyobb szeletét a szakirányú továbbképzések adják, amelyben az intézmények legtöbbször saját egykori diákjaikat oktatják egy újabb szakképzettség megszerzése érdekében. Az e képzések iránti érdeklődés és a beiskolázási számok azonban az elmúlt években megcsappantak: a 2004/2005. tanévi mintegy 26 ezer fős hallgatói létszám a 2009/2010. tanévre 16 ezer főre (a teljes hallgatói létszám mintegy 5%-ára) csökkent, és egyelőre nem látni jelét a trendfordulásnak.²⁷ A felsőoktatásban tanulók arányának további növekedése így elsősorban a nappali tagozatosok számának a népességfogyás üteméhez képest enyhébb csökkenéséből, nem pedig a felnőtt népesség felsőfokú képzési mutatójának javulásából ered. Mindez azt vetíti előre, hogy az elismerési eljárás befogadására leginkább nyitottnak és érdekeltnek feltételezett képzési szegmens felfutása hosszán elnyúló folyamattá válik. Ez hathat a validáció/elismerés alkalmazásának intenzitására, és ezen keresztül az abból nyerhető tapasztalatok hasznosíthatóságára is.

2.1.7 A felsőoktatási szereplők viszonya a változásokhoz

A projekt fejlesztőmunkájában részt vevők a 2.1.4 *alfejezetben* idézett vizsgálati eredmények alapján azzal számoltak, hogy a felsőoktatási képzések szereplői még nem készek a nem formális és informális tanulás validációjára/elismerésére, részben ismerethiányuk, részben a változásokkal szembeni ellenérzéseik, részben pedig az akadémikus tudás számukra kitüntetett szerepe miatt. A hazai akadémiai világ változásokkal szembeni kétélyeit már a 2007 elején készült, a bolognai folyamattal kapcsolatos oktatói attitűdöket felmérő nemzetközi vizsgálat is jelezte, amely a magyar oktatókat a németek után a második legszkeptikusabb véleményt kialakító körnek mutatta.²⁸ Az eredmény értékelésénél azonban nem szabad eltekinteni attól a tényről, hogy a bolognai folyamat egyes elemeinek hazai megvalósítása felülről jövő kezdeményezésként, sokak szerint jogszabályi kényszerrel történt.

A Tempus Közalapítvány megbízásából 2010 tavaszán lefolytatott, a képzési programok korszerűsítésének helyzetére irányuló, már idézett kutatás három nagy attitűdcsoportot azonosított az oktatók között e téren. „Ha az attitűdcsoportokat egy elképzelt innovációs stratégiai tengelyre vetítjük, akkor a legnagyobb elemszám a tengely konzervatív végén

27 Lásd a NEFMI felsőoktatási statisztikai adatait; 2009. [online:] {http://db.okm.gov.hu/statisztika/fs09_fm/}

28 European Commission: *Perception of Higher Education Reforms. Target Survey*. Flash Eurobarometer Series #198, European Commission, March 2007. [online:] {http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl198_en.pdf}

mutatkozik. Azok vannak ott, akik értékeikben tradicionálisak, jellemző a hierarchizált, autoriter szemlélet a környezetükben. A konzervatívok között vannak szakmai, szervezeti kooperációt alkalmazók. Vannak, akiknél a változtatáson van a hangsúly, de együttműködésben gyengék, fejlesztői-innovációs potenciáljuk alacsony szintű, de hajlanak arra, hogy elfogadják a felsőoktatásban végbement változtatásokat. [...] A tengely adaptív végén az innovátorok és együttműködők állnak. Az implementációnak ebben a szakaszában viszonylag szerény elemszámú csoportot képeznek. Ők azok, akik határozattan nem értenek egyet azzal a kérdőívben szereplő állítással, hogy *A régi (Bologna előtti) felsőoktatás jobb volt*. Ők a programinnovációt (inkább) kedvelők, a másoktól, másokkal szívesen tanulók, kooperálók, a felsőoktatás társadalmi környezetére érzékenyek, problémamegoldásra nyitottak.” (*Vámos i. m., 7.*) Ez az eredmény viszont azt mutatja, hogy a körütekintően indított változtatások iránt akár még a konzervatívként jellemzett oktatói kör is elfogadó lehet. A projektben dolgozó fejlesztők számára figyelmeztető eredmény volt, és jelést adott a szükséges körütekintés irányára is, hogy egy olyan akadémiai világ képe rajzolódott ki, amelynek alacsony a bizalmi szintje, kicsi az együttműködés és a tudáskumulálás iránti készsége, továbbá alacsony szintű információáramlás jellemzi (*Vámos i. m., 9.*). Fontos volt megtudni azonban, hogy van egy kicsiny, de az újonnan megjelenő kezdeményezésekre fogékony csoport is.

A fenti kutatás alapján kirajzolódó képet tovább árnyalta az a projekt keretében megvalósuló rendezvényeken, konzultációkon, konferenciákon nyert tapasztalat, amely az oktatók és főként az oktatásszervezésben dolgozó szakalkalmazottak nyitottságát, érdeklődését jelezte. A képzési programokat vezető, illetve tanulmányi, oktatásszervezési feladatokat ellátó kollégák egy jelentős hányada a validációs/elismerési eljárásrend kidolgozása során felmerült problémákra és javasolt megoldásokra érzékenyen reflektált, és együttműködően vett részt a közös gondolkodásban. Feltehetően persze azok vettek részt e rendezvényeken, akik egyébként is érdeklődőek a felsőoktatásban zajló változások iránt, felelősebbek a hallgatók jövője, a munka világába való sikeres átmenet, a hallgatói együttműködés kérdéseinek mérlegelésében.

Megemlítendő még, hogy a hallgatók képviselői (a Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége és a Doktoranduszok Országos Szövetsége) élénk érdeklődést mutattak a validáció/elismerés bevezetését célzó fejlesztőmunka iránt, több alkalommal is tájékozódtak, alkalmanként részt vettek a szakértői találkozókra, és írásban is megfogalmazták javaslataikat.

Az európai uniós támogatásokkal indított különböző intézményi fejlesztési projektek, amelyek a munka világának szereplőivel, a végzett hallgatókkal, a nem tipikus, idősebb

hallgatókkal való kapcsolattartást szorgalmazzák, valószínűleg olyan hatást gyakorolnak a felsőoktatás egészére, amely még nyitottabbá teszi a szereplőket a kommunikációra, az együttműködésre, az új szemléletmódok befogadására.

2.2 Helyzetkép a terepkutatás alapján

A projekt első szakaszában 40 intézményt érintő terepkutatást végeztünk, amely a felsőoktatási validáció/elismerés bevezetésével kapcsolatban a felsőoktatás, a szakképzés, a felnőttképzés, a közoktatás, a munkaadói és munkavállalói képviselők, az érintett civilszervezetek igényeit, szakmai álláspontját, befogadási hajlandóságát kívánta feltárni. A kutatást végző szakemberek főként a formális képzésen kívül elért tanulási eredmények felsőoktatási tanulmányokba való beszámítására irányuló szabályozott eljárásokat, illetve a rejtett, ún. puha gyakorlatot igyekeztek feltárni, azonosítani, a kreditátvitel és -elismerés gyakorlatára is kiterjesztve a vizsgálódást. Mindez azzal a szándékkal történt, hogy a továbbfejleszthető jó eseteket, egyéni vagy együttműködésen alapuló kezdeményezéseket a fejlesztők felhasználhassák a validációs/elismerési eljárás kidolgozása során.

A terepkutatásban részt vevők vizsgálati eredményekkel kapcsolatos előzetes várakozásait a 2.1.1–2.1.7 alfejezetekben ismertetett folyamatok és kutatások konklúziói, a nem formális és informális tanulás validációjának/elismerésének hazai helyzetét bemutató OECD-országjelentés²⁹ megállapításai, továbbá a kutatók – többségében maguk is a felsőoktatásban oktatók, dolgozók – személyes tapasztalatai alapozták meg.³⁰

A kutatók számára az OECD országjelentéséből már ismert volt, hogy több felsőoktatási intézmény elfogadja az informatikai ismereteket, kompetenciákat igazoló ECDL-vizsgát vagy a Cisco Hálózati Akadémia tanúsítványát, és elismeri az azzal igazolt tudást informatikai követelmények teljesítéseként. Minden intézmény elfogadja az idegennyelv-tudást igazoló államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítványt, és elismeri az azzal igazolt idegennyelv-ismeretet a felsőfokú oklevél kiadásának előfeltételéül szabott követelmény teljesítéseként.

29 Derényi András – Milotay Nóra – Tót Éva – Török Balázs (2007): Az informális és nem formális tanulás elismerése Magyarországon. Egy OECD-projekt tanulságai. Oktatási és Kulturális Minisztérium. [online:] {<http://klaszterek.tpf.hu/hirek.php?newsId=826>}

30 Kraiciné Szokoly Mária: Pillanatkép a validáció helyzetéről. Gyorsjelentés a felsőoktatás, a szakképzés, a felnőttképzés, a munkaadók és a civilszervezetek körében végzett terepmunkáról. 2010. április. [online:] {<http://tamop413.ofi.hu/kvr-kozponti-validacios/eredmenyek/index>}

Meghatározott szakterületeken (például művészeti, művészetközvetítő és sporttudomány) működő intézmények alkalmassági felvételi vizsgákat tartanak, amelyen gyakorlatilag a jelentkezők hozott kompetenciáit vizsgálják, sokszor portfólióértékeléssel, helyben kiosztott feladatok elvégzésével. A felvételi-beiskolázási folyamatban a többlet-kompetenciák többletpontokkal való elismerése általános gyakorlatként érvényesül. A felsőfokú szakképzés és az alapképzés felvételi eljárásában az emelt szintű érettségi, az alapképzések felvételi esetében az igazolt nyelvismeret, a tanulmányi és tudományos, illetve művészeti versenyen elért eredmény, a kiemelkedő sportteljesítmény, az OKJ-s szakképesítés és a képesítő bizonyítvány ismerhető el többletponttal. A mesterképzésbe való belépést megelőzően a részismeretek megszerzése, az igazolt nyelvismeret, az országos tudományos diákköri versenyen elért helyezés, a szakirányú szakmai gyakorlat; a szakirányú továbbképzésre történő felvételi eljárásban a nyelvismeret, a szakmai tapasztalat jelent(het) többletpontot.

A felsőoktatásban a ciklusos képzésre való áttérés nyomán, a mesterképzési programok indulásával, a képzési és kimeneti követelményekben rögzített feltételek alapján elterjedt a nem lineáris úton továbbtanulni szándékozók számára a képzési és kimeneti követelményekben a jelentkezés előfeltételéül szabott alapképzésben elvárt ismeretek meglétének vizsgálata és a követelményeknek való megfelelés igazolása. Mindez arra utal, hogy már több, ám behatárolt területen gyakorlattá vált a korábban megszerzett ismeretek azonosítása, vizsgálata és elismerése.

Sajnálatos módon kevés az olyan elérhető szolgáltatás az intézményekben, amelyek tanácsadással, támogató tevékenységekkel segítenék a hallgatókat tanulási pályájuk átgondolt megtervezésében és irányításában, az ehhez szükséges készségek kialakításában.³¹ Noha jó kezdeményezések már megjelentek (karrierirodák, hallgatói tanácsadó szolgáltatások, webes tanácsadó felületek), ezek egymástól elkülönülten, egy-egy részterületet ellátva működnek.

A terepkutatás során felvett interjúk és az összegyűjtött intézményi dokumentumok (belső szabályzatok, stratégiai dokumentumok) elemzése megerősítette a fenti gyakorlat nyomán kirajzolódó képet, s azt a következő észrevételekkel egészítette ki:

a) A felsőoktatási elismerési gyakorlat nagy hányadát a kreditátviteli és -elismerési eljárás teszi ki. A validáció/elismerés iránt érdeklődő kutatók rendre ehhez az el-

31 Felsőoktatási hallgatói szolgáltatások rendszerei, jellemzői. Bologna Füzetek 1. In Kurucz Katalin – Dobos Gábor (sorozatszerk.) (2009): Bologna Füzetek. Budapest, Tempus Közalapítvány. [online:] {http://www.tpf.hu/pages/books/index.php?page_id=35&books_id=185}

járáshoz jutottak el, ez az, ami szabályozott formában szinte mindenütt jól kiépült, ismert gyakorlata van, és kellő tájékoztatási rendszer támogatja. Az egységesülő gyakorlaton belül azonban eléggé színes a kép, az intézmények között a szemléletben és a kialakult gyakorlatban – képzési területek és intézményi érdekek szerint – különbségek találhatók.

b) A nem formális és informális tanulás validálására/elismerésére – a felvételi eljáráson túl – szintén a kreditelismerési eljárás keretében nyílik lehetőség, ez azonban ritkaságnak számít. Szórványosan előfordul a nem formális környezetben (például munkahelyi tanfolyamokon) szerzett, tanúsítvánnyal dokumentálható tudások elfogadása és kredittel történő beszámítása a tanulmányokba, elsősorban a gyakorlatiasabb tárgyak és képzések esetében, ahol a beszámítás lehetőségét a gyakorlati képzés vagy a szakmai gyakorlat követelménye kínálja. A munkatapasztalat érvényesíthetősége, elfogadása szubjektív, függ az oktató beállítottságától, nyitottságától, illetve attól, hogy az adott munkahelynek milyen a megítélése az intézményben.

A doktori képzésben és a doktori fokozatszerzésre irányuló eljárások során már jelenleg is bevett gyakorlat a hozott tudás elismerése: a doktoranduszok számára az – elsősorban a felsőoktatási intézményben végzett – oktatási tevékenység tanulmányi kötelezettség teljesítéseként való elismerése, korábbi kutatói tevékenység, tudományos eredmény elismeréseként a fokozatszerzési eljárást megelőző szervezett képzés alóli felmentés, továbbá a fokozatszerzésre történő egyéni felkészülés megengedése bevett és jogszabály által³² is lehetővé tett gyakorlat.

c) A terepkutatás az informális környezetben folytatott tanulás (munkavégzés közben szerzett, nem kifejezetten munkajellegű tapasztalat, különböző forrásokra épülő önrányító-önszervező tanulás, önképzés, önkéntes civil tevékenységek, turizmus, hobby jellegű tevékenységek stb.) során elért tanulási eredmények elismerésére nem volt példa. Ezek beszámítását nem kezdeményezik a felsőoktatásban tanulók, validálását/elismerését a felsőoktatási intézmények sem tervezik. Még az egyházi fenntartású intézmények sem, ahol vélhetően gyakrabban fordul elő, hogy a hallgatók rendelkeznek előzetesen, az egyházi közösségekben végzett tevékenységek révén szerzett és elismerhető tudással.

d) A formális képzésen kívül megszerzett tudások elismerése reflektálatlan módon, többféleképp is jelen van az intézményekben. A tanulmányi szabályzatok szerint

32 A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény 68. § (3) bekezdése alapján.

elterjedt gyakorlat az előadás-látogatási kötelezettség alóli általános felmentés megadása. Ez arra utal, hogy az intézmények elfogadják az elvet, miszerint a tanulás forrása helyett elsősorban a megszerzett és bizonyított tudás számít. Az oktatók az előadásokat záró szokásos értékelési eljárás (vizsga, teszt) során bizonyosodnak meg arról, hogy a hallgató rendelkezik-e az elvárt tudással.

e) A terepmunka eredményeinek utólagos értelmezése, megvitatása, az esetmegbeszélések feltárták, hogy egyfajta „puha”, tanár és hallgató közötti magánalkuk, megegyezések mentén folyó validáció/elismerés is jelen van a felsőoktatásban: a hallgató jelzi, hogy az elvárt tudással, kompetenciával már rendelkezik, az oktató pedig felmentést ad számára egyes kötelezettségek teljesítése alól (például a kurzus elméleti óráin vagy éppen a gyakorlat egyes részein való részvétel alól, sokszor az értékelés alól is). Ugyanakkor e szóbeli megállapodás nincs rögzítve, és szabályozott eljárás keretében megerősítve. A hallgató a leckekönyvbe bevezeti a kurzust (az elektronikus tanulmányi rendszerben felveszi azt), a szemeszter végén pedig az oktató a kurzuszárás követelményének megfelelő bejegyzést tesz (aláír, érdemjegyet ad). Ez a gyakorlat – a hivatalos utak elkerülése miatt – a tanulmányi adminisztráció számára rejtve marad, így mértékét sem lehet megbecsülni. Mint kiderült azonban, bizonyos szabályozók és intézményi gyakorlatok (például az elismeréssel szerzett kreditek be nem számítása a hallgató tanulmányi ösztöndíjának számítási alapjául szolgáló kreditindexbe) mégis e rejtett megoldások irányába terelik a hallgatókat; a hivatalos elismerési eljárással járó papírmunka, illetve annak munkaterhelésként való el nem számolása, továbbá az elismerésnek a tancsoport létszámának csökkenésére gyakorolt hatása pedig az oktató számára is kedvezőbbé teszi a puha megoldást. Kétségtelen, hogy a felsőoktatásnak a tanár-diák együttműködésére alapozó hagyományaihoz illeszkedő megoldásról van szó, ez azonban aligha szolgálja a tanulási és a képzési folyamatok átláthatóságát.

Fontos momentum, hogy amint ezek a gyakorlatok reflektálttá válnak, a benne résztvevők elbizonytalanodnak, és a formális képzésen kívül elért tanulási eredmények validálásával/ elismerésével, a felsőoktatásba történő beszámításukkal szembeni ellenérzéseiknek, a minőség romlása miatti félelmeiknek adnak hangot. Valamennyi fenti validációs/elismerési gyakorlattal kapcsolatban megfogalmazódott, hogy a tudás tényleges meglétének ellenőrzésére a közvetlen tudásmérés (annak akár egyszerű formája) lenne szakmai szempontból a leginkább megbízható eljárás. Ennek, illetve a pontosan definiált referenciák (tanulási eredmények formájában leírt célok és elvárások) hiányában, a kelletténél is nagyobb mértékben felértékelődik a hallgatók által bemutatott dokumentumokban szereplő személyek és intézmények presztízse.

Az intézményi gyakorlatok vizsgálata során egyedi megoldásra is találtak példát a kutatók: olyan intézményi gyakorlatot rögzített egy interjú³³, amely nagymértékben épít a munkatapasztalat során megszerezhető tudásra, sőt az intézmény magát a képzési programot ilyen tudásokkal rendelkezők számára fejlesztette ki, franciaországi intézményi együttműködésben. A meghatározott időtartamú munkatapasztalattal rendelkezők – és ezt a rendszeresített űrlapok kitöltésével, az elvárt bizonyítékok bemutatásával igazolók – a képzési program magasabb évfolyamába nyerhettek felvételt.³⁴ A francia intézményi eljárás hazai adaptálása az itthoni körülmények figyelembevételével történhetett, és egyelőre csak szűk keretek között működik, így nem is igen forrta ki magát, nem tudott az intézményen belül sem szélesebb körben elterjedni. Mindenesetre szemléletes példája a meghatározott célra kijelölt képzési formában és területen bevezetett validációs/elismerési eljárásnak, amelyet feltehetően több más hazai intézmény is alkalmaz majd.

A Budapesti Gazdasági Főiskola az *Université Paris Ouest Nanterre la Défense* egyetemmel folytat közös képzést kis- és középvállalkozások menedzsmentje szakterületen, amelynek végén a francia egyetem diplomáját adja ki. A képzés négy féléves, és megtervezésekor, a felvételi követelmények kialakításában épített a résztvevők előzetes munkatapasztalatára. A jelentkezőknek korábbi iskolai végzettségüktől függően 3–6 év szakmai gyakorlatot kell igazolni, és a jelentkezési laphoz a bizonyítványok mellett csatolni a korábbi munkahelyek igazolásait. Ezek megvizsgálása alapján dönti el a főiskola, hogy megfelel-e a jelentkező a képzési program beiskolázási feltételeinek.

A hazai felsőoktatásban működik egy olyan köztes eljárás is, amikor ugyan nincs egyedi tudásvizsgálat és elismerési döntés, viszont kreditbeszámítás történik: ez az intézményközi megállapodásokon alapuló automatikus elismerés. Ilyen helyzetek lehetnek a felsőfokú szakképzések, illetve külső vagy szerződéses felnőttképzési szolgáltatók által nyújtott képzések, programmodulok részleges vagy teljes elismerése, beszámítása – a tapasztalatok szerint leginkább – az alapképzési programokba. Ezen esetekben a képzők közötti megállapodás vagy a korábbi kreditelismerési kérelmekből eredő tapasztalatok nyomán született és a hallgatók számára közzétett intézményi döntés áll a háttérben, amely megalapozza az egyedi vizsgálat és döntéshozatal nélküli, automatikus elismerést, beszámítást.

33 Fehérvári Anikó (2010): Esettanulmány a Budapesti Gazdasági Főiskolán alkalmazott validációs eljárásról. Kézirat. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, TÁMOP 4.1.3. projekt dokumentumtára.

34 A magasabb évfolyamra történő felvétel több országban is ismert, *advanced admission* néven.

A Dunaújvárosi Főiskola és a TV2 Akadémia között létrejött megállapodás értelmében a főiskola kommunikáció és médiatudomány szakja levelező képzési formában fogadja majd a hatályos felvételi eljárás keretében felvételt nyert TV2 Akadémia hallgatóit. A kereskedelmi csatorna médiaképzésében részt vevő diákok így egy speciális, 4 féléves tanterv szerint haladva diplomát szerezhetnek majd a főiskola által kínált alapképzésben is.

Az ELTE PPK Andragógia Tanszéke és a KOTK közötti megállapodás eredményeként az idegenvezetői szakképzésben közgazdasági alapismereteket tanult hallgatók felmentést kapnak a közgazdasági és oktatásgazdasági ismeretek tantárgy teljesítése alól.

A pedagógus szakvizsga ismereteibe a pedagógus-továbbképzés más formában megszerzett ismereteket a képzés 25%-áig figyelembe veszik. Csecsemő- és kisgyermeknevelő alapképzési szakon a bölcsődében végzett korábbi munkát figyelembe veszik. Levelező alapképzésben, különösen a gazdasági képzésben, a munkahelyen szerzett tapasztalatot gyakorlatként elfogadják.

Összefoglalva, a projekt szakemberei a fejlesztőmunka kezdetén egy nagyon vegyes felsőoktatási validációs/elismerési gyakorlatot találtak, amely dominánsan a kreditátvitel és -elismerés formális folyamatában realizálódik, sajátos döntési szempontok mentén. Emellett nagyon szerény mértékben jelen van a munkatapasztalat elismerése, és puha gyakorlatként folyik tanár-diák alkuhelyzetek keretében a hozott tudás elismerése. Az informális környezetben folyó tanulás eredményeként keletkezett tudás elismerésére sem a hallgatók, sem az intézmények körében nem tapasztalható törekvés. Részben ellenérdekeltségeket keltő folyamatok, eljárások működnek az intézményekben mind hallgatói, mind oktatói oldalon. A tanulási eredmények alkalmazásának bevezetése a programfejlesztésben és a tanulósszervezésben éppen elkezdődött, ám terjedésére csak lassan lehet számítani az innovációra nyitott oktatók szerény száma és a kooperációs és tudásmegosztó hajlam alacsony szintje következtében. Ugyanakkor a feltárt gyakorlatok azt is jelzik, hogy lenne igény a formális képzésen kívül megszerzett tudások szabályozott és átlátható elismerésére. A terepmunka, majd később az ún. érzékenyítő, tájékoztató rendezvények pedig nem igazolták azt az előzetes hipotézist, hogy nagymértékű lenne az elutasítás egy, a szakmai szempontokat és a minőség védelmét előtérbe helyező validációs/ elismerési eljárással szemben.

3. Nemzetközi megoldások

A validáció/elismerés – annak ellenére, hogy valójában évtizedes gyakorlatról van szó – az egész életen át tartó tanulás eszközrendszerének részeként az utóbbi években került egyre erőteljesebben a figyelem előterébe. Az európai országok szinte mindegyikében kialakult a formális, azaz iskolarendszerű képzésen kívül megszerzett tudás elismerésének valamilyen gyakorlata, vagy felmerült a rendszerépítés igénye. Magyarország jelenleg a követő országok közé tartozik, azaz a rendszerfejlesztésben csak az első lépéseket teszi. A hazai fejlesztési projekt is az európai trendek követésének szándékával született.

Ezért is vált rendkívül fontossá a projektben a nemzetközi, ezen belül elsődlegesen a már működő európai gyakorlat megismerése, más országok tapasztalatainak elemzése, a hazai fejlesztés számára felhasználható tanulságok megfogalmazása.

3.1 Validáció a nagyvilágban

Sokan hiszik úgy, hogy a validáció/elismerés az uniós programok egyike, illetve teljes egészében új kezdeményezés.

Ezzel szemben például Franciaországban a mérnöki szakmán belül már 1934-ben érvényben volt egy olyan szabályozás, amely szerint meghatározott időtartamú gyakorlati munka igazolása (és egy e célra létrehozott zsűri döntése) alapján, formális végzettség nélkül is megszerezhető egy adott, államilag elismert, speciális mérnöki diploma. A nyolcvanas évek közepétől aztán – más-más elnevezéssel – fokozatosan bővítették a jogosultságokat, de a francia validációs rendszer egészének társadalmi funkciói és deklarált céljai is jelentős átalakuláson mentek át az évtizedek során

Az Egyesült Államokban a II. világháború után jelentős létszámú, a hadszínterekről hazatérő fiatal számára tették lehetővé, hogy felsőfokú tanulmányaikat egy beszámítási eljárás alapján kezdjék meg, s azóta is széles körben alkalmazzák az előzetes tudás beszámításának sokféle módszerét.

Az Egyesült Királyságban és Franciaországban az 1980-as évek elején – e tengerentúli tapasztalatokat is hasznosítva – erősödött fel az előzetes tudás elismerésének megoldását kereső lendület, és megjelentek az első *pilot projektek* az angol felsőoktatásában. Az

észak-európai országokban a szakképzési rendszerek átalakításához és a kormányzatok által felkarolt kompetenciafejlesztő programokhoz kapcsolódóan születtek sajátos elismerési megoldások, amelyek fokozatosan rendszerré bővültek.

Az ezredforduló körül a validációs rendszerek fejlesztéséről szóló, nemzeti keretek között zajló szakmai viták nemzetközi keretek közé kerültek. Az Európai Unió speciális programjainak (Leonardo, Socrates) keretében számos olyan nemzetközi projekt indult, amely többnyire egy-egy speciális célcsoporthoz kapcsolódott, vagy a validációs rendszerek fejlesztésének olyan közös témáit érintette, mint például az eljárásban részt vevő szakemberek felkészítése. Az unió átfogó stratégiai programjaihoz kapcsolódóan, mint amilyen az egész életen át tartó tanulás, megindult az eszközök további fejlesztése. Ezek az eszközök (köztük a kreditátvitel, az Europass dokumentumcsalád vagy a képesítési keretrendszerek kidolgozása) egyaránt a nemzeti rendszerek közötti mozgás megkönnyítését, a megszerzett tudások láthatóvá tételét kívánták szolgálni.

A már említett, 2004-es közös európai alapelvekhez hasonló módon került kiadásra 2009 végén az *„European Guidelines for validating non-formal and informal learning”* (irányelvek/vezérfonal a nem formális és informális tanulás validálásához) című szakmai összefoglaló. Valójában a kiadvány az európai gyakorlat alapján általánosítható, működőképes megoldások gyűjteménye, ilyen értelemben valóban egyfajta kézikönyv, útmutató a nemzeti rendszerük fejlesztésének elején járó szakemberek körében. Jelenleg az Európai Bizottság által működtetett szakmai hálózat egy újabb, a közös európai fejlesztési célokat kitűző dokumentum megfogalmazásán dolgozik.

3.2 Elnevezések, és ami mögöttük van

A nemzetközi gyakorlat megismeréséhez ma már számos írott forrás áll rendelkezésre (bár ezek zömmel angol nyelvűek, és továbbra is érdemes hangsúlyozni, hogy csak dokumentumok alapján nem ismerhető meg egy nemzeti rendszer). Ezeknek az átfogó gyűjteményeknek az elérhetőségét feltüntettük az *1. mellékletben*.

Az e forrásokkal ismerkedő olvasók számára olykor zavarba ejtő az elnevezések sokfélesége. Még az angol nyelvű megnevezések is igen különbözőek, nem szólva a nem angol nyelvű rendszerek elnevezéseinek fordításáról és az eközben keletkező nehezen áttekinthető névhalmozásról. A nemzetközi megoldásokkal való elmélyültebb ismerkedés alapján feltárul, hogy elsősorban nem a névadás bizonytalanságairól van szó, hanem arról, hogy

az elnevezések sokfélesége mögött eltérő kontextusok és a szemlélet folyamatos átalakulása áll.

A széles körben ismert megnevezések és azok fordításai szorosan kötődnek az angol nyelvhez. A legáltalánosabban használt elnevezések az angol *recognition* (magyarul: elismerés) kifejezés más szavakkal való kombinálásával jöttek létre.³⁵ A *recognition* szóhoz kapcsolódó *prior learning* (magyarul: előzetes tudás) kifejezés arra utalt, hogy az eljárás többnyire szervezett képzési programokhoz kötődött, és az azok megkezdését megelőzően megszerzett tudás értékelésére irányult. A szemlélet folyamatos változását tükrözi, hogy a 2005–2006-ban zajló, 22 ország együttműködésével szervezett OECD-projekt hivatalos megnevezése még *Recognition of Non-formal and Informal Learning* (rövidítve *RNFIL*) volt, azaz a nem formális és informális tanulás elismerése, a futamidő végére azonban a projekt elindítói is szívesebben használták a tanulási eredmények elismerése kifejezést.

Vannak olyan projektek, illetve országok, amelyek szándékosan térnek el a bevett nemzetközi zsargonról, holland szakemberek például a VPL rövidítést használják (*Valuation of Prior Learning* – az előzetes tanulás/tudás értékelése), az észak-európai országok pedig saját nemzeti nyelvükön alkottak megnevezéseket.

A nevek változása tükrözi a szemlélet folyamatos, olykor felgyorsuló alakulását. A validáció szóval alkotott megnevezések az elmúlt néhány évben kerültek előtérbe, és azt fejezik ki, hogy amíg a *prior learning recognition* kifejezés az eljárásnak a képzési programokhoz való szoros kapcsolódására utalt, a validáció kifejezés használatakor a hangsúly a képesítések követelménystandardjainak való megfelelés tényére helyeződik át, és ez a megközelítés – ha a megfelelő referenciák rendelkezésre állnak – az eljárásnak akár a képző intézményektől történő függetlenítését is lehetővé teszi.

35 A jellegzetes, más-más rendszer megnevezésére használatos kifejezések közül az egyik legkorábbi az angol *Prior Learning Assessment*, rövidítve PLA, azaz az előzetes tanulás/tudás értékelése. Ezt sok nem angol nyelvű ország is átvette. A PLAR (*Prior Learning Assessment and Recognition*) már az elismerés szót is tartalmazza, a főleg ír és angol területen használatos APEL (*Accreditation of Prior and Experiential Learning*) pedig a tapasztalati tanulás során megszerzett tudás akkreditálására utal. Az ír, dél-afrikai és ausztrál rendszerekben használatos RPL (*Recognition of Prior Learning*) egy másik variációja a szavaknak. A legújabb szókombinációk egyike az RPLO (*Recognition of Prior Learning Outcomes*), az előzetesen megszerzett tanulási eredmények elismerése, már visszatükrözi az elmúlt évek szakmai vitáinak eredményeit, bár egyelőre nem terjedt el, csak a kifejezést megalkotó projektben használják.

3.3 Európai validációs/elismerési rendszerek

Bár rendkívül tanulságos a kanadai, az ausztrál és az egyesült államokbeli modellek tanulmányozása, a hazai fejlesztés szempontjából az európai országok tapasztalatait tekintetük meghatározónak. A már létező megoldások jellemzőinek elemzésére az utóbbi években több projekt, illetve szakember vállalkozott.

Éppen az ezredfordulón készült el az első „leltár”, amely 15 ország működő elismerési rendszerének jellemzésére tett kísérletet³⁶, azóta is több hasonló áttekintés született.³⁷ A nemzetközi leltárok közül Michel Feutrie 2007-ben közreadott értékelése³⁸ az országok csoportosításának szempontjait skálaszerűen fogalmazta meg. Az első szempont a szabályozási keretek megléte és szintje, ahol a skála az explicit módon megfogalmazott szándékoktól a fejlesztési projekteken át az ajánlásokig, illetve törvényekkel történő szabályozásig terjed. Értékelte továbbá, hogy egy-egy rendszer fejlesztése az érintett szereplők kezdeményezésére „alulról” indult, vagy kormányzati döntés nyomán úgynevezett „felülről lefelé” haladó fejlesztési stratégiát követett. A már megvalósult gyakorlat jellemző „fokozatai” a szűk körű, lokális, szektorális megoldásoktól az egységes elvek szerint működő, átfogó nemzeti rendszerekig terjednek. Az eljárás alkalmazásának hatása is a rendszerjellemzők körébe tartozik, és leírható a szűk, kevés intézményre kiterjedő szektorális szinttől a valamennyi érdekeltet bevonó fejlesztésekig. Feutrie csoportosítása szerint 2007-ben Európában validációs rendszerük fejlettségét tekintve élenjárónak tekinthető nyolc ország a következő volt: Belgium, Dánia, Franciaország, Finnország, Luxemburg, Norvégia, Portugália, Svédország.

Az alulról induló rendszerépítést képviseli további három ország: Hollandia, Írország és az Egyesült Királyság. Ebben a három országban az alulról építkezésnek és a validációnak is múltja van, általánosan elfogadott elvek alapján egymástól eltérő megoldási kísérletek és alrendszerek jellemzőek.

36 Jens Bjornavold (2000): Making learning visible, CEDEFOP.

37 Ezek közül az egyik legeredetibb Duvekot, R. – Schuur, K. – Paulusse, J. (eds.) (2005): The unfinished story of VPL. Valuation & Validation of prior learning in Europe's learning cultures. Foundation EC-VPL and Kenniscentrum VPL, Utrecht. [online:] {http://www.educacion.es/educa/incual/pdf/rec/06_VPL_the_unfinished_story_in_Europe.pdf}

38 Feutrie, M. (2007): Validation of Non-formal and Informal Learning in Europe: Comparative Approaches, Challenges and Possibilities. [online:] {www.nordvux.net/download/1880/michel_feutrie.pdf}

További hat országot sorol a szerző a feljövőben lévő nemzeti rendszerek közé: Észtországot, Lettországot és Litvániát, Izlandot, Olaszországot és Spanyolországot. Ezekre az jellemző, hogy a validáció mint megoldás kezd előtérbe kerülni, a növekvő érdeklődés megjelenik olyan módon is, hogy képesítési és képzési standardokat alakítanak ki, de a gyakorlati megvalósítás még csak a kezdeteknél tart, hiányoznak a kiforrott módszerek és a képzett szakemberek, valamint szerény a kereslet az eljárás iránt.

A negyedik csoportba a Feutrie által „szerény kezdeményezések”-kel jellemezhető országok kerültek: Ausztria, Németország, Lichtenstein, ahol részben a duális szakképzési rendszer léte fogta vissza a fejlesztést, mivel annak révén megoldottnak látták a gyakorlati tapasztalat alapú tanulás elismerését.

Az ötödik csoportot azok az országok alkották, amelyekben 2007-ben még csak az első lépéseket tették a validációs rendszerek fejlesztése terén: Csehország, Lengyelország, *Magyarország*, Málta, Románia, Szlovákia, Szlovénia.

A tapasztalatok szerint a rendszerfejlesztés fontos tényezője valamennyi ország esetében, hogy milyen mértékig vált általánosan elfogadottá és gyakorlati lépések ösztönzőjévé az egész életen át tartó tanulás paradigmája. Ugyancsak fontos, hogy az adott országban milyen erőteljesen jelent meg a gazdasági versengés nyomán az emberi tőkével való gazdálkodás korszerűsítésének igénye. Emellett jelentős szerepe van az Európai Bizottság által megfogalmazott kezdeményezéseknek és célkitűzéseknek. Magyarországról e tekintetben elmondható, hogy az uniós politikák követésének a többi tényezőnél is erősebb hatása van a fejlesztési projektek elindításában, mint a többi, itt felsorolt összetevőnek.

A validáció nélkülözhetetlen előfeltétele a képzési, illetve képesítési követelménystandardok megléte. A validációnak a képesítési keretrendszer fejlesztésével való összekapcsolódása – a fejlesztési programok megfelelő koordinációja esetén – jelentős mértékben szinergikussá válhat annak ellenére, hogy a sikeres rendszereket működtető országoknak csak egy részében történt meg a két terület szoros összekapcsolása. Alapvető kérdés, hogy a társadalmi partnerek a validációs/elismerési rendszerépítés céljai mögött felsorakoznak-e, aktív szereplői-e a fejlesztésnek, és hogy milyen mértékű a képző intézmények ellenállása az új megközelítéssel kapcsolatosan.

A szervezeti megoldások szorosan kapcsolódnak az eljárás nemzeti szinten megfogalmazott céljaihoz. Franciaországban például alapvetően a teljes képesítések megszerzése a jellemző cél, Hollandiában a kompetenciák nemzeti standardokra épülő tanúsításán van a hangsúly, Portugáliában az alapszintű iskolai végzettség hiányának felszámolása a

validációs rendszer fő funkciója, az észak-európai országokban pedig zömmel a felnőttkori tanulás ösztönzése.

A nemzetközi gyakorlat tapasztalatainak hasznosítása során persze fontos hangsúlyozni, hogy szervesen nem vehetők át elemek egyik országból sem. Már csak azért sem, mert nem pusztán szabályok megfogalmazásáról és intézmények felállításáról van szó, az önmagában semmiképpen nem elegendő a rendszerek működéséhez. Még a kiképzett szakemberek jelenléte sem (ami amúgy is az egyik jellemző hiányterület szinte minden országban). E rendszerek tényleges működéséhez olyan állampolgárok megjelenése is szükséges, akik tudatosan építik életpályájukat, ezen belül pedig képesek tanulási útvo-nalukat is átgondoltan alakítani (például váltani, újrakezdeni, már megszerzett tudásukat azonosítani és értékelni, tanulási célokat megfogalmazni, a képzési kínálatban eligazodni). Ez az, ami a hazai környezetben egyelőre csak nagyon szűk körben létezik, és ma még saj-nálatosan kevés az olyan elérhető, támogató szolgáltatás, amely segíti az állampolgárokat e készségek elsajátításában.

3.4 Az ír példa

A projekt során a szakirodalom megismerésén túl rövid látogatást is tehettünk két olyan országban, amelyek a fenti tipológia szerint az élenjárók csoportjába sorolhatók, mégis más megközelítés szerint építik validációs rendszereiket. A működő rendszerekről a hely-zínen szerzett tapasztalat és a helyi szereplőktől kapott információk új dimenzióval gaz-dagították a fejlesztőmunkát.

Az ír tanulmányúton alkalmunk volt ellátogatni az ír képesítési rendszer fejlesztéséért és gondozásáért felelős „hatósághoz” (*National Qualifications Authority of Ireland*, <http://www.nqai.ie>), ahol találkoztunk egy közelmúltban lezárult projekt közreműködőivel, emellett egy egész napot tölthettünk egy, a validáció szempontjából modellértékűnek tar-tott, újszerű megoldásokkal kísérletező, széles spektrumon képzést folytató felsőoktatási intézményben (*Dublin Institut of Technology*, rövidítve *DIT*, <http://www.dit.ie>).

Az ír gyakorlat nagyon egyértelműen jelzi az egyes elemek (tanulási eredmény alapú kép-zéstervezés, képesítési keretrendszer, elismerési eljárás, nemzeti stratégiák) szerves, de tervszerű összekapcsolásának fontosságát. Írországból ezek fejlesztése egy bő évtized során ment végbe, és az elemek tudatosan egymásra építve kerültek fejlesztésre.

Az elismerési eljárás és a képesítési keretrendszer összekapcsolódását illetően tanulságos volt látni, hogy a keretrendszer szintjei a munkaerő-piaci stratégiai dokumentumokhoz is szervesen kapcsolódnak. A távlati fejlesztési célokat például olyan módon fogalmazzák meg, hogy egy évtizeden belül szeretnék elérni, hogy meghatározott arányban növekedjen a négyes vagy ötös képesítési szinten lévő munkaerő aránya. Emellett a validációs/ elismerési kérelmek kezelésében olyan eljárási szabályok megfogalmazását ajánlják a felsőoktatási intézményeknek, hogy a hozott tudás szintjének és a validációs referenciák szintjének viszonya legyen meghatározó a kérelmek elbírálása során. Például az azonos szintre besorolt képesítések és képzési programok elemei legyenek beszámíthatók az eljárás során, illetve a felsőbb szintre besorolt igazolt végzettségek szinte automatikusan elfogadásra kerülhetnek az alacsonyabb szintre besorolt képesítésekhez vezető képzési programokban.

Az ír kormányzati megközelítésben – és annak bemutatásában is – a nemzeti célok megfogalmazása szakzsargontól mentes, közérthető nyelven történik. Az unióban elfogadott célok és alapelvek minden, az elismerés témájával kapcsolatos lényeges dokumentumban megjelennek, de sosem önmagukban, csupán visszhangozva azokat, hanem mindig az ír gazdaság és társadalom éppen aktuális helyzetének értékelésével, a problémák megoldását szolgáló célkitűzésekkel összekapcsoltan. A vendéglátók az elismerési rendszer bemutatását szinte minden prezentációban és írott anyagban az 1999-es „képesítési törvény”-től kezdték. Ez arra utal, hogy a szakembereknek nemcsak az általános elvekről, hanem a „történetről” is közös képzeteik vannak. Saját horizontjukat a 2020-ra előre tekintő stratégiai céloknál jelölik ki, amelyben ráadásul mint eszköz a képesítési keretrendszer is megjelenik, amennyiben a népesség képzettségi szintjének növelését, mint célt, a keretrendszer szintjeire vetítve fogalmazzák meg.

Az út egyik fontos tanulsága annak érzékelése volt, ahogyan a tanulás új paradigmája már nemcsak szavakban, hanem a gyakorlatban is körvonalazódik. A vendéglátók, miközben a validációs/elismerési eljárás felsőoktatásban érvényes gyakorlatával kapcsolatos eddigi tapasztalataikat megosztották, saját törekvéseikről döntően a képzés és a munka világa közötti újszerű együttműködésként beszéltek. A *work-based learning*, azaz a munka világában felmerülő igényekre és az ott érvényes folyamatokra épülő, ott megszervezett tanulási folyamatok a képzés szereplőinek újfajta párbeszédét is igénylik, és szerves részévé válnak a tudásgyarapítás, illetve a kompetenciafejlesztés sokféle formáját integráló megközelítésnek. Ebben a folyamatban valamennyi szereplőnek – köztük a felsőoktatási intézményeknek is – a korábbiaktól eltérő módon kell együttműködniük, a tanulás folyamatát és eredményét értelmezniük.

Az elismerési rendszer építésének sok fontos eleme van, de szükséges egy olyan kulcs-elem azonosítása, amely köré a többi elrendezhető. Sokfelől el lehet indulni, a képzés világában mozgók számára magától értetődő módon a tanulás folyamatának, tartalmának megértése merülhet (és merült fel eddig) ilyen rendező elemként. Ez a fókusz az ír tapasztalatok értelmezése alapján úgy tűnik, sokkal inkább a képesítés. A validációs/elismerési rendszer (mint rendszer) felépítése a képesítések megszerzése felé vezető utak kimunkálását jelenti. Az ír kollégák által bemutatott gyakorlatból is elég plasztikusan kitűnt, hogy az elismerési eljárást csupán egy folyamatosan formálható, sokak által alakítható, finomítható eszköznek tekintik, és közben nem tévesztik szem elől, hogy mi a cél.

A validációs eljárás során alkalmazott portfólió olyan eszköz, amely formatív céllal is jól alkalmazható, azaz a dokumentáláson túl magának az egyénnek a fejlesztésére irányul. Akkor is erre az eszközre van szükség, ha a hozott tudás sokféle forrásból származik, és csak részben dokumentálható, vagy a formális képzésben megszerezhető tudást tanúsító dokumentumoktól eltérő módokon dokumentálható. Azaz a célja nem egyszerűen a dokumentálás, hanem az érintett tanulónak/felnőttnek a bevonásával egy sajátos „út” megteremtése, az addigi tanulási folyamat tudatosítása, átgondolása, személyes feldolgozása. Éppen ebből adódóan ez az út – a reflexív tanulás – nemcsak időigényes, és emiatt költséges, hanem intenzitása és jellege miatt is komoly kihívás mind az ezt irányító szakember, mind pedig annak a felnőttnek a számára, aki életében először kényszerül saját tanulási pályájának átgondolására. Az ír kollégák is utaltak arra, hogy az elismerési eljárást kérelmezők egy részének olyan nagy kulturális váltást jelent a portfólió készítésében való részvétel, hogy sokan meghátrálnak, illetve az eljárást működtetők sem feltétlenül lelkesednek egy ilyen megterhelő feladatért.

Láthattuk, hogy az eljárás többféle egyedi változatához kapcsolódó, sokszínű eszközrendszer folyamatos fejlesztése, továbbá az ehhez szükséges szakmai kommunikáció maga is a szakemberek tanulásának, „továbbképződésének” egyik módja. A validációs eljárásban közreműködő akadémiai, illetve adminisztratív személyzet felkészítése átgondolt, több lépésből álló, sok időt igénylő feladat, és legalább ilyen gondosan felépített stratégiát, marketinget igényel a munkaadók, valamint az eljárásban potenciálisan érintett felnőttek elérése, tájékoztatása is.

3.5 A finn gyakorlat

A Finnországban szervezett rövid látogatás során a Turku Egyetemen folytattunk eszmecserét, illetve Helsinkiben kaptunk betekintést a Haaga-Helia és a Helsinki Metropolia Egyetem validációs/elismerési gyakorlatába és a továbbfejlesztésre irányuló elképzelésekbe. A finn kollégák saját validációs rendszerük bemutatását a Bologna-folyamathoz kapcsolták. A finn felsőoktatás már a 90-es években ismerte a többszintű, lineáris képzési rendszert, és mérte a hallgatói munkát. A Bologna-folyamathoz történő csatlakozás e tekintetben nem jelentett kihívást, a nemzeti oktatási és fejlesztési politika erőteljesen támogatja a megvalósítást, ugyanakkor az intézmények szabad kezét kapnak a gyakorlati megoldások kialakításában. Jelenleg is folyik állami finanszírozású projektekben a tantervek felülvizsgálata, a képzés kompetenciákra épülő megfogalmazása, a tanulási eredményekkel történő program- és kurzusleírás, továbbá az ezekhez kapcsolódó pedagógiai módszerek kidolgozása. Az egyetemek képzési területükhöz igazodva maguk végzik a fejlesztési feladatot, nincsenek nemzeti standardok. A minisztérium nem vesz részt a fejlesztési munkában, kizárólag a jogi szabályozással foglalkozik. A képzési programok nemzeti képesítési kerethez történő igazítása jelenleg folyik.

A rendszer fejlesztése és implementációja a következő időszak egyik legnagyobb kihívása. A felsőoktatási szereplők felismerték, hogy a finn demográfiai előrejelzések, az idősödő társadalom, a bevándorlók integrálása, a folyamatos tovább- és átképzések szükségessége sürgeti az elismerési-beszámítási rendszer bevezetését.

2006 óta a kormányzat jogszabályokkal támogatja az egyéni tanulási program kialakítását. Ekkor indult meg intenzívebben az elismerési eljárás felsőoktatási intézmények szintjén történő kidolgozása, integrálása, illetve továbbfejlesztése. Az ezt szolgáló fejlesztési programok jelenleg a második szakaszban tartanak. Ezek középpontjában olyan felkészítő programok állnak, amelyek célja a felsőoktatási szereplők, illetve a széles értelemben vett érdekeltek egyes csoportjainak elérése. A legintenzívebben a felsőoktatásban oktatókra fókuszálnak, ebben a közegben a legerősebb az „ellenállás”, felkészítő rendezvények sora szolgálja meggyőzésüket és az értékelői, tanácsadói szerepre történő alkalmassá tételüket.

Az elismerést leíró terminológiai vita máig nem jutott nyugvópontra, az angol *Recognition of Prior Learning* alapján az RPL mozaikszó használata vált általánossá annak ellenére, hogy a munkatapasztalatok és az informális úton szerzett tudás tanulmányokba történő beszámítására nagyon kevés a gyakorlati tapasztalat.

Finnországban is jól érzékelhető volt, hogy a felsőoktatásban az elismerés elsődleges területe a formális képzésben már igazolt tudások/tanulási eredmények befogadása. A tapasztalati tanulás, azaz a dokumentumokkal nem igazolt, munkavégzés vagy más tevékenység során elsajátított ismeretek és kompetenciák mérése még kidolgozatlan, az igény is mérsékeltebb, illetve az intézmények nem rendelkeznek a szükséges módszerekkel és erőforrásokkal, hogy ebbe az irányba is erőteljesebben kiterjesszék a gyakorlatot. A teljes képzés megszerzésének nincs ugyan akadálya a finn felsőoktatási rendszerben, de a határt ott húzzák meg, hogy mindenkinek el kell készítenie a képzést záró dolgozatot (a képzéstől függően megszabott terjedelemben), ezt a kötelezettséget nem lehet az eljárás keretében kiváltani.

A környezeti feltételek kedvezőek, erős felsőoktatás-politika támogatja az eljárás bevezetését, a felkészítő tevékenységeket, ugyanakkor a befogadás lehetséges üteméhez igazítja az elvárásokat.

Az elismerés két alrendszerbe ágyazódik be. Az egyik a minden hallgatót érintő tanácsadási rendszer (amelynek különböző fázisai vannak: a felvételihez és a tanulmányok megkezdéséhez kapcsolódó tanácsadástól kezdve a minden hallgató számára kötelezően elkészítendő egyéni/személyes tanulmányi tervig). A hallgatók egyéni tanulmányi tervének (*personal/individual study plan*) elkészítése olyan, ma már tradícióként azonosított általános gyakorlat, amely a diákok számára is lehetővé teszi, hogy már a képzés elején egyben lássák és átgondolják képzésük menetét, céljait. Kevésbé hangsúlyozott, bár fontos mozzanata a folyamatnak, hogy az őket ebben segítő tanárok is jóval inkább a képzési folyamat egészének átlátására, átgondolására kényszerülnek, mintha pusztán saját oktatott tárgyukkal foglalkoznának. Ez a tanár-diák párbeszéd testesíti meg leginkább az egész életen át tartó tanulás lényegét: amennyiben az egyén rákényszerül saját tanulási tevékenységének tudatosítására, átgondolására, reflektált módon való kezelésére. Hogy ez személyessé formált módon zajlik, az nyilvánvalóan az intézményi értékek és szellemiség átadásának, a hallgatók intézményi szocializációjának is fontos eleme, még ha az amúgy erős érdek-képviselési súllyal rendelkező hallgatói szervezetek (a hallottak szerint) olykor keveslik is a személyre szóló tanácsadás mennyiségét.

A másik alrendszer, ahova az elismerési eljárás illeszkedik, illetve ahova tudatosan integrálják, az a felsőoktatási intézmények erős minőségbiztosítási rendszere. Bár erről a látogatás során a többi témánál jóval kevesebbet hallottunk, az bizonyos, hogy a minőségbiztosítási rendszerek kialakítása a magyar felsőoktatásban még csak a szerény kezdeteknél tart.

3.6 Tanulságok a hazai fejlesztés számára

A nemzetközi gyakorlatból levonható következtetések a következőképpen összegezhetők.

- Nincs követendő modell, még Európában sem. A validációt sikerrel alkalmazó országok megtalálták a sajátos nemzeti intézményeiknek és céljaiknak legjobban megfelelő megoldásokat, és folyamatosan fejlesztik saját rendszerüket.
- Nincs követendő út azt illetően sem, hogy a szabályozás mely módja a legjobb, egyaránt sikeres lehet (és persze más-más gondokkal néz szembe) egy jogszabályokkal egységesen szabályozott rendszer vagy egy alulról építkező nemzeti megközelítés.
- A validációs rendszerek építése évtizedes léptékű folyamat, nem lehetséges és nem is célszerű a bevezetés sürgetése.
- A validáció rendszerszinten egyetlen országban sem alternatívája a formális képzésnek, csupán olyan kiegészítő mechanizmus, amely lehetővé teszi a szerteágazó képzési utak között keletkező felesleges átfedések kiküszöbölését, meghatározott célcsoportok – a képzésbe visszavezetésen keresztül történő – társadalmi reintegrációját. Ezeket a szempontokat a hazai kommunikációban is fontos lenne hangsúlyozni.
- A validációs eljárás alkalmazása csak akkor terjedhet el széles körben, ha a meghatározó szereplők, érdekcsoportok mindegyike érti, elfogadja a célokat, ha felkészült a megoldások gyakorlati alkalmazására, és az eljárást végző intézmények tevékenysége szakmailag hiteles, társadalmilag széles körben elfogadott. Az eljárással szembeni bizalom megteremtése egyike a legnehezebben alakítható és mégis leginkább meghatározó feltételeknek.
- A validációs rendszerek működőképességének előfeltétele a standard képzési és képesítési követelmények kialakítása, jelenleg ennek széles körben előremutatónak tartott formája a tanulási eredmény alapú programtervezés.
- A validációs eljárás nem önmagáért van, létezése önmagában nem a korszerűség mutatója. Az a funkciója, hogy hatékonyan szolgálja a munkaerő-piaci integrációt, az egész életen át tartó tanulás ösztönzését, speciális célcsoportok bevonását a

képzésbe, vagy más olyan célokat, amelyek fontos érdekcsoportok támogatását élvezik.

- Egyelőre a működő validációs rendszerekben, a felsőoktatásban is alapvetően a már dokumentált, értékelt tudások elismerése, beszámítása jelenti a gyakorlat zömét, még nem állnak készen azok a megbízható értékelési eszközök, amelyek az informális tanulási környezetben szerzett tudások hiteles és ezért általánosan elfogadott értékeléséhez szükségesek. Jelenleg ezen eszközök keresése és fejlesztése folyik.
- A működő validációs rendszerekben jól érzékelhető, hogy a tanulás fogalmának a hagyományosnál rugalmasabb értelmezéséhez a tudás feltárásának kifinomult módszerei társulnak (alapvetően az egyén további fejlődését szolgáló reflexív megközelítés, a tanulásnak az életpálya egészében történő értelmezése, az interaktivitás dominanciája).
- Rendkívül fontosnak tartjuk, hogy a szakirodalmi tájékozódás mellett személyes tapasztalatok, tanulmányutak révén növekedjen azoknak a száma, akik ismerik a formális képzésen kívül megszerzett tudás elismerésének európai megoldásait és kísérleteit. Szinte minden felsőoktatási intézmény rendelkezik nemzetközi kapcsolatokkal, s emellett több olyan pályázati formában elnyerhető forrás áll a felsőoktatási szereplők rendelkezésére, amelyek lehetőséget adhatnak arra, hogy az intézményi bevezetés átgondolását megelőzően a helyi fejlesztés kulcsszereplői közvetlenül is megismerkedjenek egy-egy európai ország validációs gyakorlatával, és ez alapján reális képet kapjanak az előttük álló feladatokról, a hosszú távon elérhető állapotokról.

II. Eredmények

Az elvégzett munka és a hazai kontextus áttekintése után a következő részben bemutatjuk a fejlesztőmunka keretében kidolgozott rendszermodellt és validációs eljárást, valamint a bevezetésre vonatkozó ajánlásokat.

4. A rendszermodell

A validációs modellek koherens megoldási variánsok a rendszer funkcióinak és a szabályozás módjának az azonosítására, a validációs/elismerési tevékenységek intézményi telepítésére, valamint a rendszer fenntarthatóságára vonatkozóan.

A fejlesztőmunka megkezdésekor mindenekelőtt számításba kell venni azokat a feltételeket, amelyek között a tervezett megoldásnak működnie kell, illetve azokat a célokat és paramétereket, amelyeknek egy fejlesztendő modell meg kíván felelni.

4.1 Feltételek és célok

Ideális esetben egy kormányzati kezdeményezéssel elindított rendszerfejlesztés egységes országos modell kialakítására irányul. Egy ilyen fejlesztés megkezdése előtt elengedhetetlen, hogy megfogalmazódjanak azok a kormányzati szinten legitimált célok, amelyeknek az elérését a fejlesztés szolgálja. Ilyen világosan azonosítható célok nem álltak rendelkezésünkre a fejlesztés során. Egy átfogó validációs rendszermodell magában foglalja valamennyi képzési szektor és a gazdasági szervezeteken belüli megoldások alapelveinek, működési jellemzőinek megfogalmazását. Esetünkben azonban ilyen átfogó modell megalkotására eredendően nem terjedhetett ki a fejlesztés, ezt sem a kapacitások, sem a projekt ágazati illesztése nem tette lehetővé.

A projekt indulásakor adott volt, hogy a fejlesztés gazdája az oktatásért felelős tárca, és a fejlesztendő megoldás a képzés világára vonatkozik, ami szűkítést jelent egy átfogó nemzeti modellhez képest. Emellett már a fejlesztési feladat meghatározásakor az körvonalazódott, hogy szűkebb, szektorális megoldás fejlesztéséről van szó. A fejlesztendő rendszer a széles értelemben vett – azaz a szakképzéssel (felsőfokú szakképzés) és a felnőttképzéssel is érintkező – felsőoktatási szektorra érvényes.

A megvalósítandó modellel kapcsolatosan fontos célként fogalmaztuk meg a bevezethetőséget. Azt az elvet követtük, hogy a javasolt megoldások nem épülhetnek olyan intézményekre, amelyek még nem léteznek, és csupán egy fejlesztési programban tervként körvonalazódnak. Nem tűnt ésszerűnek olyan javaslat kidolgozása sem, amely alapvető, a felsőoktatás vagy a képzési rendszer egészét érintő átalakulást vázolja fel az alkalmazhatóság előfeltételeként, kiemelt fejlesztési célkitűzésünk a jelenlegi körülmények között megkezdhető megvalósítás volt.

Ugyanakkor az is fontos célként merült fel, hogy a létrehozandó és ajánlás formájában megszülető modell képes legyen alkalmazkodni a ma átlátható jövőbeli változásokhoz. Ilyen jövő idejű változást jelentenek például a szakképzési, a felnőttképzési és a közoktatási szektorban meginduló validációs fejlesztések, amelyekhez majd a felsőoktatási megoldásoknak képesnek kell lenniük kapcsolódni.

1. ábra. A validációs rendszerfejlesztés adott értelmezési kerete

Ugyancsak a fejlesztendő modell lényeges paramétereként fogalmazódott meg, hogy a javasolt megoldásoknak a felsőoktatásra vonatkozó stratégiai célokkal összhangban kell lenniük, azokkal ellentétes célokat nem szolgálhatnak. Olyan validációs rendszer kidolgozása volt a cél, amely nem eredményezi a képzési követelmények csökkenését. Ehhez kapcsolódó alapelvként fogalmaztuk meg, hogy a validáció nem alternatívája a formális képzésnek, csupán kiegészítő mechanizmus, amely a felesleges átfedések elkerülését szolgálja. Ebből és a bevezethetőséggel kapcsolatos megfontolásokból is adódott az a következtetés, hogy a hazai felsőoktatásban jelenleg nem indokolható cél a teljes diploma validációs eljárásban történő megszerzése.

A validációs/elismerési eljárás alkalmazása sokféle módon történhet, hazai fejlesztőkként az alábbi célokat tartottuk kiemelendőnek:

- a képzés, illetve a képzettségek megszerzése felé vezető utak rugalmasabbá tétele;
- a tanulás eredményeinek, a sokféle környezetben megszerzett tudás láthatóvá tétele révén az egyén munkaerő-piaci versenyképességének növelése.

Az általános társadalmi célok mellett speciális képzéspolitikai célok is azonosíthatók:

- az egyre szerteágazóbbá váló tanulási útvonalak közötti átjárások megkönnyítése, a rugalmas egyéni tanulási pályák lehetőségének biztosítása;
- a képzésbe történő be- és visszalépés támogatása (például a felsőoktatásból történő növekvő lemorzsolódás miatt a be nem fejezett tanulmányok utólagos beszámítása a visszatérés megkönnyítése érdekében);
- egyes indokolt esetekben a hozott tudás beszámítása révén a képzési idő rövidítése, illetve a tanulásra fordított idő jobb hasznosítása;
- speciális tudások integrálása a formális oktatásba (a tapasztalati tanulás elismerése révén).

4.2 A rendszerfunkciók alternatívái

A fejlesztendő rendszer alapvető funkcióját illetően már a közös munka korai szakaszában két eltérő megközelítést azonosítottunk.

1. Az egyik a képzési programok, illetve képzettségek meghatározott elemeire vonatkozó validációs kérelmeket kezelő rendszer. A validációs/elismerési eljárásban a kérelmező fogalmazza meg (szükség esetén tanácsadó közreműködésével), hogy milyen képzési vagy képesítési referenciához képest kéri tudásának értékelését, vagyis az eljárás kifejezetten a képesítések megszerzése felé vezető út részeként értelmezhető. A megközelítés az elérendő képzési/képesítési célból indul ki, és ehhez képest értékeli az egyén tudását, eredménye pedig egy erre vonatkozó döntés. A modellfejlesztésben – viták után – ennek a validációs megközelítésnek az érvényesítését tekintettük feladatunknak. Úgy ítéltük meg,

e rendszer építését a jelenleg adott feltételek között – de hosszú távú fejlesztésben gondolkodva – valójában meg lehet kezdeni. A kötet ezt az alternatívát fejti ki.

2. A másik megközelítés olyan szolgáltatást vázol fel, amely konkrét referenciáktól, képzési és képesítési követelményektől függetlenül az egyén képességeinek, megszerzett tudásának, motivációinak és céljainak feltérképezését szolgálja annak érdekében, hogy a további tanulás lehetőségeit vagy akár átfogó pályatervek elkészítését segítse. Bár ez a szolgáltatás is az egyén tudáskészletének vizsgálatára irányul, nem nevezhető validációnak, és nem felel meg a validációs eljárás megfogalmazott kritériumainak. E kritériumokat az európai gyakorlat alapján rögzítették.³⁹ Az a tény azonban, hogy a megközelítés nem tekinthető validációnak, nem jelenti, hogy a tevékenység maga ne lenne rendkívül fontos és indokolt.

A második megközelítésben azonosítható tevékenység a kompetenciaeltár vagy az élet-pálya-tanácsadás kategóriájába sorolható. Abból indul ki, hogy az egyén sokféle tudással rendelkezik, amely szakemberek segítségével, megfelelő módszerek alkalmazásával feltárható, értékelhető annak érdekében, hogy az illető további pályája során saját képzési útvonala megtervezéséhez, szakmaváltásához vagy átfogó tervek készítéséhez megfelelő képpel rendelkezzen törekvései és lehetőségei viszonyáról. Ezen tevékenység egyik jól ismert mintája a kompetenciamérleg-készítés,⁴⁰ amely ténylegesen működő formájában a felnőttek számára szervezett, meghatározott szakmai standardokat követő orientációs szolgáltatás. Nem közvetlenül arra irányul, hogy az egyén tudását egy képzési vagy képesítési követelménnyel vagy valamilyen szakmai standarddal mint referenciával összevesse. Végül, kézzelfogható eredménye sem az adott követelménynek való megfelelés igazolása, hanem az egyén tulajdonát képező kompetenciaportfólió, amely az addigi életút során megszerzett ismereteket és gyakorlati képességeket bemutató dokumentáció.

Az egyéni kompetenciakészlet vizsgálatára ma már számos olyan szolgáltatás létezik, amely a személyes tanácsadás módszerein túl, például a világhálón elérhető tesztekkel nyújt segítséget az egyénnek, hogy feltérképezze saját tudását. Az elkészült portfólió ugyan felhasználható a validációs eljárás során, ám a két folyamat, a validációs eljárás és a kompetenciamérleg készítése nem keverhető össze.

39 *European guidelines for validating non-formal and informal learning*. CEDEFOP, 2009.

40 Legismertebb az 1980-as években Franciaországban létrehozott *bilan de compétence* (magyarul: kompetenciamérleg) rendszer, amely szerves része a nemzeti felnőttképzési és szakmai továbbképzési rendszernek. Az eredetileg munkaadók által létrehozott eszköz, amelynek segítségével saját alkalmazottaik potenciális „felhasználhatóságát” vizsgáltatták meg, átalakult a munkavállalókat és álláskeresőket segítő, ún. orientációs, pálya-tanácsadási szolgáltatássá. Nem azonos a ma működő validációs rendszerrel.

Természetesen a felsőoktatási intézmények is készíthetnek kompetenciamérleget szolgáltatásként, sőt össze is kapcsolhatják a két eljárást (amennyiben az ehhez szükséges felkészült szakemberekkel rendelkeznek). A hazai felsőoktatási szektorban azonban az ehhez szükséges feltételek jelenleg nem állnak rendelkezésre, és a felsőoktatási szereplők körében egyelőre nem is fogalmazódott meg az ilyen szolgáltatások szervezésére irányuló törekvés.

A hazai felsőoktatás ma elsősorban diplomát adó képzésekre irányul, általános felnőttképzési tevékenysége viszonylag szerény, és kifelé irányuló (nem hallgatói státusban lévő felnőtt állampolgárok számára végzett) szolgáltató funkciókat legfeljebb kivételképpen lát el. A modellfejlesztő munka ezt a felsőoktatási szektort tekintette adottságnak, kiindulópontnak. Mindez nem jelenti azt, hogy hosszabb távon ne tartanánk kívánatosnak, sőt szükségesnek, hogy a hazai felsőoktatás a jelenleginél jóval aktívabb szerepet vállaljon az általános felnőttképzési funkciók ellátásában, beleértve az adott régióban nyújtandó tudásértékelő szolgáltatásokat is. Azt is fontos körülményként kellett azonban mérlegelni, hogy önmagában egy szűk körben, felsőoktatási szereplők bevonása nélkül megfogalmazott projekttervvel, vagy akár egy fejlesztési projekt keretén belül, nem hozhatók meg azok a stratégiai döntések, amelyek a felsőoktatás ilyen értelemben vett új pályára állítását elindíthatnák. Egy ilyen jellegű és léptékű változáshoz megfelelően előkészített stratégiai döntésre van szükség. Ez a megfontolás is szerepet játszott abban, hogy a fejlesztési projekt keretében nem kívántunk egy ilyen felnőttképzési rendszerfejlesztési feladat kidolgozásába fogni, illetve a figyelmet nem a felsőoktatási intézmények kifelé irányuló szolgáltatásainak megtervezésére összpontosítottuk.

Mindemellett magát a feladatot – egy olyan szolgáltatóhálózat kiépítését, amely a felnőtt állampolgárok számára az egész országban elérhető támogatást nyújt az egyéni kompetenciakészlet áttekintésére és erre alapozott tanulási, pályamódosítási döntések meghozatalához – rendkívül fontosnak tartjuk. Egy ilyen tanulástámogató szolgáltató rendszer létrehozása, illetve a már megkezdett fejlesztések ilyen irányba történő bővítése különösen indokolt egy olyan országban, mint Magyarország, ahol rendkívül jelentős az alacsony iskolázottsággal és szakmai képzettség nélkül a munkaerőpiacról kiszorultak száma. Van olyan országok, amelyek eleve ebbe az irányba kezdték meg saját nemzeti validációs rendszerük fejlesztését.⁴¹

41 Az európai országok közül az egyik legeredetibbnek tartott validációs rendszert Portugália működteti, amely hasonló problémák megoldására hangszerelte a maga nemzeti megoldásait. Az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező felnőtteket (akiknek rendkívül magas az aránya) a meglévő munkapiaci intézményrendszerre telepített validációs központokban fogadják, és a portfólió módszer alkalmazásával, illetve felzárkóztató képzésekkel segítik hozzá ahhoz, hogy elindulhassanak a szakmai végzettségek megszerzésének útján. Az európai fejlesztési forrásokból megvalósított rendszerépítés tanulmányozása igen sok tanulsággal szolgálhatna a hazai szakképzési, felnőttképzési és munkaerő-piaci ellátó rendszer számára.

Egy ilyen szolgáltatóhálózat megvalósításának azonban elemi feltétele, hogy az ehhez szükséges stratégiák megfogalmazódjanak, rendelkezésre álljon egy földrajzilag kiterjedt, mindenki számára elérhető intézményi ellátó hálózat, és megtörténjen a közreműködők szakmai felkészítése e feladatok ellátására. Ez azonban nyilvánvalóan olyan hosszabb távú rendszerépítő feladat, amelynek a megvalósítása csak szektorok közötti együttműködéssel lehetséges.

4.3 A modell struktúrája

Olyan három elemből álló modellt vázolunk fel, amelyben a súlyponti elem a felsőoktatási intézményekben szabályozott keretek között működő validációs/elismerési eljárás. (Ennek részleteit az 5. fejezet tartalmazza.)

A rendszer másik meghatározó eleme a rendszerfejlesztés további koordinációját végző tudásközpont (amely a módszertani támogatás intézményesítéseként értelmezhető). Ez az önálló, kis létszámú szervezeti egység a többi szektor validációs fejlesztéseivel való kapcsolódás kimunkálásának koordináló funkcióját is ellátja. (Funkcióinak részletes bemutatása a 4.5.3 alfejezetben olvasható.)

E két elem között egy olyan további „köztes elem” azonosítható, amely fejlesztéstől függetlenül is létezik, és a felsőoktatási intézményekben működő validációs/elismerési eljáráshoz kapcsolódó, de intézményen kívül megszervezésre kerülő szolgáltatásoknak, együttműködéseknek adhat, illetve ad majd teret. Például több, azonos régióban működő felsőoktatási intézmény közösen szervezheti meg a validációval/elismeréssel kapcsolatos előzetes információs és tanácsadási szolgáltatásokat. Ez a köztes mező a terepe egyúttal a többi szektor validációs rendszereihez való kapcsolódásnak is. Például olyan, területileg szétszórtan telepített tájékoztató, tanácsadási szolgáltatópontok hozhatók létre, amelyek működésében az adott régió képzésben érintett, de nem felsőoktatási szereplői is érdekelték (munkaügyi szervezetek, kamarák stb.), és ezért e szolgáltatások fenntartásában is részt vállalnak.

4.4 Szabályozás

Ahogy a validációs/elismerési eljárás módjára vonatkozóan nem alakult ki egységes európai modell, úgy a nemzeti rendszerek irányítása sem mutat egységes képet. Sokféle megoldás jött létre az egyes országokban, s ezek mindegyike az adott rendszer sajátosság-

gaihoz igazodik. A holland kormányzat például állást foglalt az elismerési eljárás fontossága mellett, támogatta széles körű alkalmazását, de nem alkotott kötelező érvényű jogszabályt. Létrehoztak egy tudásközpontnak nevezett intézményt,⁴² amelynek feladata lett a módszertani támogatás és a szerteágazó fejlesztőtevékenységek összefogása, a rendszer minőségbiztosítási megoldásainak kimunkálása. Sok országban példaként tekintenek arra az önkéntes csatlakozáson és intézményi megállapodásokon alapuló minőségügyi kódexre, amelyet a holland szakemberek hoztak létre. Az előzetes tudás elismerésére irányuló eljárást olyan intézmény működtethet (három évre szóló engedély alapján), amelyet az arra illetékes szervezet regisztrált, azaz a standardoknak megfelelőnek ítél.

A portugál rendszerben a módszertani fejlesztés feladatait zömében a rendszer létrehozásában is kulcsszerepet játszó háttérintézmény, a munkaügyi tárca szakképzésfejlesztésért felelős háttérintézménye látja el, a validációs eljárást végző szervezetek pedig létező intézményekbe integrálódnak (ezek igen sokfélék lehetnek, leginkább munkaügyi képzőközpontok, de akár gazdasági szervezetek is). Validációs eljárást csak olyan intézmény szervezhet, amely megfelel az előírt standard követelményeknek.

Magyarországon jelenleg valamennyi szektor szereplői legfeljebb ismerkednek a validációval mint újszerű megközelítéssel. A fejlesztés során éppen ezért elsősorban a további tájékoztatást, a szereplők meggyőzését, a kísérleti megoldások kidolgozását, kipróbálását, a tanulságok megfogalmazást láttuk elsődlegesnek, és ez okból a keretjellegű szabályozást tartjuk célravezetőnek. Úgy látjuk, jelenleg nem időszerű részletes jogi szabályozással egy még formálódóban lévő megoldást rögzíteni, és ezzel a további megoldások keresését korlátok közé zárni.

Ezért fejlesztőként a validációs rendszer bevezetésére vonatkozó javaslatokat és azokhoz kapcsolódó, az eljárásrendre vonatkozó szakmai ajánlásokat fogalmaztunk meg. Emellett javaslatot teszünk a további rendszerfejlesztés kereteinek kialakítására:

- egy fejlesztéskoordináló szervezeti egység (tudásközpont) létrehozására, amely a minőségbiztosítási követelmények megfogalmazásának és érvényesítésének is ágense lehet, illetve
- a szakterületi sajátosságok kidolgozására irányuló fejlesztési projekt elindítására, és ahhoz kapcsolódóan intézményi pályázatok kiírására.

42 Kenniscentrum. [online:] {<http://www.kenniscentrumevc.nl>}

A jelenleg érvényes, a felsőoktatási intézmények gyakorlatát érintő jogszabályokkal⁴³ kapcsolatosan az alábbi észrevételek fogalmazhatók meg.

A nem formális vagy informális környezetben szerzett tudás beszámításának jogi keretei a hatályos felsőoktatási jogban 2006 óta adóttak. E kereteket a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény (Ftv.) 58. § (7)–(8) bekezdései és a törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 79/2006. (IV. 5.) Korm. rendelet (Vhr.) 23. § (9) bekezdése jelentik. Lényegében ebbe a körbe tartoznak azok a szintén a Vhr. 23. § (9) bekezdésén alapuló felmentések, amelyek az intézményi gyakorlatban alakultak ki. A doktori képzésben a fokozatszerzésre történő egyéni felkészülés formájában van jelen az előzetesen szerzett tudás elismerése, ennek jogi alapja az Ftv. 68. § (3) bekezdése. A hatályos jogi szabályozásban a validáció/elismerés csak az előzetes munkatapasztalat beszámításaként van jelen (anélkül azonban, hogy a munkatapasztalat fogalmát pontosan definiálná a dokumentum).

A jogi szabályozás keretjellegű, a felsőoktatási intézmények e keretek között alakíthatják ki az elismerési szabályozásokat és gyakorlatukat. Ezek a szabályok minden képzési ciklusban (szinten) alkalmazhatók, az említett rendelkezések érvényesek az alap- és mesterképzésre, az osztatlan képzésre, a szakirányú továbbképzésre és a doktori képzésre egyaránt. Ma ezek a jogi keretek azonban leginkább korlátként működnek.

Ami az intézményi szintű szabályozásokat illeti, azok a validációról többnyire egyáltalán nem rendelkeznek, vagy a kreditelismerési szabályok körében szólnak róla, de leggyakrabban az intézményi szabályzat a jogszabályban írtak megismétlésére korlátozódik. Inkább kivételként, néhány intézményben mégis megtalálható a validáció/elismerés – egyelőre inkább a napi gyakorlat által kikényszerített – szabályozása, illetve a működési gyakorlatban helyenként kialakultak a kreditelismeréstől eltérő, célszerűségi szempontokat szem előtt tartó megoldások is.

Ezek a kivételként fellelt megoldások egyrészt intézményi szinten továbbfejleszthetők, másrészt adaptálhatók, bevezethetők elvileg bármely másik intézményben, illetve képzésben, mégpedig akár a hatályos jogszabályi környezetben is. Ugyanakkor megfontolandó, hogy a validáció tartalmi, szervezeti, eljárási feltételeit célszerű-e, indokolt-e olyan szorosan korlátozni, ahogy ezt a hatályos jogi szabályozás teszi. Annyi bizonyosan kijelenthető, hogy a tételes jogi szabályozás ma nem kellően differenciált, és nem ösztönzi az informálishan, nem formálisan megszerzett tudás elismerését.

43 Részletesebben lásd Princzinger Péter – Rádli Katalin – Stéger Csilla (2010): A validáció a felsőoktatás jogi szabályozásában. Kézirat. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, TÁMOP 4.1.3. projekt dokumentumtára.

Jelen helyzetben egy olyan szabályozási megközelítés tűnik célravezetőnek, amely

- megtartja azt a jelenlegi elvet, hogy törvényi szinten az alapvető szabályok kerülnek rögzítésre, a részletszabályok pedig a végrehajtási rendelet szintjén;
- a hatályos szabályozáshoz képest azzal az eltéréssel, hogy mind a törvényi, mind a rendeleti szintű normák keretjellegének erősítése tűnik kívánatosnak.
- A validáció/elismerés felsőoktatásban történő alkalmazására vonatkozóan törvényi szinten csak annyit kell megfogalmazni, hogy van lehetőség a hozott tudás kredittel történő elismerésére. Ennek mértékét célszerű től–ig határok között az intézményi szintű szabályozásra bízni. Ez utóbbihoz készülhetnek a szakterület szereplői által megfogalmazott szakmai ajánlások.
- A validációt össze kell kapcsolni azon egyéb szolgáltatások kialakításával, melyek a hallgatók életviteléhez, tájékoztatásához, a számukra nyújtott tanácsadáshoz kapcsolódnak.
- A felsőoktatási intézmény maga határozza meg, mit fogad el előzetes, a tantervi követelményekkel egyenértékű hozott tudásként.
- Nem kapcsolja kötelező érvénnyel a kreditátviteli bizottság hatásköréhez a validációt, de ezt nem is zárja ki.
- Felhatalmazást ad a keretjellegű szabályok rendeletben történő meghatározására, illetve a felsőoktatási intézményeknek az intézményi validációs szabályok és eljárásrend kidolgozására.

A felsőoktatási intézmény az intézményi szervezeti és működési szabályzatában, a szervezeti és működési rend részeként határozza meg az elismerés szervezeti keretét, eljárási rendjét.

A validációt nevesítő jogszabályokon túl, fontos olyan más szabályozási elemek átgondolása, amelyek hozzájárulhatnak a validációs/elismerési eljárás alkalmazásában való nagyobb érdekeltiség megteremtéséhez. Konkrét szabályozási javaslatok helyett négy terület jelölhető meg, ahol ilyen ajánlások megfogalmazhatóak.

1. A felsőoktatás finanszírozását illetően a validáció megvalósulását nagymértékben támogatja, ha a szereplők a képzések mielőbbi és sikeres teljesítésében válnak érdekeltté. Ehhez az szükséges, hogy a finanszírozás jelenlegi bemeneti szemléletét kimeneti hangsúly váltsa fel. Ez az intézményi oldalon azt jelenti, hogy a képzési normatíva nemcsak a képzésben részt vevő hallgatók számától, hanem valamilyen módon a végzettséget, szakképzettséget szerzett hallgatók számától (is) függ. Nő az intézmény érdekeltsége a validáció/elismerés alkalmazásában, ha nem a képzési idő kitöltésére, hanem a tanulmányi cél elérésére irányul az állami támogatás.

A hallgatókat illetően szintén az eredményorientált finanszírozás lenne kívánatos.

2. A validáció megalapozása a képzési követelmények oldaláról is szükséges. A jelenleg rendelkezésre álló referenciák bemeneti és folyamat alapúak. A legtöbb szak esetében a jelenlegi képzési programok szabályozási keretét adó képzési és kimeneti követelmények újragondolására és módosítására van szükség, a képzés eredményeként elvárt ismeretek, készségek és attitűdök pontos és érdemi megfogalmazásával. Arra kellene törekedni, hogy valamennyi képzési modul és tantervi egység konkrét tanulási eredmény elérésének céljával szerepeljen a tantervben. A tantervi megújulásnak a kurzusok szintjét is érintenie kell, a kurzus tematikája, tevékenységei és a teljesítmények értékelése is a kitűzött tanulási eredmények elérését célozzák. E feladatok elvégzésére az előírt felülvizsgálati időszakok adhatnak keretet.

3. A validációs/elismerési eljárásban kulcsszerepe van a közreműködő oktatók szakmai hozzáértésének, tájékozottságának. A megfogalmazott tanulási eredmények összevetése a hallgató által igazolt előzetes tudással az oktató feladata, ez időráfordítással jár, amit az oktatói követelményrendszerben is szükséges rögzíteni.

4. A jelenlegi szabályozás előírja az intézményeknek a hallgatói tanácsadói szolgáltatások biztosítását. A validáció széles körű elterjedéséhez az is szükséges, hogy a karrier- és életvitel-tanácsadás mellett a validáció tartalmáról és intézményi eljárásrendjéről is biztosítson az intézmény tájékoztatást a hallgatóknak, valamint strukturált módon segítse a hallgató előzetesen megszerzett tudásának feltárását. Az egyéni tanulmányi terv „intézménye” például alkalmas lehet erre.

Ez a szabályozási mód a tételes jogszabályok változása esetén is beilleszthető.

4.5 A validációs funkciók intézményi telepítése

A fejlesztés során feladatunk volt, hogy mérlegeljük a validációs/elismerési eljárás intézményi telepítésének reális alternatíváit.

A rendszerfunkciókkal kapcsolatos, fentiekben kifejtett álláspontból az is következik, hogy a validációs/elismerési eljárásnak a képzési, képesítési követelményekhez kell kapcsolódniuk (az egyén kompetenciáinak általános leltározása helyett az eljárás azt vizsgálja, hogy adott követelménystandardokra vonatkoztatva milyen mértékű az egyén tudása). Ebből pedig az következik, hogy a validációs/elismerési eljárás ott folytatható le, ahol rendelkezésre állnak ezek a követelménystandardok, illetve a követelményeknek való megfelelésről döntenéi képes, szakmailag hozzáértő személyek. A kérdés tehát az, hogy a felsőoktatási intézményeken kívül vannak-e olyan más (az egész országban elérhető) intézmények, amelyek a felsőoktatási képzési programokra és azok részelemeire vonatkozóan rendelkeznek

- a világosan megfogalmazott követelménystandardokkal,
- az értékeléshez szükséges szakértelemmel és
- a felsőoktatási programok követelményeinek való megfelelés hiteles (a felsőoktatás számára is elfogadható) igazolására vonatkozó jogosultsággal.

A projekt tervdokumentumaiban vizsgálandó alternatívaként fogalmazódott meg a validációs eljárásnak egy létrehozandó regionális vizsgaközpont-hálózat egységeihez történő telepítése.

Bár korábban, 2006-ban a szakképzési szektoron belül különböző munkaanyagokban megjelentek javaslatok ilyen vizsgaközpontok létrehozására, az elképzelések nem valósultak meg. Azaz nem jött létre olyan új intézményrendszer, amelynek működésével kapcsolatban meg lehetett volna vizsgálni az eljárás, illetve a direkt tudásmérés funkcióinak felsőoktatási intézményeken kívül történő telepítését.

A TÁMOP 2.2.1. projekt⁴⁴ harmas számú alprojektjének célja a szakmai vizsgák, vizsgaszervező intézmények ellenőrzéséhez egységes módszertan kialakítása, és a bemeneti

44 [online:] {<http://www.kepzesevolucioja.hu/index.php>}

kompetenciák mérését, értékelését szolgáló eszközcsomagok kidolgozása. Ez a munka az akkreditált vizsgaközpontok hálózatának létrehozására irányuló erőfeszítések fontos előkészítő lépéseként értelmezhető. A munka azonban a validációs rendszer fejlesztésével párhuzamosan zajlott, ezért eredményeire építkezni aligha lett volna mód.

A szakmai viták során csak érintőlegesen merült fel a regionális képzőközpontok, illetve a megyei pedagógia intézetek egyes szolgáltatásainak esetleges összekapcsolása a validációval. Ez a megközelítés azonban az intézmények felsőoktatáshoz való kapcsolódásának az újragondolását is szükségessé teszi. Úgy látjuk, hogy a helyi megoldások kialakítására, a felsőoktatási intézmények és e hálózatok vagy más intézmények közötti együttműködések kialakítására a kidolgozott validációs/elismerési eljárás lehetőséget ad. Ezeknek a helyi megoldásoknak a nyomon követését, a lehetséges együttműködések szisztematikus elemzését a fejlesztés következő szakaszában tartjuk megvalósíthatónak.

4.5.1 A validáció mint a felsőoktatási intézmények külső szereplőknek végzett szolgáltatása

A szakértői vitákban, ha marginálisan is, de felmerült egy olyan elképzelés, mely szerint a felsőoktatási intézmények nem csak a saját felvételizőik, illetve hallgatóik számára végezhetnek a validációs eljáráshoz kapcsolódó szolgáltatásokat. Ennek a megoldásnak többféle variációja is lehetséges, melyek nem zárják ki egymást.

a) Egy vagy több felsőoktatási intézmény (ez utóbbiak konzorciumi formában) hozhat létre direkt tudásmérést, illetve validációt mint szolgáltatást végző egységet.

b) A felsőoktatási intézmények az adott régió szakmai vizsgáztatásra jogosult intézményével köthetnek megállapodást, hogy meghatározott képzési programok számára, a szükséges és közösen kidolgozott értékelési eszközök alkalmazásával validációs eljárásokat szerveznek. Ez elsősorban olyan esetekben kerülhet szóba, amikor a validációs eljárásban a direkt tudásvizsgálat az alkalmazandó módszer és az adott képző/vizsgáztató intézmény rendelkezik a kompetenciavizsgálat-hoz szükséges feltételekkel. A felnőttképzési rendszerben értékelő és vizsgáztatói funkciókat ellátó intézmények potenciálisan egy hosszabb távon kialakítható együttműködési rendszerben a felsőoktatási intézmények partnereiként jöhetnek szóba. Ez azonban azt feltételezi, hogy az érintett felsőoktatási intézmények – megállapodás vagy a gyakorlatban kialakuló szakmai hitelesség alapján – elfogadják azokat a tanúsítványokat, amelyeket ezek az intézmények kiállítanak. Ez a

megoldás elsősorban a gyakorlati jellegű készségek, kompetenciák vizsgálatának kapcsán merülhet fel.⁴⁵

c) A felsőoktatási intézmények regionális partnerekkel (kamarákkal, a foglalkoztatásban és képzésben érdekelt más szereplőkkel) összefogva hoznak létre közösen fenntartott szervezeti egységet, „elismerési irodát”, főként tájékoztató, tanácsadó feladatokkal vagy akár más funkciók telepítésével is.

A fentiekben felsorolt alternatív megoldásokat a rendszer további fejlesztése, fejlődése során lehet részleteiben is kidolgozni.

4.5.2 Tudásközpont – a fejlesztéstámogatás intézményesülése

A megkezdett validációs rendszerépítés folytatásához szükség van egy olyan ágensre, amely gondoskodik a további fejlesztőmunka koordinálásáról, ilyen értelemben a megkezdett fejlesztés intézményesítését jelenti.

A hazai validációs rendszer szakmai, módszertani, technikai koordinációjának hosszú távú ellátásához szükséges háttértevékenység megszervezését szolgáló intézményi keretek kialakítása a lehetőségek függvénye. Leginkább szerves módon egy olyan intézményi keretben lenne célszerű elhelyezni a validációs/elismerési rendszer átfogó fejlesztéséhez kapcsolódó tevékenységeket, amely a felnőttkori tanulás ösztönzését, az egész életen át tartó tanulás hazai stratégiájának, egy nemzeti tanulásösztönző program megvalósítását szolgálja. Ennek részeként, egy nemzeti program kidolgozásának és végrehajtása szervezésének részeként, az OKKR és az elismerési rendszer egymáshoz kapcsolódó fejlesztését is koordinálná.

Mivel a validációs rendszerépítés az első lépéseknél tart, még nem határozhatók meg végleges érvénnyel azok a funkciók, amelyeket egy ilyen intézménynek el kellene látnia. Jelenleg a rendszerfejlesztő funkciók kiépítése lehet a cél.

Ráadásul a feltételek mérlegelésénél tudomásul kell venni, hogy ma még nem állnak rendelkezésre kellő számban szakmailag felkészült szakemberek, akik képesek lennének egységes alapelvekre és módszertanra építkezve minőségbiztosított tevékenységként validációs szolgáltatást végezni. Éppen ebből adódóan a létrehozandó módszertani fej-

45 Hasonló együttműködési megállapodások már léteznek a felsőfokú szakképzést folytató intézmények között.

lesztőközpont egyik elsőrendű feladata lenne annak a folyamatnak a szervezése, amelynek eredményeképpen az elkövetkezendő években nagyságrendekkel nőhetne az elismerési eljárásban járatos szakemberek száma. E képzéseknek nem feltétlenül kell a hagyományos oktatási formákat követniük.

Mivel a rendelkezésre álló, illetve ilyen célokra fordítható források szűkössége adottságként tételezhető, a cél egy olyan, már működő intézményi környezet megtalálása, illetve szükség szerint kialakítása, amely készen biztosítja a működéshez szükséges infrastruktúrát, valamint lehetővé teszi a fokozatos építkezést, az igények mentén történő bővítést. Olyan néhány fős „részleg”, azaz egy már létező intézmény keretei között létrehozandó önálló szervezeti egység létrehozása lehet reális célkitűzés, amely a már kiépült infrastruktúra igénybevételével költséghatékonyan képes megszervezni a rendszerfejlesztési és támogatási funkciók működtetését.

A rendszerfejlesztés szempontjából ugyancsak fontos körülmény, hogy a kompetenciák vizsgálatának eddig a közoktatásban kialakult módszertani eszköztára még nem kapcsolódott össze a validációs eljárás alkalmazásával. Az informális módon elsajátított tudás, azaz a formális képzéstől függetlenül megszerzett tanulási eredmények értékelésének eszköztára pedig egyelőre meglehetősen szerény. (Bár ez utóbbi esetében a külföldi tapasztalatok feldolgozása is azt mutatja, hogy ez a kérdéskör még a fejlett validációs rendszereket működtető országok zömében is megoldatlan.)

A rendszerépítést szolgáló, tudásközpont jellegű, koordináló és módszertani fejlesztőegység alapfeladatai a következőképpen fogalmazhatók meg:

a) A validáció/elismerés rendszerének további finomítása. Az eddigi fejlesztőmunka időkerete igen szűk volt, a tervezés körülményei is meglehetősen kötött pályát jelöltek ki, így a validációs rendszer számos részkérdését illetően nem volt mód elmélyültebb terepvizsgálatokat, felméréseket végezni, a nemzetközi tapasztalatok áttekintése is további munkát igényelne. Mindenekelőtt pedig nem volt mód a felsőoktatási szektor szereplőivel olyan kiterjedt és szisztematikusan szervezett párbeszédet folytatni, amely egyidejűleg szolgálta volna a modell finomítását (a hazai működési környezetre történő adaptálását) és a validációs/elismerési eljárásnak az intézményi stratégiákhoz történő illesztését.

b) Ugyancsak e feladatok közé tartozik a felsőoktatásra érvényes modell, illetve a más szektorokban elinduló fejlesztések és elgondolások összehangolása (egy alapelveiben egységes nemzeti validációs rendszer létrehozásának céljából). Ehhez ad-

hatna keretet például egy szektorközi szakértői munkacsoportok tervszerű, folyamatos működtetése. A szektorális modelltől az átfogó nemzeti rendszer kialakítása felé haladó építkezést szolgálna a projektben felhalmozott fejlesztési tapasztalatok átadása a többi szektor fejlesztői számára.

c) A validáció/elismerés olyan eljárás, amely az egész életen át tartó tanulás paradigmájának és stratégiai céljainak megvalósítását szolgáló eszközrendszer része, és mint ilyen, részben nemzetközi tapasztalatok és megoldások átvétele, hazai adaptálása. Ehhez azonban elengedhetetlen, hogy a magyar fejlesztők és a témával foglalkozó valamennyi érintett szakember reális és tényszerű képet kapjon arról, hol tart a nemzetközi gyakorlat, ezen belül is az európai országok milyen tapasztalatokat halmoztak fel, és milyen irányba tart a témáról való gondolkodás, milyen új megoldások születnek. Ehhez szükség van a validációval kapcsolatos nemzetközi tapasztalatok megismerésére és folyamatos szakmai elemzésére, a tanulságoknak a hazai fejlesztőmunkába történő becsatornázására (ennek érdekében nemzetközi konferenciákon való részvételre, nemzetközi hálózatok munkájába és együttműködési projektekbe való bekapcsolódásra, tanulmányutak szervezésére, a szakirodalom szisztematikus és folyamatos feldolgozására, fordítások és magyar nyelvű beszámolók készítésére stb.).

d) Tekintettel a téma és a megközelítés újszerűségére, komoly erőfeszítésre van szükség a validációs/elismerési eljárás alapelveinek és szemléleti újdonságának a lehető legszélesebb körrel történő megismertetésére, kiterjedt tájékoztató és meggyőző munkára, ezt szolgáló rendezvények szervezésére országszerte. Ez a tevékenység célszerű módon szintén összekapcsolódhat más fejlesztési feladatokkal, azok szervezésével (tanulási eredmény alapú megközelítés, OKKR). Elengedhetetlen a validációs megközelítéssel és az eljárással kapcsolatos ismereteknek az oktatáspolitikai döntéshozókkal és sokféle célcsoporttal (munkaadók, hallgatók, oktatók stb.) történő megismertetése. Ehhez elsősorban a párbeszédre lehetőséget adó, szűkebb körű, a célközönség igényeit szem előtt tartó rendezvények sorának megszervezésére, célzott tájékoztató anyagok elkészítésére és terjesztésére van szükség.

e) A fejlesztőmunka során megfogalmazott egyik legfontosabb szakmai tanulság az volt, hogy a validációs/elismerési eljárás szempontjából meghatározó jelentősége van a tanulási eredmény alapú megközelítés megerősödésének, illetve a nem dokumentált/nem dokumentálható hozott tudás megbízható értékelését szolgáló módszerek (illetve általában a kompetenciaértékelés módszerei) fejlesztésének.

Bár az erre irányuló munka nem közvetlenül feladata a validációs rendszer fejlesztésének, a validációs módszerek fejlesztése és a validáció szempontjából alapvető kompetenciaértékelési módszerek fejlesztésének ösztönzése kikerülhetetlen alapeladat. Ez külső szakértők bevonásával működő munkacsoport(ok) szervezésével lehetséges.

f) Ugyancsak fontos a fenti tevékenységekkel kapcsolatos szakmai dokumentáció létrehozása és hozzáférhetővé tétele, egy szisztematikus tudásbázis kialakítása. A most záruló fejlesztési projektben létrehozott webes tudástár folyamatos karbantartása és bővítése is a fenti célokat szolgálja.

g) A felsőoktatási intézményekben működő validációs megoldások fejlesztésében való közreműködés (elsősorban módszertani tanácsadás) a létrehozandó központ egyik alapfunkciója.

h) Szükséges a létrejött rendszer működésének szisztematikus figyelemmel kísérése (monitoring), a folyamatos értékelése és az ehhez szükséges módszerek kidolgozása. A jelenlegi fejlesztési fázisban indokolt évente elemző, áttekintő beszámolót készíteni és nyilvánosságra hozni, amelyben sor kerül a rendszer fejlesztési eredményeinek bemutatására, értékelésére.

4.6 Fenntarthatóság – finanszírozás

A fejlesztési projekt keretében kidolgozott ajánlások megvalósítása – a bevezetés és a hosszabb távon történő működés biztosítása – jelentős költségekkel jár. A felmerülő költségelemek többfélék.

1. Rendszerszinten jelentkező költségek

A további fejlesztést koordináló szervezeti egység létrehozásának és működésének költségei (alkalmazottak, felkért szakértők, informatikai tájékoztató rendszer létrehozása és működtetése, kiadványok, monitoring stb.).

2. A felsőoktatási intézmények szintjén jelentkező direkt és rejtett költségelemek

A résztvevők felkészítése, tájékoztatási rendszer létrehozása és működtetése, tájékoztató kiadványok, a tanácsadási tevékenységben és az eljárásban közreműködők munkaideje/bére, adminisztrációs-ügymviteli költségek.

A finanszírozás elvei a következőképpen összegezhetők.

- A finanszírozás módja alapvetően attól függ, hogy a validációs rendszer szolgáltatás jelleggel jön-e létre, és az „az fizeti, aki használja” elv alapján működik, vagy a képzési rendszer (mint „ellátási rendszer”) része. A gyakorlatban természetesen e két elv együttes érvényesítése a reális. Bizonyos intézményi célok függvényében, vagy egyes célcsoportok esetében, vagy akár egyes szakmai területeken indokolt lehet a validáció/elismerés teljes költségének kormányzati vagy intézményi átvállalása.
- A fejlesztés körülményeiből (kormányzati kezdeményezés) adódóan, egyelőre indokolt a validációs rendszer további fejlesztési és bevezetési költségeit – mind rendszerszinten, mind a kísérleti jellegű intézményi bevezetés támogatásaként – központi forrásokból fedezni.
- A rendszer fenntartható működtetése érdekében hosszabb távon indokolt az intézményi szinten jelentkező rejtett (tájékoztatás, kapacitás/felkészültség fenntartása stb.) és direkt költségek (például eljárási adminisztrációs) megosztása a szereplők között.

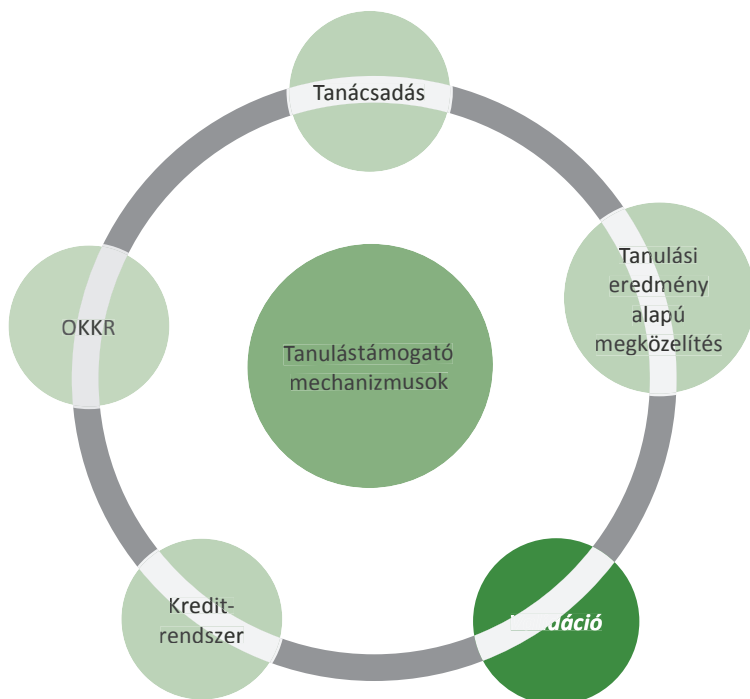
4.7 A validáció és más fejlesztések kapcsolódása

A validációs/elismerési rendszer fejlesztésének céljai számos ponton kapcsolódnak más projektek keretében folyó fejlesztésekhez. Bár a jelenlegi gyakorlatban alig van lehetőség a szakmai összefüggések feltárásán alapuló projektközi együttműködésre, fontosnak tartjuk legalább felvillantani ezeket a kapcsolódásokat.

A validáció, a képesítési keretrendszer, de a már korábban bevezetésre került kreditárviteli mechanizmusok, valamint a most fejlesztés alatt álló életpálya-tanácsadási rendszer mind egy-egy, egymással is összekapcsolódó elemét alkotják az egész életen át tartó tanulás ösztönzését szolgáló eszköztárnak. Ezek az eszközök – nemzeti stratégiai programok

lététől vagy hiányától függetlenül – arra szolgálnak, hogy megkönnyítsék és támogassák a diákok vagy az oktatásból már kikerült állampolgárok tanulását. A fejlesztési eredmények számbavételekor és közzétételekor is célszerű az eredményeket ezekben a tágabb összefüggésekben értelmezni és bemutatni. A 2. ábra csupán vázlatosan jelzi a Magyarországon jelenleg is fejlesztés alatt álló eszközök közötti sokirányú kapcsolati szálakat.

2. ábra. A fejlesztések és eszközök közötti kapcsolódás

Ez a megközelítés biztosíthatja, hogy az egymástól elkülönülten folyó fejlesztések eredményei összekapcsolhatók legyenek. E szemlélet hiánya azonban ma erősen érződik az egyedi projektekre szabdalt tervezésben.

A szinergikus megközelítésre törekvés indokolja, hogy a fejlesztések folytatását és a rendszertámogató funkciók intézményesítését egy olyan ernyőszervezetben célszerű elhelyezni, amely ezen eszközök funkcionális összetartozását is érvényesíti.

5. Az elismerési eljárásrend

A felsőoktatási validációs rendszermodell kialakítása mellett a projekt feladata volt egy elismerési eljárásrend kidolgozása, a bevezetés feltételeinek meghatározása. A műhelymunkák során a szakértők – áttekintve a nemzetközi gyakorlatot is – azonosították az eljárás alapelveit, a fő funkciókat, az alaplépéseket és a szabályozási elveket. Ezen túl azonban hosszas egyeztetésekre volt szükség az indokolt eljárásrendi változatok kialakításához, a funkciók részletes felbontásához és szervezeti telepítésük változatainak kimunkálásához, illetve mindennek jól áttekinthető formában történő leírásához. A szabályozásra irányuló egyik elv nyomán – miszerint általános keretszabályokon és eljárási sémákon túl a helyi, intézményi sajátosságokat figyelembe vevő, ahhoz igazodó konkrét eljárásváltozatok kialakítását kell lehetővé tenni az elismerést bevezető intézmények számára – több lépésben egy egyszerűbb, általános eljárási séma jött létre, amelyet különböző szempontok szerint (például a szereplők eltérő nézőpontjából) lehet alakítani, vizsgálni.

5.1 Érvényesítendő alapelvek

A szakértők álláspontja, hogy az eljárásban érvényesítendőők az elismerés európai alapelvei.⁴⁶

- Az önkéntesség elve

A validációs rendszernek az egyén érdekeit kell szolgálnia. Az egyén önkéntes alapon kezdeményezi az elismerési eljárás alkalmazását. Minden kérelmező számára biztosítani kell az egyenlő hozzáférést, valamint a szabályoknak megfelelő eljárást.

Az eljárás kialakítására vonatkozóan mindez azt jelenti, hogy világosan meg kell fogalmazni az értékelésre való jogosultságot, és átláthatóvá kell tenni, hogy az eljárás során tiszteletben tartják a személyiségi jogokat. Emellett az értékelési eljárás

46 Council of the European Union. *Conclusions of the Council and representatives of the governments of Member States meeting within the Council on common European principles for the identification and validation of non-formal and informal learning* (EDUC 118 SOC 253, 18 May 2004). [Online:] {http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/validation2004_en.pdf}

Magyarul: Az Európai Unió Tanácsának és a tagállamok kormányai tanácson belül tanácskozó képviselőinek következtetése a nem formális és informális tanulás azonosítására és elismerésére vonatkozó közös európai elvekről. Brüsszel, 2004. május 18.

során létrejövő, az egyén életútjához, tanulmányaihoz kapcsolódó vagy kompetenciamérés esetén a teljesítményével kapcsolatos dokumentáció feletti rendelkezés joga az egyént illeti.

- Az érintettek (felsőoktatási intézmények, képzési szolgáltatók) kötelezettségének elve

Az érintetteknek jogaikkal, feladataikkal és hatáskörükkel összhangban létre kell hozniuk a nem formális és informális környezetben történő tanulás azonosítására és elismerésére vonatkozó megközelítéseket és rendszereket. Ezeknek megfelelő minőségbiztosítási mechanizmusokat kell tartalmazniuk. Az érintetteknek útmutatást, tanácsadást és tájékoztatást kell nyújtaniuk a megközelítésekről és rendszerekről az eljárás iránt érdeklődő egyének számára.

- A bizalom elve

A nem formális és az informális környezetben megszerzett tudás azonosítására és elismerésére vonatkozó folyamatoknak, eljárásoknak és szempontoknak átláthatónak kell lenniük, hogy ezzel is hozzájáruljanak az eljárás, a validált/elismert tudásokat is tartalmazó diplomák iránti társadalmi bizalom megtartásához. A képesítések felhasználóinak bizalmát elnyerni, megtartani nehéz, eljárászni könnyű, csökkenése pedig az egész felsőoktatási intézményrendszerre kihat.

- A hitelesség és legitimitás elve

Az értékelési rendszernek és eljárásnak pártatlannak kell lennie, és megfelelő mechanizmusokat kell alkalmazni az összeférhetetlenség kizárására. Biztosítani kell az értékelést végzők szakmai felkészültségét (mind az eljárás menetét és lebonyolítását, mind pedig az alkalmazott értékelési módszereket illetően, továbbá a szakterülettől függően ismerniük kell azokat a szakmai standardokat, referenciákat, amelyek az értékelés és a tanúsítás alapul).

Ezen alapelvek érvényesülése hozzájárul a validációs/elismerési eljárás védelméhez, amely annak érdekében szükséges, hogy ne a felsőoktatásban megszerezhető fokozatok minőségének csökkenését, a fokozatok eléréséhez vezető „könnyebb út” eszközét lássák benne az érintettek: az eljárást igénybe vevők, az abban közreműködők, illetve majd a képesítést, benne az elismert tudásokat felhasználók.

5.2 A validáció/elismerés kezdeményezői és céljaik

A felsőoktatási validációs/elismerési eljárás széles hallgatói, illetve tanulni szándékozó kör számára válhat nyitottá, hozzáférhetővé.

a) Egyfelől köztük vannak azok a hallgatói jogviszonnyal rendelkező egyének, akik *a képzéshez vezető tanulási úton* kívánják előzetesen megszerzett tudásukat elismertetni. Ez praktikusán a teljes hallgatói kört jelenti a felsőfokú szakképzésektől a doktori képzésekig, a teljes idejű nappali tagozatos képzésekben részt vevőktől a rövid idejű, rész munkaidős formában – például (szakirányú) továbbképzéseken, szaktanfolyamokon stb. – tanulókig. Leginkább a hosszabb-rövidebb munkatapasztalattal már rendelkező, a munkából a tanulásba belépő vagy visszatérő, idősebb hallgatók körében lesznek legtöbben azok, akik igénybe veszik az eljárást, de számítani lehet a mobilitásban részt vett, külföldet járt hallgatók, továbbá a doktori képzésekben részt vevők érdeklődésére is.

b) A jogosultak között vannak a meghirdetett képzési programokra jelentkező, azokra felvételiző, tanulni szándékozó egyének, akik *a felvételi követelményeknek való megfelelés* elismertetése érdekében kezdeményezhetik az eljárást. Ilyen – nem standard, helyileg és szakterületenként nagy változatosságot mutató – eljárások jelenleg is vannak (ahogy azt a 2.2 alfejezetben bemutatott terepkutatás feltárta). Ezek az eljárások beilleszthetők az elismerési eljárás alapsémájába.

c) A felsőoktatás-politika alakulásától függően hazánkban is lehetővé válhatnak *nem standard beiskolázási* utak, amelyeken az előzetesen megszerzett tudások azonosításával és elismerésével kerülhetnek be a meghatározott formális előfeltételekkel nem rendelkező egyének a felsőoktatásba, akár magasabb évfolyamra is. Közülük is valószínűleg az idősebb, komolyabb munkatapasztalattal rendelkezők veszik majd igénybe a validációs/elismerési eljárást.

Az eljárás igénybevételére jogosult csoportokat és lehetséges céljaikat az 1. táblázat összerendezve mutatja be.

1. táblázat. A felsőoktatási validáció/elismerési eljárásokra jogosultak és lehetséges céljaik

Az elismerést kezdeményezni jogosultak	Az elismerésre nyitott programtípusok	Az elismerés kezdeményezésének célja
Hallgatói jogviszonyban állók	Minden képzési ciklus, tagozat, időbeosztás	Képesítéshez vezető tanulmányi úton egyes tanulmányi követelményeknek való megfelelés igazolására
Felvételi eljárásban részt vevők	Minden képzési program	Felvételi követelményeknek való megfelelés igazolására
Felsőfokú (tovább)tanulást tervezők	Nem lineáris mesterszakok	A jelentkezés előfeltételéül szabott követelményeknek való megfelelés igazolására

5.3 Az elismerési eljárás általános sémája

A konkrét intézményi elismerési eljárások számos változata jöhet létre attól függően, hogy az azt kialakító intézmény milyen céllal, elsősorban melyik célcsoport számára kívánja bevezetni és hozzáférhetővé tenni. Az intézményeknek azt a jogát, hogy saját céljaik és belátásuk szerint alkalmazzák, továbbá célcsoportjaik igényei szerint alakítsák az eljárást, nem lenne célszerű kétségbe vonni: az eljárás célja, hogy elősegítse az átjárást különböző szintű és formájú képzések, illetve a munka világa és a képzések rendszerei között. Az alapelvek érvényesítését azonban szükséges biztosítani bármely eljárásváltozat esetén.

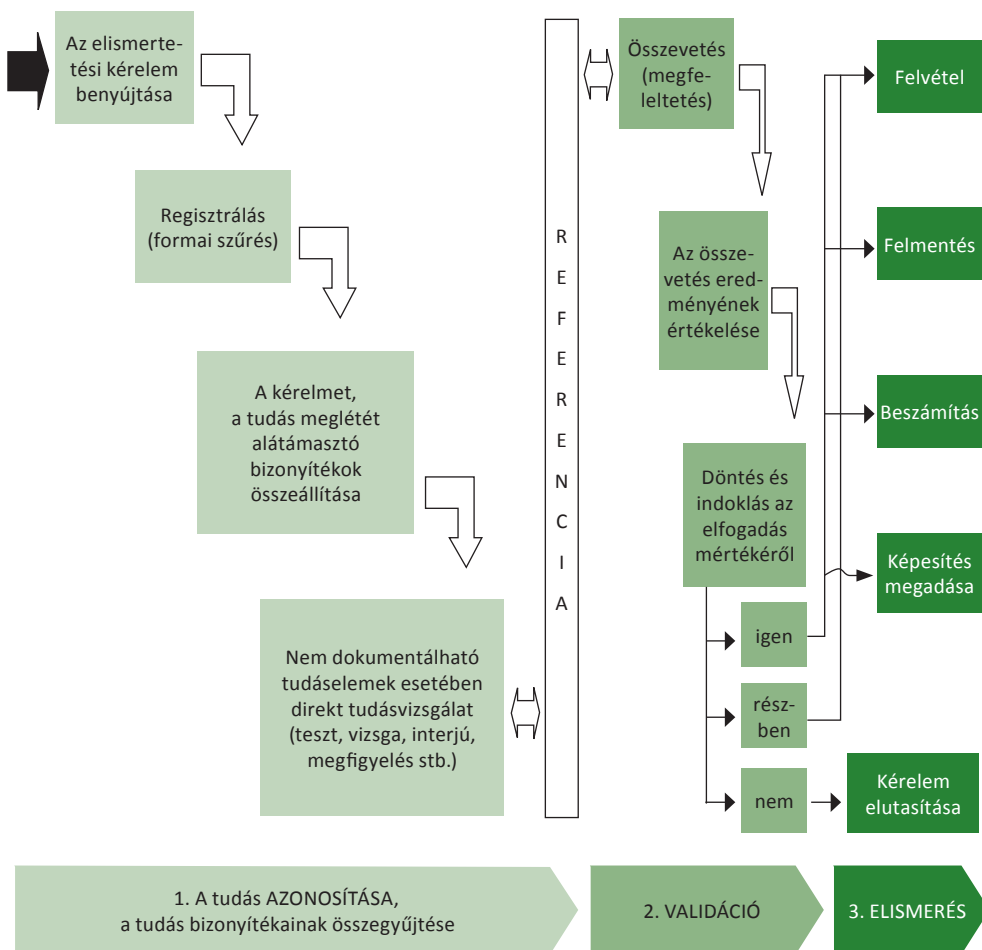
A fejlesztőmunka ezért az elismerési eljárás általános alaplépéseit igyekezett tisztázni, kialakítani. Ez az előzetesen ajánlott séma a nemzetközi gyakorlatból és a kreditelismerés hazai gyakorlatából leszűrhető kulcsmozzanatokat (fő elemeket és alaplépéseket) tartalmazza, később, a majd kialakuló és elterjedő hazai gyakorlat nyomán lesz érdemes továbbfejleszteni, pontosítani. Célja tehát elsősorban az egyes lépések, a hozzájuk tartozó tevékenységek, feladatok lehetséges elrendezésének bemutatása, hogy ezzel a konkrét intézményi eljárások kimunkálásához nyújtson segítséget (az elismerés fő elemeit a 3., az alapsémát az 4. ábra mutatja be).

5.3.1 Az elismerési eljárás főbb elemei, alaplépései, szereplői

Az elismerési eljárásnak vannak olyan, standard elemei (lásd a 3. ábrát), amelyeket nem nélkülözhet egyetlen konkrét megoldás sem. A hozott tudását elismertetni szándéko-

zó egyén kérelmezi az eljárás megindítását, megnevezi azokat a tudásokat, amelyekkel rendelkezik a megcélzott tantervi egység (modul, tárgy stb.) követelménystandardjaiban meghatározott tudások közül, összeállítja azokat a bizonyítékokat, amelyek alátámasztják, igazolják, hogy valóban rendelkezik az elvárt tudásokkal, és az így összeállt dokumentációt csatolja a kérelemhez. Ha az eljárásban közreműködők úgy ítélik meg, hogy a csatolt bizonyítékok nem elegendőek, a kérelmező részt vesz egy közvetlen, személyes vizsgálaton is, amelynek során tudását felméri, értékeli. Mindehhez sok kérelmező személyes támogatást, tanácsadást vesz igénybe, illetve eleve igényli a széles körű és részletes tájékoztatást az eljárásról, annak szabályairól, lehetséges kimeneteiről.

3. ábra. A validáció/elismerés fő elemei

Az eljárást működtető intézmény a befogadott kérelmet regisztrálja, a kérelemmel benyújtott dokumentációt (az abban bizonyított tudást) összeveti a referenciával (az abban meghatározott tudásokkal), az összevetés eredményét értékeli, és ennek alapján meghatározza a hozott tudások elfogadásának mértékét, amely lehet teljes, részleges, illetve elutasító. Ha nem látja elegendőnek a bizonyítékokat, a hozott tudások közvetlen felmérésére, vizsgálatára, értékelésére kerít sort, ahol valójában a kérelmező tudásának, tanulási eredményeinek azonosítása és mérése, értékelése folyik a követelménystandardokhoz viszonyítva. A validálás eredménye nyomán egyszersmind elismerési döntés is születik, amely az eljárás és a kérelem céljától függően többféle lehet: *a)* a kérelemben szereplő tudások beszámítása a tanulmányi követelményekbe kredittel, vagy akár egy teljes képesítés megadása; *b)* felvétel egy képzési programba; *c)* felmentés valamely követelmény teljesítése alól (és egyidejűleg más tanulási kötelezettségek meghatározása), illetve *d)* más, az eljárást lefolytató intézmény által kialakított megoldás.

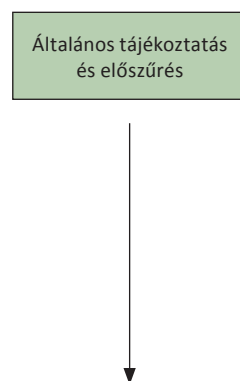
Ezek az alapelemek minden eljárásban megjelennek, ám a kialakított eljárás logikai és időbeli menetének megfelelően különböző lépésekbe csoportosíthatók. A 4. ábrán bemutatott néhány lépést tartalmazó általános séma eljárásként való bevezetése alkalmas egyszerű és valószínűleg a kérelmek többségét jellemző, tipikus ügymenet kezelésére. Az ábrán szaggatott vonallal egybefogott lépések tartoznak az eljáráshoz, a legfelül lévő tájékoztató elem az eljárást megelőző szükséges tájékoztató tevékenység.

A sémában rögzített alaplépések főbb szereplői, tevékenységük elemei a következők:

Az intézmény hallgatója

- az általános tájékoztatásból és a képzési program dokumentációjának áttanulmányozásából értesül a hozott tudás elismerésének lehetőségéről;
- tájékozik az eljárásrendről és annak szabályairól;
- összeállítja az elismerés céljából választott tantervi elem tanulási eredményeivel való rendelkezést bizonyító dokumentációt (például elvégzett felnőttképzési program tanúsítványát, a program dokumentumait), és
- bejelentkezik az elismerési eljárásra.

4. ábra. A felsőoktatási validációs/elismerési eljárás általános sémája (alaplépések)

[1] Az erre kijelölt ügyviteli szakalkalmazott

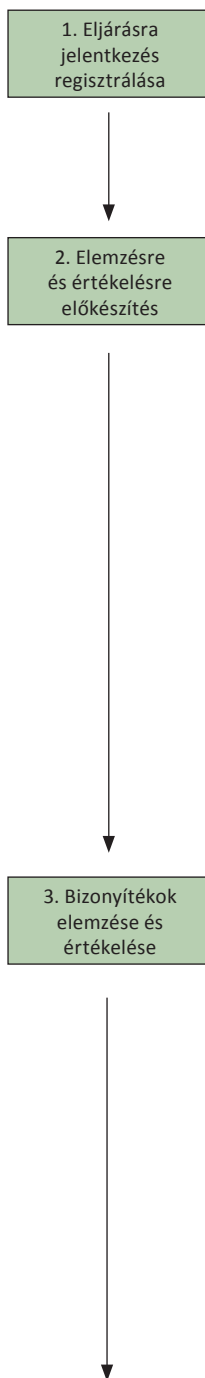
- regisztrálja a jelentkezést, és
- ellenőrzi annak formai megfelelőségét.

[2] Egy erre kijelölt, megfelelően felkészült munkatárs

- megvizsgálja, hogy
 - a kérvényhez csatolt dokumentáció teljes körű-e,
 - a bizonyítékok hitelesek-e,
 - kellőképp alátámasztják-e az elismerni kért tudást, azaz
 - a dokumentáció alkalmas-e a szakmai elemzésre, értékelésre, és
- ellenjegyzi azt.

[3] Ezt követően az elismerési kérelem célját jelentő tantervi elemért, tantárgyért felelős oktató (esetleg oktatótársá[i]val közösen)

- megvizsgálja a kérelmet,
- elemzi a csatolt bizonyítékokat,
- összeveti az azokban azonosított tudásokat, tanulási eredményeket a referenciával (a céltantárgy tanulási eredményeivel),
- értékeli a tudások, a tanulási eredmények megfelelésének mértékét és tartalmát, majd

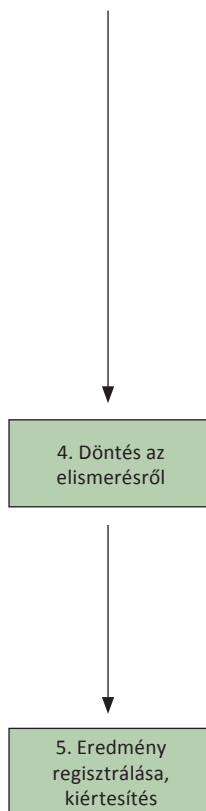
- ezek alapján javaslatot tesz az elismerési döntésre:
 - elfogadható-e a kérelem,
 - mi legyen az elismerés módja (felmentés, beszámítás), és
 - mire terjedjen ki az elismerés (a kérelemben szereplő teljes céltantárgyra vagy annak csak valamely elemére).

[4] Az írásba foglalt javaslat és indoklása az elismerési döntés meghozatalára felhatalmazott testület (például tanulmányi bizottság, kreditátviteli bizottság) elé kerül, amely

- jóváhagyja a javaslatot és indoklását, vagy
- visszaadja kiegészítésre, felülvizsgálatra.

[5] A meghozott elismerési döntést a többi tanulmányi határozathoz hasonló módon a tanulmányi hivatal

- adminisztrálja, egyben
- értesíti a kérelmezőt.

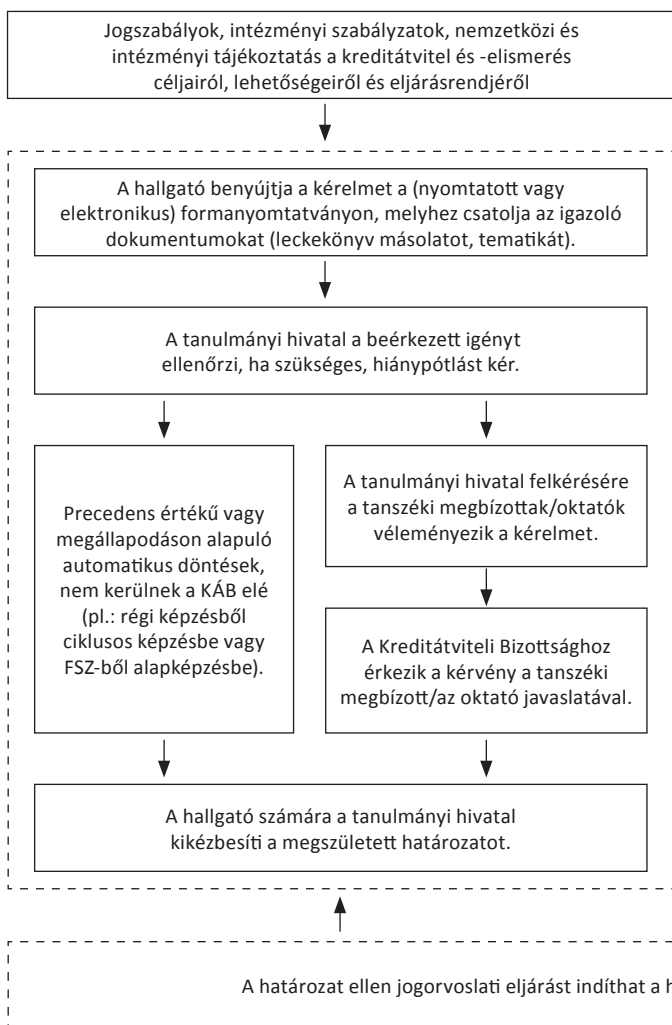

Egy ilyen eljárás időbeli lefutása nagyon különböző lehet. A folyamat során adódhatnak olyan körülmények, amelyek miatt meg kell ismételni egy korábbi lépést, vagy ki kell egészíteni az eljárást további funkciókat magukba foglaló szakaszokkal (erről részletesen az 5.4 alfejezet szól), amelyek növelhetik a szükséges időt.

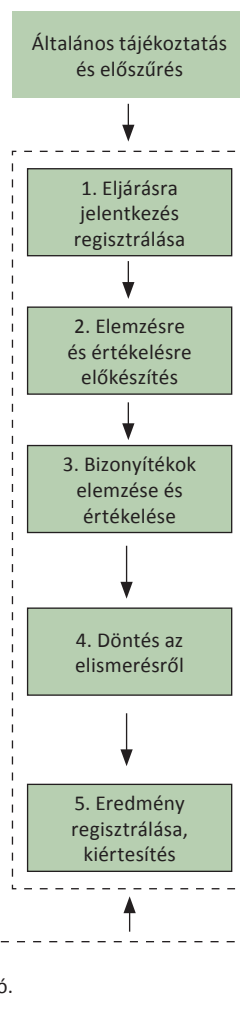
Mivel a kreditelismerés a validáció/elismerés egyik alesetének tekinthető, érdemes megrajzolni a kreditelismerés intézményi gyakorlaton alapuló eljárási sémáját is (lásd 5. ábra). A folyamatábrát a terepkutatás anyagai alapján állítottuk össze, és a különböző intézményi gyakorlatok, eljárásváltozatok közös, mindenki által biztosan alkalmazott és az eredményes lefolytatáshoz szükséges elemeket tartalmazza. Ha mellé illesztjük a validációs/elismerési eljárás sémáját, akkor jól látszik, hogy a kreditelismerési eljárás formailag csak egyetlen ponton különbözik: hiányzik belőle az elemző-értékelő feladatra előkészítő, szű-

rőként is funkcionáló lépés. Tartalmilag azonban fontos különbség, hogy a validáció/elismerés más természetű, másképp dokumentálható tudásokra vonatkozik (a kérelmező tudását, elért tanulási eredményeit vizsgálja), amelyből következik, hogy sok esetben válik szükségessé direkt tudásvizsgálat lefolytatása. Alább, a kiegészítő lépéseknél majd látható lesz, hogy ebből a lépésből további eljárási utak ágazhatnak el, amelyek beillesztése a kreditelismerési eljárásba lehetséges és meggondolandó.

5. ábra. A kreditelismerés intézményi eljárási sémája

és a 4. ábra

5.3.2 A validációs/elismerési eljárás részletes kibontása

Az eljárás egyes lépéseinek ismertetése előtt érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy ezek részletes meghatározásának igénye, az intézmény folyamataiba történő beillesztés szabályozására való felkészülés jellege és mértéke alapvetően függ az eljárást bevezetni szándékozó intézmény minőségkultúrájától: ahol fejlett a minőségmenedzsment, ott kockázatmentes az eljárás megfelelő beágyazása és gyakorlattá tétele. Ahol azonban a belső minőségmenedzsment kiépítése még kevésbé haladt előre, ott megfontolandó a bevezetés, és mindenképpen nagyobb figyelem és részletesebb szabályozás válhat szükségessé az alapelveknek való megfelelés biztosítása, a szereplők közötti bizalom megteremtése érdekében. (Ezt részletesebben a 7. fejezet tárgyalja.)

Általános tájékoztatás és előszűrés

Ez a szigorú értelemben vett eljárásrendbe nem tartozó, de a teljes intézményi elismerési folyamat részét képező elem. Az elismerés iránt érdeklődők tájékozódási igényét elégíti ki eltérő részletettséggel: az általános érdeklődéstől az eljárás kezdeményezéséig, a megfelelő kérelem és dokumentáció összeállításához szükséges ismeretekig. A különböző tájékoztató felületek használata, különösen a webes eszközök alkalmasak arra, hogy az általánostól a részletesig terjedő rétegzett információs rendszer álljon az érdeklődők rendelkezésre. A sokrétű tájékozódáshoz és tudásmegosztáshoz eredményesen járulhat hozzá egy e témára nyitott fórum a webfelületen.

Ezt a tájékozódási helyzetet fel lehet használni arra is, hogy a jelentkezésig vezető úton az előszűrés megtörténjen. A szűrés alapja ezen a ponton az érdeklődő tanulási céljának, státusának, korábbi tanulásának körülményei lehetnek. A tájékoztatás történhet passzív módon (a tájékoztató felület felsorolja azokat az eseteket, amikor érdemes vagy nem érdemes bejelentkezni az eljárásra), illetve aktív módon (például egy interaktív kérdezőfelület visz végig a válaszok alapján generált eljárásra jelentkezési javaslatig). Az előszűrés célja, hogy az informáláson túl motiválja az érdeklődőt az elismerési eljárásba való belépésre, illetve megkímélje a kudarcától azokat, akik nem rendelkeznek kellő tudással, ily módon nekik a megfelelő tanácsadó szolgáltatások igénybevételét javasolja. Ez egyben csökkenti a felesleges intézményi erőforrás-ráfordítást. Amennyiben az érdeklődő úgy ítéli meg, hogy az általános tájékoztatás számára különböző okokból nem elegendő, további segítségre van szüksége, akkor tudnia kell igénybe venni egy személyes (de akár IKT-val medializált), orientáló tanácsadást, amely támogatja őt a jelentkezésről szóló döntés meghozatalában.

[1] Az eljárásra jelentkezés regisztrálása

A kérelmező benyújtja jelentkezését a kijelölt helyre, csatolva a szükséges dokumentációt: az elismerésre megcélzott tárgyak/tárgycsoportok/modulok megnevezése, a hozott tudás bizonyítékai. A regisztrációval foglalkozó szervezeti egység ügyvivő szakalkalmazottja ellenőrzi a kérelem formai megfelelőségét, majd regisztrálja (vagy elutasítja) a jelentkezést, ennek tényéről, időpontjáról visszaigazol a kérelmezőnek, átadja számára a tájékoztatót az intézmény elismerési eljárásrendjéről (szakaszairól, határidőiről, a kommunikáció módjáról stb.). Listázza a befogadott dokumentumokat, majd továbbítja azokat az elemzést és értékelést előkészítő felülvizsgálatra (amelyet, ha erre fel van készítve és hatalmazva, akkor ő maga is elvégezhet, esetleg erre felkészült, felhatalmazott munkatársa a helyszínen végez el). Az eljárás adminisztrációs feladatainak egy része automatizálható, már ma is működnek olyan elektronikus regisztráló rendszerek, amelyek képesek kezelni a tanulmányi ügyviteli eljárások számos elemét. Ezek felkészíthetők az elismerési kérelmek kezelésére is.

[2] Az elemzés és értékelés előkészítése

Ez a lépés jelenti a határt az adminisztratív-koordinatív és a diszciplináris felelősség között, legfontosabb jellemzője pedig az, hogy alapvetően pedagógiai irányultságú. A benyújtott dokumentáció koherenciavizsgálata történik ekkor: az elismerési kérelmek előtt megnyitott tantervi egységekre irányul-e, a megfelelő referenciaelemekre szólnak-e a csatolt bizonyítékok; tartalmaz-e minden szükséges dokumentumot és egyéb, a hozott tudást alátámasztó anyagot a csomag; előírt módon hitelesítettek-e ezek a bizonyítékok, azaz a dokumentáció alkalmas-e a szakmai elemzésre és értékelésre. A rendben lévő dokumentációt a vizsgálatot végző ellenjegyzi. Amennyiben hiányosságokat tapasztal, erre felhívja a kérelmező figyelmét. Ha a hiányosságok természete alapján azt szükségesnek látja, kezdeményezi a kérelmező bevonását az elismerési tanácsadás folyamatába, a megfelelő dokumentáció összeállítása érdekében. (E kiegészítő lépés bemutatására az 5.4.1 alfejezetben kerül sor.) Mindez egy újabb szűrő a szakmai értékelést végzők erőforrása-inak kímélése érdekében. A kérelmezőnek a dokumentáció kiegészítésére, a tanácsadás igénybevételére szóló javaslatot nem kötelező elfogadnia, az ellenjegyzés hiányában is joga van úgy dönteni, hogy folytatódjon az eljárás.

Érdemes ügyelni arra, milyen bizonyítékokat kér az intézmény a kérelmezőtől. Ha a dokumentumok nem támasztják alá kellőképpen az elismerni kért tudást, akkor felesleges kiegészítő lépések megtételére kerülhet sor, vagy elutasító döntés születhet. A túlzott dokumentálási követelmény viszont bonyolulttá teheti a feladatot: a hallgató számára

adott esetben több munkát jelent beszerezni és hitelesíttetni a megfelelő igazolásokat, a néhány évvel korábbi tantárgyi programok, tematikák dokumentumait, mint közvetlen tudásvizsgálatot kérni. Mindkét eset következménye az intézményi erőforrások felesleges igénybevétele.

[3] A bizonyítékok elemzése és értékelése

A [2] lépést követően az elismerési dokumentációt az eljárás koordinálására kijelölt szervezeti egység megküldi elemzésre és értékelésre a képzési program felelős vezetője által kijelölt oktató(k)nak, aki(k) azt elemzik és összeveti(k) a referenciával, azaz az elismertetni kívánt tantervi elem (szubmodul, tantárgy, modul, mérőföldkő) követelményeivel, tanulási eredményeivel. Ezáltal a kérelmező személyes jelenléte nélkül, dokumentációja (portfóliója) alapján kerül sor bizonyítékokkal alátámasztott tudásának, tanulási eredményeinek elemzésére és értékelésére. Ám ha azt az értékelést végző oktatók szükségesnek látják, az elemzéshez és értékeléshez kérhetik a kérelmező személyes részvételét (prezentáció, interjú). A projekt szakértői jó megoldásnak tartják, ha – ahol erre mód van – törekednek a lépésnél az oktató(k) és a kérelmező közötti személyes találkozás (konzultáció) megvalósítására, amely módot ad egyfelől a dokumentációban foglalt tudások alaposabb megismerésére, megértésére, másfelől a kérelmező tanulási motivációinak megismerésére, számára további tanulási javaslatok megfogalmazására. Az összevetés eredményét (milyen mértékű a megfelelés) az oktató(k) írásban rögzíti(k).

Az elemzés, összevetés eredményét értékelni is szükséges: ha több oktató (bizottság, „zsűri”) végezte az elemzést, akkor ez a csoport, ha egy oktató egyedül végezte azt, akkor legalább egy másik oktatótárssal közösen célszerű értékelni. Az értékelés több lépésből áll.

- Dönteni kell arról, hogy az összevetés (a megfelelés mértéke) alapján a kérelemben szereplő elem(ek) elismerhető(k)-e. E döntés alapjául szolgáló szempontok között ott kell lenniük a hozott tudás avulására vonatkozó, továbbá a hozott és a referenciában szereplő tudások közötti eltérés kritikus mértékére (a különbség mértéke megakadályozza-e a tanulmányok eredményes folytatását, a képesítés kiadását) vonatkozó megfontolásoknak.
- Ha a kérelemben szereplő elemek elismerhetők, javaslatot kell tenni az elismerés mértékére és formájára (teljes körű beszámítás kreditjováírással, részleges beszámítás további követelmények teljesítésével, felmentés). A döntést indoklással kell alátámasztani.

A felmentéssel felszabaduló idő kapcsán a fejlesztők körében egyetértés alakult ki azt illetően, hogy azt a hallgatók esetében más, az egyéni szakmai fejlődést szolgáló további tanulmányi munka végzésére célszerű fordítani. Ez szolgálná azt a célt, hogy a validáció/ elismerés ne a követelmények csökkentéseként jelenjen meg, hanem a specializációt, a tanulmányok egyénre szabottabbá tételét jelentse. Ennek révén ugyanis a képzés minőségének javításához járulna hozzá. A gyakorlatban ez megfelelő kínálat esetén más kurzus ajánlását, képességfejlesztést, egyéni munkaterv alapján végzett tanulmányokat vagy akár az intézményekben folyó kutatómunkába való bekapcsolódást is jelenthetné, a felmentéssel kiváltott idő mértékével arányosan. A kreditátvitel és -elismerés körében néhány intézmény már folytat hasonló gyakorlatot.

[4] Döntés az elismerésről

Az intézmény erre felhatalmazott testülete az elemzés-értékelés során született írásos javaslat alapján hivatalos döntést (tanulmányi határozatot) hoz az elismerés mértékéről és formájáról. Amennyiben a testület nem ért egyet a javaslattal, indoklással visszaadhatja azt újabb elemzésre, értékelésre, vagy döntésében eltérhet az írásos javaslattól, ám azt indokolnia kell.

[5] Az eredmény regisztrálása, kiértékelés

Az eljárás adminisztrációjára kijelölt szervezeti egység a többi tanulmányi határozatnak megfelelően regisztrálja az elismerési döntést (bevezeti az anyakönyvbe, a leckekönyvbe; jóváírja a kreditet a tanulmányi nyilvántartásban; felvételi határozatok között iktatja stb.), és kiértékelő a kérelmezőt a döntésről. Egyben tájékoztatást ad a döntés következményeiről, megküldi az értékelők írásos javaslatát és annak indoklását, továbbá tájékoztatást nyújt a jogorvoslati lehetőségekről. Az eljárás nem tartozik a közigazgatási eljárásokról szóló törvény hatálya alá, ugyanakkor a résztvevők kötelezettségeinek és jogainak, az egyes feladatok elvégzéséhez kötődő határidőknek egyértelműen azonosíthatónak kell lenniük, és ehhez kapcsolódóan biztosítani szükséges a jogorvoslat jogának az intézmény más tanulmányi eljárásaihoz hasonló érvényesülését.

Az elismerés eredményének intézményi szinten eldöntendő eleme, hogy a kreditbeszámítással történő elismerés esetén szülessen-e érdemjegy a hozott tudás értékelése alapján, vagy csak egy „elismeréssel teljesítve” bejegyzés történjen az érdemjegy rögzítésének helyén. Bármely megoldást is válassza az intézmény, szükséges, hogy az „elismeréssel teljesítve” bejegyzés megjelenjen. Törekedni kell továbbá a megjelenő hallgatói ellenérdekeltségek (ösztöndíj megállapításának alapjául, illetve az oklevél minősítésének alap-

jául szolgáló tanulmányi átlag csökkenése) elkerülésére. Az oklevélmelléklet kiállítása során az elismeréssel teljesített tárgyak, tantervi elemek esetében is célszerű feltüntetni ezt a tényt, ugyanis az egyén tanulmányainak minőségét, képesítésének megítélését is befolyásolja, hogy a hallgató – majd munkavállaló – milyen körülmények között, milyen kulturális és szakmai közegben tanulta jutott el a képesítés megszerzéséig. Az elismerési eljárásról pedig a kreditrendszerre vonatkozó tájékoztatás mellé célszerű beilleszteni egy rövid leírást.

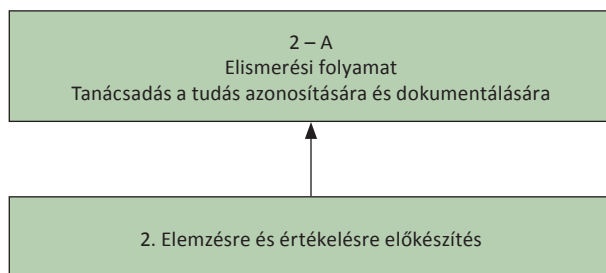
5.4 Az eljárás kiegészítő és alternatív elemei

Az eljárás alaplépései csak a legfontosabb, a tipikus, többnyire problémamentes ügymenet lefolyását kezelik. Azonban az eljárásra jogosultak körének összetettsége és az eljárás lehetséges alkalmazási területei egyaránt valószínűsítik, hogy komplexebb esetek is megjelennek, amelyek kezelésére az alaplépések nem elegendőek, kiegészítő elemek beiktatására lesz szükség.

5.4.1 Az elismerési eljárás kiegészítő elemei

[2 – A] A validálási/elismerési (folyamat) tanácsadás

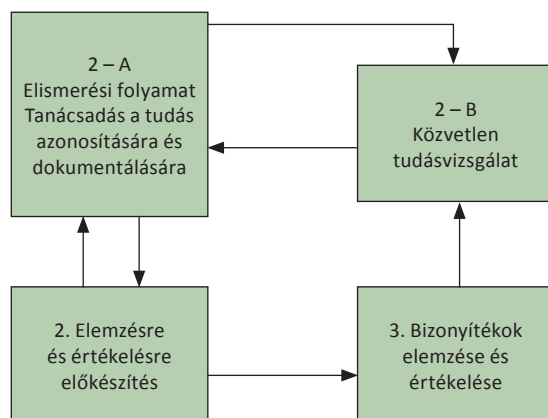
Az eljárás [2] alaplépésében – amelyben a kérelem és dokumentációjának szakmai elemzésre és értékelésre alkalmasságának vizsgálata történik – megjelenik az a kimeneti alternatíva, hogy a vizsgálatot végző hiányosságokat tapasztal, és ha ezek természete alapján azt szükségesnek látja, kezdeményezi a kérelmező bevonását az elismerés tanácsadási folyamatába, a megfelelő dokumentáció összeállítása érdekében. S bár lehetőséget kell adni a kérelmezőnek a javaslat elutasítására, mindazok számára, akik ezzel élni kívánnak, biztosítani kell. A kérelmezők egy része – az alapos és színvonalas előzetes tájékoztatás

ellenére – nem képes meglévő összes, a referenciában is szereplő tudását azonosítani (a saját tudások felismerése, azonosítása nem mindig és nem mindenki számára egyszerű önértékelő folyamat), vagy/és a legmegfelelőbb módon összeállítani meglévő tudásának bizonyítékait. A konkrét intézményi eljárásrend specifikus elvárásokat is támaszthat a kérelmezők felé hozott tudásuk bizonyítása érdekében. A tanácsadási folyamat ebben segíti a kérelmezőt annak érdekében, hogy feleslegesen ne kerüljön sor közvetlen személyes tudásvizsgálatra. A dokumentáció (értékelési portfólió, egyéb előírt bizonyítékok) összeállításában nyújtott segítség során arra is fény derülhet, ha mégis szükséges a közvetlen tudásvizsgálat (bizonyítékok hiánya vagy elégtelensége miatt). A tanácsadást végző ezt is jelzi a kérelmező felé, illetve az eljárás koordinálását ellátó szervezeti egység felé.

[2 – B] Közvetlen tudásvizsgálat

A nem (teljes körűen) dokumentált/dokumentálható tudás(elem/ek) közvetlen, személyes vizsgálatát a kérelmező kezdeményezi saját belátásból vagy az elismerési tanácsadást végző személy [2 – A], esetleg a dokumentáció elemzését-értékelését végző oktató(k) [3] javaslatára. A vizsgálatot az elemzésre-értékelésre felhatalmazott oktatók egyike (vagy bizottság) végzi, előre meghatározott elvek mentén, saját rögzített szakmai szempontjaik szerint. A vizsgálat történhet csoportosan vagy egyénileg, külön időpontban vagy más hallgatók számára szervezett vizsgálattal összevontan. Mindez a szükséges vizsgálat jellege, illetve a kérelmezővel történt egyeztetés alapján dől el. Célszerű, hogy az elismerési eljárás keretében kezdeményezett közvetlen tudásvizsgálat és a formális keretben tanuló hallgatók számára kialakított értékelések követelményei, értékelési szempontjai és elvei megegyezzenek. A tudásvizsgálat eredményéről igazolást kell kiállítani, amely bekerül a kérelem dokumentációjába.

Ez az eljárási elem nagy jelentőségű, kellő figyelmet és értékelői kompetenciát igényel, amely a felsőoktatás hagyományos értékelési gyakorlatán túl a referencia jellegéhez igazított értékelési módszerek kialakítását, kiválasztását és alkalmazását segíti. Felértékelődik az értékelés (reprezentatív) módszertana, és annak költsége, haszna az eljárás működtetésére és igénybevételére ható fontos tényezővé válik. A projekt keretében értékelési szakemberek dolgoztak ki és írtak le a validáció/elismerés számára néhány értékelési módszert, amelyet majd a projekt tudástárában lehet elérni.

A Dunaújvárosi Főiskolán lefolytatott megvalósíthatósági vizsgálat keretében a főiskola arra szólította fel a munkavégzés során szerzett tudásaikat validáltatni/elismertetni szándékozó hallgatóit, hogy a hozott tudásokat bizonyító dokumentáció mellett egy pár perces prezentációt állítsanak össze, amelyben számot adnak a referenciában megfogalmazott tudásaik meglétéről. A prezentációt egy bizottság hallgatta meg és értékelte, ez szolgált az elismerési döntés alapjául.

5.4.2 Az eljárás alternatív elemei

Az alaplépések és kiegészítő elemek konkrét intézményi eljárásként való létrehozása és bevezetése során számos olyan részletről kell döntést hozni, amely az eljárás különböző funkcióiból fakadóan, illetve a helyi körülmények okán különbözhet a fenti leírásban megadott tipikus vagy elvi megoldástól. A konkrét megvalósítások különösen az egyes feladatok és szerepek intézményen belüli eltérő elhelyezése miatt lesznek változatosak.

1. Felvételi célú elismerés

Természetszerűleg módosult konkrét változata lesz az eljárás lépéseinek és közreműködőinek, egyes feladatok telepítésének abban az esetben, ha az eljárást felvételi céllal nyitja meg az intézmény, hiszen egyfelől a felvételi eljárást részletes jogszabályok kötik, másfelől egyes feladatok más módon merülnek fel. A felvételi eljárás céljából történő elismerés a belépési kritériumoknak való megfelelést vizsgálja, nem egy programelem teljesítésére vonatkozó követelmények teljesülését. Ugyanakkor létrehozható olyan eljárás, ahol e két szempont együttesen szerepel, ám az eljárás során a kérelem dokumentációjában a két eltérő szempontnak megfelelő elemeket figyelmesen külön kell kezelni, különösen az elemzés, értékelés és a döntéshozatal során.

Az általános tájékoztatás és előszűrés működtetése például azt igényli, hogy az intézmény ne csak saját honlapján, hanem a felvételi tájékoztatóban, a felvételi eljárás webes felületén (felvi.hu) is közzöljön információkat a felvételi elismerési eljárásról, illetve a két tájékoztató rendszert (felvételi és saját) összehangolja, integráltan kezelje.

Az eljárásra jelentkezés, a kérelem beadása [1] és annak regisztrálása is a hivatalos felvételi eljárási rend szerint zajlik, az intézménynek e tekintetben tehát ki kell alakítani egy saját csatlakozási pontot, ahol „átveszi” a felvételi eljárás külső bonyolítójától az elismerési kérelmeket.

A legtöbb intézményben a felvételi eljárással önálló referens vagy csoport (iroda) foglalkozik a tanulmányi hivatalon belül, így szükségképpen ők is bevonódnak az elismerési eljárás koordinálásába.

A felvételi eljárás során nagyobb valószínűséggel kerül sor közvetlen tudásvizsgálatra [2 – B] vagy személyes konzultációra az elemzés, értékelés során [3], egyes eljárások esetén (például felvétel mester-, doktori képzésre, továbbképzésekre) ez a lépés formailag és időben egybeeshet a „felvételi elbeszélgetéssel”, az elemző-értékelő feladatot pedig a felvételi bizottság látja el. Ennek megszervezésére és lebonyolítására is a felvételi eljárás szabályai az irányadóak, amelyben eltérő lehet a felelős személyek kijelölésére és a feladatellátásra vonatkozó szabályozás, mint a standard elismerési eljárás esetében.

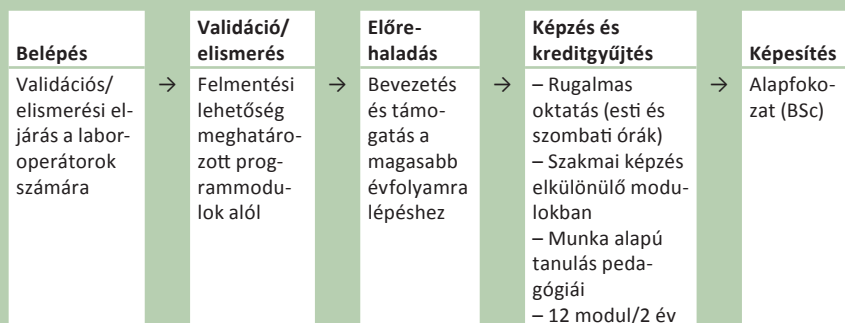
A döntéshozatal [4] során nem feltétlenül van mód a döntési javaslat felülvizsgálatára, erre is a felvételi eljárásra vonatkozó szabályozás az irányadó. A döntés formailag a felvételt nyert vagy elutasítva lehet. Ugyanakkor – ha felsőbb jogszabályok és az intézményi eljárási szabályok megengedik – mód nyílna nemcsak a belépési feltételeknek való megfelelés vizsgálatára, hanem a hozott tudáselemeknek a képzési programelem teljesítéseként való elismerésére is, és így tartalmaz felvételi határozat meghozatalára (például „felvételt nyert és a kérelmezett tantárgyak teljesítését elismerjük, x kredit értékkel beszámítjuk”). Azonban a kétféle funkció együttes érvényesítése során azok elkülönülő kezelésére tudatosan és gondosan ügyelni kell.

A felvételi eljárásra vonatkozó jogorvoslati rend is eltérhet az elismerési eljárásra vonatkozótól, ennek különösen akkor lehet jelentősége, ha a felvétele irányuló elismerés mellett a követelmények egy részének teljesítésére is vonatkozik az elismerés.

2. Elismerésre alapozott képzésiprogram-tervezés

Az eljárási alternatívák egy másik csoportját képezheti az a gyakorlat, amikor az intézmény kifejezetten az elismerés alkalmazásával együtt tervezi képzési programját, sajátos célcsoportok számára. Ebben az esetben a programra jelentkezők többsége belép az elismerési eljárásba, és kérelmeik többnyire ugyanazokra a programelemekre irányulnak. Ekkor a hasonló kérelmek csoportos kezelésére kell felkészülni, az eljárás egyes lépéseit és a szereplők feladatait is ennek megfelelően célszerű szabályozni. Egyes képzési szegmensekben, különösen a jól meghatározható célcsoportra irányuló szakmai továbbképzések, átképzések tervezése során, rendre megjelenhet a validálás/elismerés szempontjai, lehetőségei strukturált beépítése a programba.

Az alábbi ábra a *Dublin Institute of Technology* által az országból távozott és távozni szándékozó gyógyszergyárakban foglalkoztatott laboroperátorok számára kialakított Gyógyszertermékek értékelése (BSc) program sémáját mutatja, amelynek tervezésénél tudatosan építettek a célcsoport munkatapasztalatainak validálására/elismerésére. Az elismerési eljárásban megadott felmentés következtében a célcsoport tagjai két év alatt juthattak új BSc-szintű képesítéshez. A program ugyanakkor nyitva áll más jelentkezők előtt is, akik értelemszerűen azokat a modulokat is elvégzik, amelyek alól a laboroperátorok felmentést kapnak.

Forrás: A DIT belső programtervezési anyaga

3. Kreditátvitel

Az eljárási alternatívák egy újabb csoportját a kreditátviteli és -elismerési eljárások képezik, mint az elismerés sajátos alosztályai, ugyanis formális felsőoktatási képzésből hozott, kredittel elismert tudások anyaintézménybeli elismeréséről van szó, az erre irányuló eljárási protokoll egyes elemeinek, eszközeinek nemzetközi egyetértéssel alapuló szabályaival. Az 5. ábrán már bemutattuk, hogy az eljárás alapsémájában csak kis különbség van. Meggondolandó, hogy az intézmény a kreditelismerési eljárásban is alkalmazza a [2] lépést (az elemzésre, értékelésre előkészítést), illetve – figyelembe véve az intézményi, oktatói gyakorlatot – a kérelem dokumentációjának összeállításához megszervezze a tanácsadást, a közvetlen tudásvizsgálat koordinálását.

Jelentős eljárásbeli különbség alakul ki azonban egyes, főként európai hallgatói mobilitási program keretében történő kreditátvitel esetén: az ECTS-kézikönyv alapján az Erasmus program a vendégintézményben történő tanulás megkezdése előtt már előzetes egyeztetéseket és azon alapuló előzetes elismerési elköteleződést vár el az anyaintézménytől. Így az eljárás egyes elemeit – a [2] és [3] lépést – a tanulmányok megkezdése előtt, feltételes jelleggel, az előzetesen beszerezhető dokumentáció alapján végig kell vinni. Ez azt jelenti, hogy a visszatérő és az elismerést kezdeményező hallgató kérelmének és dokumentációjának elemzése és értékelése valójában az előzetes dokumentáció és a végleges, a kérelemhez benyújtott dokumentáció azonosságának vizsgálatából, az eltérések elemzéséből és értelmezéséből áll. Az európai mobilitási programok szabályai szerint továbbá nem lehet közvetlen tudásvizsgálatot végezni, az előzetesen egyeztetett és elfogadott dokumentációt – ha az formailag szabályos – el kell ismerni. Miközben ez az eljárás természetes módon alapoz a felsőoktatási intézmények közötti bizalomra, kétségek nélkül felborítja a formális képzéseken kívül szerzett tudás elismerésére kialakított lépéssor alaplogikáját. Másfelől számos hazai intézmény „lazán” követi csak a nemzetközi protokollt, így ezen esetekben mód van az elismerési eljárásrend szabályainak betartására. Megjegyzendő azonban, hogy az ECTS-kézikönyv is elvárásként fogalmazza meg a tanácsadás működtetését.

5.5 Az intézményi eljárásrendek további elemei, elrendezési alternatívái

Az eljárás minden egyes lépése számos elemet fog egybe, így többek között az elvégzendő feladatok, az azokhoz szükséges eszközök és bemeneti adatok, a feladathoz társuló feladatok, tevékenységek, ezek megvalósítói, azaz az elismerési eljárásban közreműködők (intézményi munkakör szerint), a feladatok intézményen belüli telepítése, az adott lépés kimeneti termékei, valamint eredményei, továbbá a minőségbiztosítás alkalmazható szempontjai stb. Ezek mindegyikének kibontására, részletes leírására e kötetben nincs mód (a projektben fejlesztett tudástárban azonban elérhető lesz). Mégis fontosak, mert ezeknek az elemeknek a kialakítása, elrendezése nagymértékben függ az egyes, a konkrét intézményi eljárásrend kidolgozását és bevezetését elhatározó intézmények sajátosságaitól, belső működési kultúrájától és körülményeitől, a többi tanulmányi eljárásra érvényes szabályozástól vagy akár a tényleges napi gyakorlattól. Ezért e téren nagymértékű változtatosság várható.

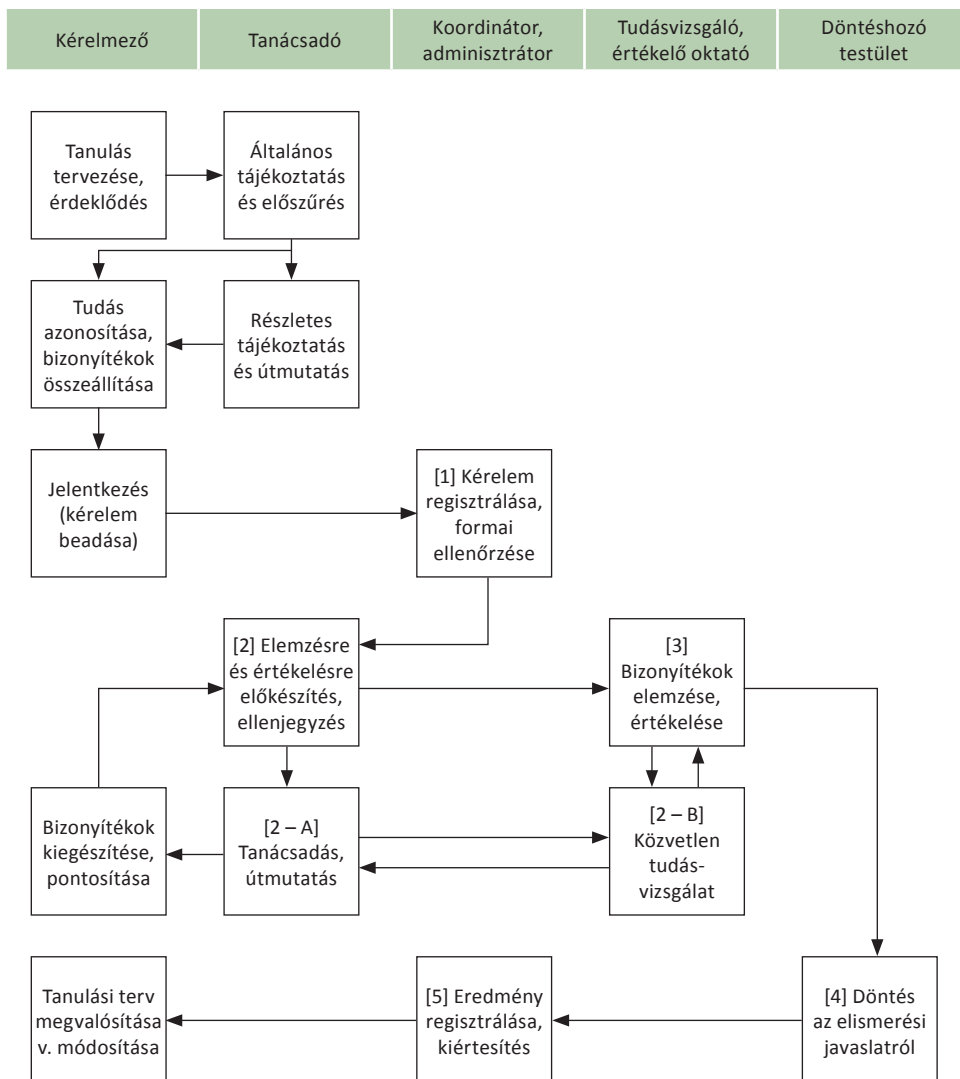
Az egyes lépésekre vonatkozóan néhány fontosabb alternatíva felvetése szükséges annak illusztrálására, hogy számos részletkérdés nyitott az intézményi döntések és megoldások előtt. Az elismerési rendszermodellben megfogalmazott, az intézményi és a rendszerszintű feladatokat ellátó tudásközpont közötti köztes elem vagy mező (4.3 és 4.5.2 *alfejezet*) is a feladatok szervezeti telepítésével és a feladatokat ellátók kijelölésével kapcsolatos döntések következtében léphet működésbe.

5.5.1 Főbb tevékenységi körök, feladatok, közreműködők

Az elismerési eljárás működtetése néhány jól körülhatárolható feladat, tevékenységkör kialakítását és az azokat ellátó, felkészült szakalkalmazottak, oktatók munkáját és felhatalmazását igényli. Az alábbiakban az átláthatóság érdekében élesen elkülönítjük az eljárásban azonosítható feladatok, tevékenységkörök ellátásban közreműködő kulcsszemélyeket. A napi gyakorlatban azonban valószínűleg nem különül el ilyen mértékben minden feladat és felelős. Az intézményi megvalósíthatósági vizsgálat is arra mutatott példát, hogy néhány, megfelelően felkészült, kellő felhatalmazással rendelkező, oktatásszervezési feladatokat ellátó szakalkalmazott csapatmunkában, az eljárásban közreműködő oktatókkal való szoros együttműködésben gyorsan és hatékonyan koordinálta és vitte végig az eljárás egyes lépéseit. Ez az intézményi tesztelés arra is rámutatott, hogy a döntéshozók

és a validációs/elismerési referensek (tanácsadók) közös, összehangolt tevékenységére van szükség a szakmailag megalapozott, a minőség megtartására ügyelő döntések érdekében. A feladatok alapján meghatározhatóak az eljáráshoz kiadandó munkaköri leírások, az azok ellátáshoz szükséges kompetenciák alapján megrajzolhatók a közreműködők profiljai. Ezek a projekt utóéletének, következő szakaszának feladatai lehetnek.

6. ábra. Az intézményi elismerési eljárás lépései a közreműködők szerint

a) Az elismerési tanácsadó, referens

Többféle tanácsadói felkészültségre is szükség van az eljárás során. A tájékoztató-kérelmező egyéneket orientáló tanácsadáson belül több feladat van:

- az eljárással kapcsolatos technikai jellegű tájékoztatás, orientálás,
- a felsőoktatási tanulmányi, oktatás- és tanulásszervezésre vonatkozó tanácsadás,
- portfólióépítési, értékelési tanácsadás
- az általános értelemben vett tanulásra, tanulásipálya- és életpálya-tervezésre (LLL) vonatkozó tanácsadás.

A tanácsadó(k), referens(ek) az egyes részfeladatokban együtt dolgoznak az oktatókkal és az eljárás többi szereplőjével, miközben közvetlen kapcsolatban is áll(hat)nak a kérelmezőkkel. Tevékenységük összetett és nagy jelentőségű, különösen az eljárás bevezetésének kezdeti szakaszában.

A fő döntési alternatívát az jelenti, hogy az intézmény ezeket a feladatokat, kompetenciákat egy „függetlenített” személy révén kívánja megjeleníteni, vagy az egyes tanácsadási feladatokat el akarja osztani az eljárás más szereplői között. Ezt a döntést befolyásolhatja, hogy jelen van-e már az intézményben valamelyik tanácsadói feladatot ellátó szakember. Tekintettel arra, hogy a tanulóssal, a tanulásipálya-tervezéssel, a képzés megszerzése utáni időszak életpálya-tervezéssel kapcsolatos szempontok is megjelennek az eljárás során, hasznos lehet azon szakemberek (például karrier tanácsadó, tanulmányi és diák-tanácsadó stb.) bevonása, felkészültségük, tapasztalataik hasznosítása, akik feladataik miatt amúgy is közel állnak a hallgatókhoz. Ők saját szolgáltatásaikkal szervesen össze tudják kapcsolni az eljárás egyes elemeit (különösen a tájékoztatási, tanulási tanácsadási feladatokat), amely közelebb viszi az érdeklődőkhöz a validáció/elismerés lehetőségét

Az önálló tanácsadók megbízása és rendelkezésre állása a szerep professzionalizálódása irányába vezethet, és ha kellően ambíciózus személyek töltik be a tanácsadói munkaköröket, a teljes intézményi elismerési folyamat mozgatóivá, fejlesztőivé válhatnak, amely az elismerés intézményi gyakorlatát magas szintre fejlesztheti. A kockázat abban áll, hogy a munkakör betöltőjének esetleges távozásával a hozott és a gyakorlat révén megszerzett személyes tudások, felkészültségek is elveszhetnek a folyamatból, és újra lehet kezdeni a szerep felépítését. A megosztott szerepek ezt a kockázatot ugyan jelentősen mérséklék,

ám körülményesebb a felkészültség fejlesztése, magas szinten tartása és a személyes ambíciók sem feltétlenül támogatják azt. Így elveszhet a szakmai értelemben vett összetartó, koherenciát biztosító, fejlesztő erő az elismerési gyakorlat mögül.

b) Az elismerési folyamat koordinátora, adminisztrátora

Szinte evidensnek tűnik, hogy az e tevékenységet végző tanulmányi adminisztrációs feladatok [1], [5] következtében a tanulmányi hivatal egy (vagy megosztva több) ügyviteli alkalmazottjához kerüljön e szerep a kreditelismerési ügyek kezeléséhez hasonlóan, azonban mégsem magától értetődő, hogy csak ez lehet jó megoldás. Alternatívaként felmerülhet, hogy más, a hallgatókhoz szintén közel álló, a tanulással, tanácsadással, életpálya-tervezéssel foglalkozó szakemberek, egységek végzik a koordinációt. Ugyanakkor e szereplők nem végezhetik a tanulmányi adminisztrációt, ha valamelyiküket jelöli ki az intézmény a koordinációra, a tanulmányi hivatal elidegeníthetetlen hatáskörei miatt a koordinációs-adminisztrációs szerepet meg kell osztani közöttük. Azokban az esetekben, amikor a tanulmányi adminisztráció vagy annak egy része teljesen automatikus, az elektronikus rendszerhez ügyintézői jogosultságokkal rendelkező ügyviteli munkatársaknál jelenik meg – az automatizált rendszer sajátosságai mentén módosuló – feladat.

c) Oktatók

Az eljárás fontos feladatát jelenti a tudás közvetlen vizsgálata, valamint a bizonyítékok elemzése, értékelése és ennek nyomán az elismerési javaslat megfogalmazása. Az eljárásban közreműködők szakmai autonómiája elvének érvényesítése egyértelműen a képzési program felelős vezetője, illetve az általa megnevezett, a kérelemben nevesített tantárgyat oktató tanárt (vagy tanárokat) jelöli ki ezen feladatok ellátására mind a közvetlen tudásvizsgálat [2 – B], mind a bizonyítékok elemzése-értékelése [3] során. Ugyanakkor a „felsőoktatás pedagógiai felfogásában és a módszertan minőségében megfigyelhető [...] különbségek”⁴⁷ szükségessé tehetik, hogy az elismerés hitelességi és legitimitási alapelveinek érvényesülése érdekében megfelelő felkészültséggel rendelkező referensek, tanácsadók működjenek együtt, és nyújtsanak támogatást az oktatóknak az adekvát értékelési eszközök és módszerek kiválasztásában és alkalmazásában.

Megfontolandó – még ha hosszú időt is vesz igénybe a gyakorlattá válása – az oktatók bevonása a tanácsadói teendők ellátásába. Ahogy fentebb, az eljárás koordinálásának te-

47 Ollé János (2010): Egy módszer alkonya: a katedrapedagógia végnapjai a felsőoktatásban. In Dobó–Perjés–Temesi (szerk.): Korszerű felsőoktatási pedagógiai módszerek, törekvések. NFKK Füzetek 5. Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 22–31.

lepítésénél utaltunk rá, hasznos lehet, ha a hallgatókkal, kérelmezőkkel minél szorosabb kapcsolatban állók vesznek részt az egyes tevékenységek ellátásában. A kreditrendszer bevezetésekor is megjelent az igény az egyéni tanulmányi útvonalak, tanulási tervek kialakításában való segítségnyújtásra, ez a validáció/elismerés bevezetése kapcsán ismét felmerülhet. A tanárképzésben egyes intézmények gondolkodnak egyéni fejlesztési terv alapú képzés kialakításában. E tekintetben hasznos lehet a finn felsőoktatás egyéni hallgatói fejlesztési/tanulási terv kialakítására irányuló gyakorlatának alaposabb feltárása. Ott is az oktatók azok, akik a képzési programokat legjobban ismerve, a leginkább hiteles és hasznos tanácsokat adhatnak a tanulás tervezéséhez, és e folyamat közben segíthetnek a hallgatóknak megtalálni, azonosítani és a tanulási tervbe beilleszteni azokat a korábban megszerzett tudásokat, amelyek figyelembe vehetők, beszámíthatók. A mai felsőoktatás olyan bonyolult rendszer, amit a hallgatók csak részben látnak át, ezért az oktatók tanácsadói részvétele a hallgatók tanulástervezésében egy olyan gyakorlat, ami szakmailag magától értetődőnek tekinthető: az oktatói kompetenciák egyik természetes és kihagyhatatlan eleme a tanácsadás és az előzetesen megszerzett tudás értékelése. Egy ilyen megoldás a validáció/elismerés sokkal tartalmasabb gyakorlatát hozhatja létre, élővé téve a felsőoktatás hagyományainak és jelenkori vágyainak megfelelő szorosabb tanár-diák kapcsolatokat, amelyek számtalan nemzetközi példa is rendelkezésre áll.

Az Egyesült Államok felsőoktatási intézményeiben több évtizedes gyakorlat, hogy minden szakon van egy *graduate* és egy *undergraduate director*, egy voltaképpen tanulástervezési tanácsadó szerepű oktató, és a hallgatónak kötelessége minden félévben megjelenni nála olyan elbeszélgetésre, amelyben közösen értékeli és elemzi a diák tanulási tervét, előrehaladását, majd következő félévi tennivalóit. Az oktató aláírással igazolja a lezajlott konzultációt, az aláírás megszerzése a hallgató tanulmányi kötelezettsége.

d) A döntéshozó testület

A döntéshozatal feladatát a kreditelismerési eljárás és más tanulmányi ügyek szokásos döntéshozatali eljárásainak megfelelően egy testület látja el, praktikusán az intézményi, kari tanulmányi bizottság vagy kreditátviteli bizottság; esetleg az eljárás kialakítása során létrehozott/átalakított új testület (például tanulmányi és elismerési bizottság). Nem cél-szerű szétválasztani a kreditelismerési döntéseket meghozó és formális képzésen szerzett, kívülről hozott tudások elismeréséről döntő testületeket, hiszen a döntést megelőző lépés eredményeképp elemzett, értékelt és javaslattal, indoklással ellátott, előkészített ügyek

kerülnek a testület elé, amelyek esetében a döntési alternatívák is nagyon hasonlóak. Az eljárási változatok egymásra hatása is jobban érvényesül, ha egy döntéshozó testület működik. Ugyanakkor a felvételi folyamatra vonatkozó eljárási szabályok szükségessé tehetik, hogy a felvételi határozatot egy másik testület (felvételi bizottság) hozza meg. A szempontok és tapasztalatok átadása érdekében célszerű a felvételi testületbe delegálni az elismerési döntéshozó testület tagját, vezetőjét.

Az egyes feladatoknál jelzett alternatívákon túl további döntést igényel, hogy ezeket a szerepeket egy nagyobb, tagoltabb intézmény esetében a legmagasabb, intézményi szinten jelölje-e ki az intézmény, vagy a tanulmányi ügyek intézményre jellemző kezelésmódjának megfelelően esetleg kari/intézeti szinten. Az alacsonyabb szervezeti szinteken történő nominálás előnye, hogy az eljárás működtetői közelebb vannak az oktatókhoz, hallgatókhoz, így szorosabb munkakapcsolat alakulhat ki a szereplők között, az ügymenet is jobban igazodhat a szakterületi, kari sajátosságokhoz. Ugyanakkor ez a megoldás egyes feladatok párhuzamos ellátását, az intézményi eljárások költségesebbé válását eredményezi, ami különösen a kezdeti időszakban, amikor az ügyek száma még csekély, pazarlásnak tűnhet. Az intézményi szinten való megtartás ugyanakkor nélkülözni kénytelen a különböző belső gyakorlatokból eredő tapasztalatokat, ami a közreműködők önfejlesztésének és a gyakorlat javításának egyik fontos forrása lehet. Elképzelhető vegyes megoldás is, amikor a kari/intézeti szintre történő megbízások mellett egyes szerepek intézményi szinten maradnak. Ilyenek lehetnek például a tanácsadói szerepek: még egy viszonylag nagy méretű intézmény esetében is elegendő lehet a feladatokra egy teljes munkaidős elismerési tanácsadó, referens kinevezése.

A 6. ábra is mutatja, hogy az eljárás alaplépéseire képest, amennyiben minden lehetséges útvonalat figyelembe veszünk, akár egy jóval hosszabb folyamat is kialakulhat, amely az eljárásban közreműködőket többször is érintheti, ezért a koordinációnak és a szereplők közötti jó együttműködésnek nagy jelentősége van. Természetesen egyetlen eset nem járja be az összes lehetséges elágazást és utat, és a komplexebb esetek is ritkábbak lesznek, ezzel együtt érdemes egyben is látni a lehetőségeket.

Az eljárás szabályozott, illetve várható időtartamának jelentősége van abból a szempontból, hogy a validáció/elismerés kérelmezését reális alternatívaként vehesse számba a kérelmező. Amennyiben a végső döntés várható időpontja nagyon belenyúlik a szorgalmi időszakba, a hallgató számára kockázatosná válhat az eredményre várni: nem teljes elismerés vagy elutasítás esetén már nem lesz módja a szükséges tanulmányi feladatok elvégzésére, kurzusok felvételére. A kockázatkerülésből a kurzusra a szemeszter elején bejelentkező hallgató pedig feleslegesen veszi igénybe az intézményi erőforrásokat.

A felvételi eljárásban alkalmazott elismerési eljárás lefutási folyamata a hivatalos felvételi eljárásrenddel és abban közreműködő országos és/vagy intézményi felvételi irodával való együttműködés következtében eltérő lesz, amely még gondosabb tervezést és koordinációt igényel. (Az ezt bemutató ábra és szöveges kifejtése a projekt webes tudástárában érhető el.)

5.5.2 A feladatellátás helyszíneinek kijelölése

A feladatok és ellátóik, az eljárásban közreműködők intézményen belüli megosztásával, elhelyezésével kapcsolatos fenti megfontolások már átvezetnek ahhoz a – szintén számos alternatívát megengedő – szemponthoz, amely az egyes lépések, feladatok szervezeti telepítésére vonatkozik.

Jelenleg a felsőoktatási intézmények zömében nincsen olyan önálló szervezeti egység, ahova evidens módon, „egy csomagban” telepíteni lehetne a validációhoz/elismeréshez kapcsolódó tevékenységeket (általános és intézményspecifikus tájékoztatás, tanácsadás, felkészítés, egyedi mentorálás, az eljárások adminisztrálása, az értékelés koordinálása, az eredmények rögzítése és nyilvántartása stb.). Mivel új, önálló szervezeti egységek (validációs pontok) létrehozásának és fenntartásának finanszírozási feltételeit nem minden intézmény tudja vagy látja célszerűnek biztosítani, jó megoldásnak tűnik, ha a meglévő szervezeti egységekhez telepítve működnek ezek a funkciók (például tanulmányi hivatalok, intézeti szintű tanulmányi adminisztrációs egységek, vagy képzési programra épülő menedzsmentstruktúrákat működtető intézmények esetén a programigazgatók és az általuk vezetett egységek stb.) olyan feladatmegosztásban, amit az adott intézmény megoldhatónak és fenntarthatónak lát.

Az általános és részletes tájékoztatás, továbbá az előszűrés feladataihoz az intézményi honlapo(ka)t érdemes igénybe venni. A felvételi eljárás során alkalmazott elismerési eljárás esetén a hivatalos felvételi honlapokkal való kapcsolatot is meg kell oldani. Általános vagy az intézmény által rendelkezésre bocsátott specifikus információról tájékoztatást a köztes „mezőben” működő partnerszervezet honlapja, tanácsadói is nyújthatnak. Az általános tájékoztatásban részt kell vennie a rendszermodell harmadik elemének, a tudásközpontnak is saját honlapjával, illetve az általa kibocsátott tájékoztató és szakmai anyagokkal.

Az eljárásra jelentkezés regisztrálásának, a formai ellenőrzésnek a feladatait a tanulmányi hivatalhoz célszerű helyezni. Ha azonban az intézmény különálló elismerési irodát állít fel (vagy az eljárás adminisztrációjára és koordinálására például a karrierirodát jelöli ki),

akkor a feladat oda is telepíthető. Ez esetben érdemes gondoskodni a tanulmányi nyilvántartó programhoz való megfelelő hozzáférési jogosultságokról. A hivatalos felvételi eljárásra való jelentkezés és a felvételi célú elismerésre való jelentkezés eljárását össze kell hangolni (például a felvételi adatlapon megfelelő útmutatások és rubrikák használatával).

Az elemzésre és értékelésre előkészítés feladatát a dokumentáció (értékelési portfólió) összeállításában felkészült értékelési tanácsadónak, intézményi elismerési referensnek vagy megfelelő felkészültséggel, támogató attitűddel rendelkező szakalkalmazottnak szükséges végeznie, aki az intézményi elismerési/tanácsadó irodában vagy az eljárás koordinálásával megbízott szervezeti egységben dolgozhat, és ha az eljárásban szerepet kap a karrieriroda, oda is helyezhető.

Az elismerési tanácsadás sok esetben nemcsak eljárási, procedurális kérdésekre terjed ki, hanem a dokumentáció összeállításával, a tanulási eredmények értékelésével kapcsolatos lépésekre is, a tanácsadást erre a feladatra is felkészült szakembernek, tanácsadónak, elismerési referensnek célszerű végeznie. Azokban az intézményekben, ahol pedagógusképzési programok is működnek, az oktatók között valószínűleg vannak a portfólió összeállításához, értékeléshez értő szakemberek, így ők is bevonhatók. A tanácsadás telepíthető önálló elismerési irodába, ha az intézmény fenntart ilyen, de az elismerési eljárásban közreműködő más szervezeti egységekhez (tanulmányi hivatal, karrier iroda stb.) is. Továbbá olyan egységekhez is, ahol a tanácsadásra vagy a portfólió összeállítására vonatkozó felkészültség természetes módon jelen van (mint például a hallgatói tanácsadó irodák vagy pedagógiai tanszék/intézet).

A közvetlen tudásvizsgálatot, valamint a bizonyítékok elemzését és értékelését a tárgyfelelős oktató(k egyike), vagy az általuk megbízott, a tárgy oktatásában részt vevő más oktató, a kérelemben megnevezett több tárgy, tantervi elem esetén azok oktatói, esetleg oktatók csoportja (bizottság) végzi/végezheti. A tudásvizsgálat megszervezésében közreműködik az eljárás koordinálására kijelölt szervezeti egység, vagy az elismerési tanácsadó, referens, esetleg a képzési program felelőse. Célszerű – különösen olyan programok esetén, ahol több kérelem is megjelenik – munkamegosztásban dolgozni, és oktatópárokban, kiscsoportokban végezni az összevetést, továbbá a döntési javaslatot a képzési program felelős vezetőjével is egyeztetni, ellenjegyeztetni. A közös munka hozzájárulhat az elemzési és értékelési szempontok összerendeződéséhez, a döntési javaslatok megalapozottságának javulásához.

Az eredmény regisztrálása és a kérelmező értesítésének feladatait praktikusán a tanulmányi hivatalok látják el minden felsőoktatási intézményben, nincs indok az elismerési

döntések esetében más szervezeti egységet kijelölni erre. Ha mégis más szervezeti egységhez kerül a feladat, biztosítani szükséges a tanulmányi nyilvántartó rendszerekhez való hozzáférési és bejegyzési jogosultságot.

Azt, hogy a lehetséges eljárásrendi változatok, alternatívák közül az intézmény melyiket vagy melyeket alakítja ki és vezeti be saját céljaira, függ az intézmény elismeréssel kapcsolatos céljaitól, hogy melyik programokra, tagozatokon, képzési szegmensekben kívánja bevezetni, és befolyásolja a többi eljárás elrendezésének módja, a már meglévő szabályozások. Mindez nemcsak azzal jár, hogy az elismerési eljárásnak intézményenként eltérő változatai jönnek, jöhetnek létre, de azzal is, hogy az eljárás bevezetését és gyakorlattá válását gondos előzetes tervezésnek és felkészülési időszaknak kell megelőznie.

5.5.3 Az eljárás intézményen kívüli szereplői és helyszínei

Az elismerési döntés és annak tanulmányi adminisztrációja kivételével az eljárás minden eleme, feladata kitelepíthető, illetve megosztható külső közreműködőkkel, azonban elemenként eltérő feltételekkel.

A rendszermodell tervezésekor merült fel, és a modell leírását tartalmazó 4.3 és 4.5.2 *alfejezetek* mutatták be a társintézményekkel, a többi alágazat szereplőivel, regionális és helyi partnerekkel való kapcsolódás lehetőségét, illetve a közös felületeit biztosító köztes „mező” szerepét. Ez a rendszerelem azonban csak akkor tud funkcionálni, ha szerepet kaphat az elismerési eljárásban. A felsőoktatási intézménynek – partnereivel való egyeztetés alapján – magának kell kialakítania és döntenie a külső szereplő bevonásának, felhatalmazásának részleteiről és mértékéről.

Az elismerési eljárásról szóló általános és részletes tájékoztatás, az előszűrés és a tanácsadói feladatok oszthatók meg, helyezhetők ki talán a legegyszerűbben, hiszen elsősorban webes felületek működtetését és tanácsadói ismeretek meglétét igényli. Nyilvánvaló feltétele, hogy felkészült, hozzáértő és az intézmény felhatalmazását bíró szakember(ek) lássák el a feladatokat. A megosztás, kihelyezés révén jóval többekhez juthat el az intézmény, így megfontolandó a feladat kívülre (is) telepítése.

Az elismerési kérelem befogadása és regisztrációja, a formai vizsgálat az intézményi eljárási szabályok ismeretét és betartását igényli, amennyiben erre a „köztes elem” funkcióját betöltő szervezet alkalmazottja(i) felkészítést és felhatalmazást, megfelelő hozzáférési jogosultságokat kapnak a felsőoktatási intézménytől, a feladat ellátható intézményen kívül is.

A kérelem dokumentációjának elemzésre és értékelésre előkészítése – a tanácsadói tevékenység keretében – szintén kitelepíthető, megosztható, amennyiben a szükséges kompetenciával rendelkező szakember rendelkezésre áll.

A közvetlen tudásvizsgálat is olyan feladat, amely kívülre helyezhető, kiváltképp azokban az esetekben, amikor az adott tudás vizsgálatához, értékeléséhez az intézményben nincs meg a megfelelő szaktudás. Különösen a felsőfokú szakképzések, felnőttképzések esetén, korábbi munkatapasztalataikat elismertetni szándékozó kérelmezőknél merülhet fel, hogy külső, a szakmaterületen nagy (értékelési) tapasztalattal rendelkező szakemberek végezzék el a vizsgálatot. Természetesen elengedhetetlen, hogy a felsőoktatási intézmény oktatói, képzési program vezetői megbízzanak az értékelők szaktudásában, és elfogadják javasolataikat.

A bizonyítékok elemzése, értékelése, az elismerési döntésre vonatkozó javaslattétel – főként a fenti esetben – ugyancsak kitelepíthető, illetve megosztható, ám biztosítandó az értékelő szakmai felkészültsége és a referencia teljes körű, részletes ismerete, továbbá az intézmény részéről szakvéleményének elfogadása.

A fentiekből is érzékelhető, hogy az egyes feladatok intézményen kívülre helyezésével, megosztásával kapcsolatos döntés a feltételek fennállásának vizsgálatát, gondos mérlegelést, az eljárásban közreműködők egyetértését, a külső közreműködők iránti bizalom meglétét igénylik. Ezért valószínűsíthető, hogy az intézmények csak abban az esetben döntenek az eljárás bonyolításának megosztásában, ha olyan külső partnereik vannak, akikben korábbi együttműködések jó tapasztalatai alapján megbíznak.

5.6 Áthidaló megoldás pontos referencia hiányában

Korábban többféle összefüggésben is jeleztük, hogy a fejlesztők komoly problémaként azonosították a pontos referenciának alkalmas tanulási eredmények alkalmazásának hiányát a felsőoktatási intézményekben. Miután a követelményreferencia – amihez viszonyítva azonosítja és bizonyítja elismerni kért tudásait a kérelmező, és amihez viszonyítva elemzi és értékeli a bizonyított tudás megfelelőségét az oktató – azonosítása és a hozott tudással való összevetése akadályokba ütközik, a fejlesztésben részt vevő szakértők szükségesnek látták áthidaló megoldások kidolgozását. A 2.1.3 *alfejezetben* jeleztük, hogy az Országos Kredittanács a megújított ECTS-kézikönyv alapján további elemzési és értékelési szempontok bevonását ajánlotta az intézményeknek a beszámítani kért tudások megfelelőségének vizsgálata során. A szakértők ezen a vonalon tovább menve a hozott tudáshoz

vezető tanulás bemutatásának, leírásának, az azt alátámasztó bizonyítékok összeállításának és vizsgálatának olyan további szempontjait dolgozták ki, amelyek a tanulási eredmények kidolgozásáig pótolhatják, és egyben átláthatóvá tehetik a tudás azonosítását, dokumentálását, elemzését és értékelését. Ezek a szempontok a hozott tudás részletes leírását, illetve a bizonyítékok megfelelő összeállítását segítik előzetesen rögzített kérdések és válaszlehetőségek, választípusok kidolgozásával a tanulás tárgyának ISCED-csoportjára és szintjére, a tényleges tanulási időre, a tanulási folyamat bemutatására, a tanulás módszereire, a tanulást támogató személyek bemutatására, a tanuláshoz felhasznált segédanyagok bemutatására, az értékelés módjának leírására, a tudás megszerzése időpontjának megadására vonatkozóan. A projekt keretében Tudásreflektor néven szoftveres eszköz is készült a leírás és elemzés fenti szempontok mentén haladó támogatására, amely nyilvánosan elérhető, ingyenesen használható, továbbá specifikációjával együtt letölthető és intézményi alkalmazásra szabadon továbbfejleszthető, tekintettel arra, hogy nyílt forráskóddal készült. A kidolgozott szempontok részletes leírása, valamint a támogató szoftver a projekt tudástárában érhető el.

5.7 Az egyes elemek eljáráson kívüli sajátos alkalmazása

A fejlesztőmunka során többször felszínre került az a szolgáltatói funkció, amely elsősorban az egyén meglévő tudásainak azonosítását és azok alapján tanulásipálya-, életpálya-tervezési tanácsadást valósít meg. A felsőoktatás számára kialakított validációs/elismerési eljárásrend ezt a funkciót nem töltheti be, ám egyes elemei működtethetők e szolgáltató funkció érdekében is. Ez azonban egyértelműen nem része az eljárásnak, működtetésére, fenntartására más szempontoknak és szabályoknak kell vonatkozniuk. Hogy mégis megemlítsük itt, annak az a fő oka, hogy két olyan speciális helyzetet azonosítottunk, amelyekkel az intézményeknek érdemes, illetve szükséges foglalkozniuk, és amelyek ellátása igénybe veszi az eljárás egyes elemeit, feladatait.

A validációra/elismerésre és tanácsadásra irányuló általános tájékoztatás és előszűrő funkciók ismeretében megjelenhet a szolgáltatás iránt igény a tanulásukat tervező, jelentkezési döntés előtt álló, ám még nem jelentkező egyének részéről, és ezt az igényt a felsőoktatási intézménynek érdeke lehet kiszolgálni, hiszen potenciális hallgatókról lehet szó. Az esetek túlnyomó többségében mindössze általános vagy részletesebb tájékoztatást kérnek, amely elegendő számukra annak eldöntésére, hogy érdemes-e beadniuk felvételi kérelmet egy meghirdetett képzési programra. Egyes esetekben azonban igény támadhat részletesebb vizsgálatra, és annak előzetes megítélésére, vajon a felvétel kritériumainak

vagy egyes programelemek követelményeinek megfelel-e az a tudás, amivel rendelkeznek. E kérdésekre egy, az intézményi referenciákat ismerő elismerési referens, tanácsadó – korábbi esetek, intézményi elismerési döntések alapján – jó eséllyel részletesebb véleményt is tud adni. Intézményi hatáskör annak eldöntése, milyen tág teret enged ezeknek az előzetes, elköteleződést nem jelentő, véleménynyilvánító eljárásoknak, és milyen díjazásért kínálja azokat. Egy ügyfél- vagy minőségorientált intézmény számára ez a szolgáltatás természetes, és magától értetődő módon kapcsolja hozzá a validációs eljáráshoz.

Az előzetes tájékozódás egy másik, sajátos esetét jelenti azoknak a mesterképzési szakon tovább tanulni szándékozó, de a felvételi eljárásra még nem bejelentkező egyéneknek a kérelme, akik nem lineárisan haladnának tovább, azaz nem a mesterszakkal azonos képzési ágban szerzett alapképzéssel rendelkeznek. Ők a hatályos jogszabályok alapján arra kérnek hivatalos választ, teljesítik-e a képzési és kimeneti követelményekben a felvételi jelentkezés benyújtásához megszabott feltételeket, azaz rendelkeznek-e a jelentkezéshez előírt tudásokkal. Az intézménynek erről döntést kell hoznia, amely befolyásolja a felvételi eljárás eredményét. A jelentősebb mesterszak-kínálattal rendelkező, komolyabb érdeklődéssel számoló intézményeknek minden bizonnyal érdemes a standard validációs/elismerési eljárás lépéseinek segítségével meghozni a döntést ezekben az esetekben, amelyek már csak azért sem feltétlenül automatizálhatók, mert ezen érdeklődők körében már nagyobb arányban lehetnek jelen munkatapasztalattal is rendelkezők. Így az eljárásnak nemcsak a formális keretek között szerzett, alapképzési kreditek által igazolt tudások, hanem munkatapasztalatból és egyéb más környezetből eredő tudások megfelelőségének értékelését is el kell végezni. Bár a kérelmező nem hallgatója az intézménynek (kivéve, ha éppen fokozatszerzés előtt álló saját alapképzéses hallgatója), a meghozott döntés köti az intézményt, ha később a kérelmező az intézmény mesterszakos hallgatójává válik.

6. Az elismerési eljárás bevezetésének

feltételei és lépései

A korábban ismertetett elveknek és standardoknak megfelelő validációs gyakorlat elterjedése hosszabb ideig tartó folyamat: a kezdeti időszakban ennek megjelenése csak az intézmények szűkebb körében, illetve egy-egy intézményen belül is csak bizonyos képzési programok vagy szervezeti egységek esetében várható. Olyan feltételek előzetes kialakítására van szükség, amelyhez az ágazatirányításnak, az intézményrendszernek és az egyes intézményeknek is tevékenyen hozzá kell járulniuk. A jelenlegi projekt ezek megfogalmazásáig juthatott el, a megvalósítás oktatáspolitikai és intézményfejlesztési szándékok és összehangolt tevékenységek során át válik lehetővé. A projekt egyik fő tapasztalata ugyanis – ahogy erről a 2. fejezetben részletesen beszámoltunk –, hogy az elismerési eljárás bevezetésének legfontosabb feltételei jelenleg még csak az intézmények szűkebb körében adóttak, így az e területre vonatkozó állami politika legfontosabb célja e körnek a fokozatos bővítése, beleértve ebbe a szabályozási és fejlesztési környezet ösztönző alakítását is. Mindez azt jelenti, hogy a bevezetésre való felkészülés valójában a szükséges feltételek kialakítását is jelenti. Közülük az alábbiak a legfontosabbak:

- a tanulással, a tudás forrásainak egyenrangúságával kapcsolatos nézetek, a kognitív tudományok mai állásának megfelelő korrekt tanulásértelmezés és a tanulás természetéről való, modern tanuláskutatásra épülő tudás elterjedése a felsőoktatásban, valamint az intézmények kezdeményező lépéseinek, tapasztalatainak ismertté válása;
- a képzési programok kimeneti standardjainak létrehozása, a tanulási eredmények használatának terjedése a programfejlesztésben, a tantárgyi programokban (tematikában), a tanulásszervezésben, az értékelésben;
- az előzőekkel összefüggésben az intézmény külső partnereivel, elsősorban a munka világának szereplőivel való kapcsolatok szorosabbá válása, egymás tevékenységének, céljainak és igényeinek jobb megismerése;
- az eljárás kiépítéséhez és működtetéséhez szükséges felkészültségek, kompetenciák megszerzése;

- adekvát értékelési módszerek és eszközök kialakítása és gyakorlattá válása egyre szélesebb körben.

A felsőoktatás minden szereplőjének felelőssége és feladata van e feltételek kialakulásában. Az alábbiakban a különböző szereplők részéről szükséges lépések áttekintésénél ezért nemcsak a bevezetés, alkalmazás technikai teendői, hanem a feltételek kialakításának lépései is szerepelnek.

6.1 Az ágazati irányítás feladatai

A felsőoktatásért felelős szaktárcának a validáció/elismerés bevezetésével és elterjesztésével összefüggő fő feladatai közé tartozik:

- az egész életen át tartó tanulás eszközrendszerének fejlesztése, kiépülésének, elterjedésének támogatása;
- a képesítések fejlesztésével kapcsolatos kormányzati stratégia prioritásainak meghatározása;
- a tanuláskutatás mai állásának megfelelő tanulásértelmezés elterjedésének elősegítése.

E feladatokon belül jelenik meg a validációs dimenzió érvényesítése. Az elismerési eljárás ugyanis önmagában nem, csak a képesítésekkel kapcsolatos fejlesztésekkel, annak teljes eszközrendszerével együtt, egymást kölcsönösen erősítve képes hatékonyan segíteni a tanulási pályák tervezését és bejárását, a képzési útvonalak átláthatóságát, az egyének foglalkoztathatóságának javítását. Ezért fontos olyan megvalósítást ösztönző programokat indítani, amelyek a tanulástámogató tanácsadási rendszerek, a tanulási eredményre alapozott oktatás- és tanulásszervezés, a képesítési keretrendszerek használatát, az ezeket megalapozó szemléletet terjesztik. Ezek egyike lehet e projekt következő – az elismerés alkalmazását, bevezetését közvetlenül előkészítő – szakaszának elindítása is (a részletesebb kifejtését a 8. fejezet tartalmazza). A validáció/elismerés bevezetésével összefüggésben ugyancsak meghatározó az intézmények szervezetfejlesztése és belső minőségmenedzsmentjének kiépülése, ennek ösztönzése, támogatása.

További oktatáspolitikai döntést jelent annak a fejlesztői javaslatnak a továbbvitele (vagy elutasítása) és a következmények kezelése, amely az elismerési eljárás önkéntes alapon és

fokozatosan történő bevezetésére irányul, és ezt támogató, ösztönző lépéseket igényel. Ennek a szabályozásra és a finanszírozásra vannak elsődleges következményei:

- A szabályozás tekintetében a jelenlegi jogszabályi és ebből eredő intézményi szabályozási korlátok, ellenhatások feloldása mellett a 4.4 *alfejezetben* kifejtett megfelelő keretek kialakítása ajánlatos az 5.1 *alfejezetben* ismertetett alapelvek meghatározásával: célszerű biztosítani az egységes, európai közös alapelvek megtartását, támogatni az ezeket koherensen érvényesítő szervezeti megoldások kialakulását, továbbá ösztönözni a létrejövő eljárások minőségbiztosítását.
- A 4.6 *alfejezetben* írtak szerint megkerülhetetlen az elterjesztés, illetve az intézményi szintű bevezetés költségeinek központi biztosítása állami, pályázati forrásokból, illetve egy meghatározott időszakra a működési költségek egy részének vállalása. Mindez ugyanakkor annak az oktatáspolitikai döntésnek a függvénye, amely az elismerést szolgáltatásként („az fizet, aki használja”) vagy a képzési rendszer (az ellátás) részeként határozza meg. Előbbi esetben a szolgáltatás költségeinek megosztásában szükséges részt vállalnia a fenntartónak, utóbbi esetben az ellátás megemelkedő költségeinek finanszírozása a feladat. Mindkét esetben szükséges biztosítani a fenntartó(k) számára a megfelelő mértékű támogatást.

A szaktárca feladata biztosítani a felsőoktatás vonatkozásában az elismerés szakmai feltételeinek kialakítását, amelyek a rendszerfejlesztés koordinálását, a szereplők felkészítését, az intézmények felé tanácsadási és módszertani támogatást, a tudásmegosztást jelentik. Ennek egyik – e projektben javasolt – megoldása a rendszermodell egyik elemének, a tudásközpontnak a létrehozása és működtetése. További segítséget jelenthet olyan (például szakirányú) továbbképzések megjelenésének ösztönzése, támogatása, amelyek a validáció/elismerés intézményi szakembereinek felkészítését célozzák, illetve ezen túl a többi kapcsolódó fejlesztés eredményeinek befogadását, hasznosítását segítenék az intézményi szakemberek számára a projektek eredményeinek megismertetésével, közvetítésével.

6.2 A fenntartó feladatai

A fenntartó rendszerépítő feladata – akár állami, akár nem állami (magán vagy egyházi) szervezet –, hogy az elismeréssel kapcsolatos regionális (területi) szintű kapcsolódások, a „köztes elemekben” lehetséges valamelyik együttműködési forma létrehozásával kapcsolatos, saját hatáskörébe tartozó, a megoldási konstrukciók kialakítására irányuló egyezteté-

seket végigvigye. Ez akkor lehet különösen aktuális és eredményes, ha különböző típusú intézmények fenntartását látja el.

Felsőoktatási intézmények konzorciális együttműködésének létrejöttét – mint a „köztes elemben” lehetséges egyik megjelenési formát – a fenntartó hatékonyan tudja előkészíteni, szorgalmazni.

A fenntartó erőteljesebb ösztönzőket tud mozgósítani a feltételek kialakulásához szükséges intézményi tevékenységek érdekében, és gyorsítani képes a kimeneti standardok kialakítására irányuló munkákat, a kompetenciák megszerzésére irányuló törekvéseket, illetve aztán az intézményi bevezetésre irányuló szándékokat. A szóba jöhető lehetőségek között kiemelt helyet foglalnak el a pályázati források, amelynek kiírásakor, feltételeinek megfogalmazásakor az önkéntesség és a fokozatosság elve mellett az európai alapelvek koherens érvényesülését biztosító, ám többféle megoldást lehetővé tévő megközelítést az egyes intézmények vonatkozásában is szükséges megtartani.

A fenntartó az elismerési eljárás bevezetését majd fejlesztését azzal is támogathatja, ha szokásos monitoring és értékelő folyamatai közé beilleszti az elismerés gyakorlatával kapcsolatos szempontokat is.

A fenntartónak biztosítania kell az intézménye(i) számára az elismerési eljárás intézményre eső költségeinek finanszírozását, akár az ellátás részeként, akár a szolgáltatás költségeinek megosztásából az intézményre háruló részről legyen is szó.

6.3 A felsőoktatási intézményrendszer feladatai

A felsőoktatási intézményeknek nemcsak egyenként, hanem közösen, együttesen is adódnak feladatai a bevezetésre történő felkészülés során, a megvalósulás érdekében. Szakterületenként érdemes megegyezni az eljárás közös, illetve további szakterület-specifikus elveiről és szempontjairól, ezek között olyan kérdésekről, mint a tudásanyag elavulásának üteméről, a szükséges tájékoztatásról, az elismerés révén teljesíthető követelmények maximális arányáról. Ezek tekintetében ugyanis a rendszer hitelét, az eljárás iránti bizalom megerősödését és fenntartását szolgálja, ha nem gyökeresen különböző, hanem egymással harmonizáló egyedi megoldások, változatok jönnek létre az intézményi gyakorlatban. Központi szabályozás ugyanakkor nem lenne képes a változatos intézményi szempontokat figyelembe venni, így itt az intézményközi megegyezéseknek indokolt a szerepe.

A tanulási eredmények alkalmazására való felkészülés, a képesítési és programszintű kimeneti standardok felülvizsgálata és kidolgozása is olyan terület, amelyben szakterület-specifikus eltérések lehetnek, így indokolt e feladatot szakterületi szinten koordinálni. Ez – kellően figyelmes tervezés esetén – egybeeshet az Országos képesítési keretrendszer bevezetéséhez, illetve az európai felsőoktatási térség számára kialakított képesítési keretrendszerhez történő csatlakozáshoz szükséges, felsőoktatásra háruló feladatokkal, amelyek között szintén hangsúlyos szerepet visz a tanulási eredményekben megfogalmazott képesítési kimentek szakterületi, képzési ági és szakos leírásainak felülvizsgálata.

Az intézményi együttműködésben történő előkészületek módját adnak arra, hogy a későbbi intézményi elismerési kulcsszereplők bekapcsolódassanak a feladatok megvalósításába, és a problémákkal, tennivalókkal kapcsolatos tevékenységek, megoldások kidolgozása során szerzett tapasztalatokkal készüljenek fel későbbi szerepükre. Közös részvételük, együttműködésük egyszersmind alapjává válhat egy későbbi intézményi elismerési tanácsadói, referensi szakmai hálózat, tudás- és tapasztalattmegosztó közösség kialakulásának, ami az elismerési gyakorlat fejlődését, minőségének biztosítását jótékonyan segítheti.

Az intézményközi együttműködések, a szakterületi szinten egyeztetett álláspontok fontos támpontul szolgálhatnak a fenntartók, illetve az ágazatirányítás számára szükséges keret-szabályok és ösztönzők kialakításához, finomításához.

Az intézményrendszer szintjén szükséges tennivalók kellően komplex és időigényes feladatrendszert jelentenek. Mindez pedig arra is felhívja a figyelmet, hogy mindennek koordinálására az intézmények számára elfogadható és a tevékenységet hatékonyan ellátni képes szervezetet szükséges megbízni.

6.4 Az egyes intézmény(ek) feladata(i)

Ismételten hangsúlyozzuk annak fontosságát, hogy minden intézmény számára biztosítani kell a lehetőséget arra, hogy az elismerési eljárás bevezetéséről autonóm döntést hozhasson. Ehhez hozzátartozik a döntéshozatalhoz szükséges kompetenciák megszerzésének a lehetősége is. Fontos ugyanis, hogy az intézményi döntés kellő elköteleződés alapján születessen meg. Az alábbi feladatok az intézmény különböző vezetési szintjein jelennek meg, illetve az egyes intézményekben létrejött belső irányítási folyamatoktól függően a különböző szinteken eltérő módon fogalmazódnak meg. Ezek feltárása és pontosítása a bevezetés egyik fontos előkészületi munkáját jelentik.

A felkészülés egyik fontos eleme az 5.5.1 *alfejezetben* leírt főbb eljárási szereplők (mindenekelőtt az elismerési tanácsadók, referensek) felkészülése, a szükséges kompetenciák megszerzése, amelyet az intézménynek szükséges biztosítani. A felkészülés másik fontos eleme az elismerés alkalmazásával kapcsolatos intézményi szándékok és célok tisztázása, illetve beillesztése az intézmény stratégiájába.

Az intézményi céloknak és stratégiának megfelelően célszerű meghatározni azokat a képzési területeket, tagozatokat, szegmenseket, amelyeket az intézmény először kíván megnyitni az elismerés előtt.

A kiválasztott képzési programokat fel kell készíteni az elismerésre, ami a tantervek, oktatás- és tanulásszervezési eljárások áttekintését jelenti. Ennek során el kell dönteni, hogy a tanterv mely elemeit nyitja meg az intézmény az elismerési eljárás számára, majd meg kell vizsgálni, hogy a megnyitott elemek követelményleírásai alkalmasak-e arra, hogy az elismerési eljárásban referenciaként használják fel. Ebben a munkafolyamatban meghatározó tényező a tanulásszervezéssel kapcsolatos oktatói álláspont: milyen tanterv-építkezési filozófia jellemzi a program gondozásáért felelős oktatókat, hogyan gondolkodnak a tantervi felépítésről, a tantárgyak sorrendiségének és tematikájának meghatározottságáról, tanulástámogató szerepéről. Szükség esetén módosítani kell a követelmények leírását, tanulási eredményekben megfogalmazva azokat. Szükséges továbbá az értékelési módszerek, eljárások hasonló szempontú felülvizsgálata és továbbfejlesztése is. Nem maradhat el annak meghatározása sem, hogy az egyes elemekben foglalt tudások milyen hamar évülnek el, azaz hány évvel korábban megszerzett tudások elismerését lehet kezdeményezni. Mindezek beépítése a tájékoztatási és a tanácsadási folyamatokba szintén feladatot jelent.

Az elismerési eljárás megtervezése közben döntéseket kell hozni az 5.5.2 és 5.5.3 *alfejezetekben* bemutatott telepítési, hatás- és feladatköri megosztásokról, elrendezésekről, továbbá a bevezetés és a működtetés költségeinek megosztási módjáról és a forrásokról.

A feladatmegosztásról való döntést követően meg kell kezdeni a közreműködők felkészítését feladataik ellátására, amelynek szintén hatékony módja a további felkészülésbe történő aktív bevonásuk.

Érdemes a tervezésnek már ebben a szakaszában megvizsgálni, hogy az intézmény mely funkciókat, eljárás elemeket lát kitelepíthetőnek/megoszthatónak a „köztes elemekben” megvalósítható valamelyik együttműködési forma létrejötté esetén a külső validációs/elismerési szereplővel.

Itt két sajátos szempontra is fel kell hívni a figyelmet. A validációval/elismeréssel való ismerkedés, az intézmény felkészülése az eljárás bevezetésére egy olyan folyamat, amelynek során fontos szervezeti tanulás is történik. Az intézményi, intézményközi együttműködések, amelyre az előző alfejezetben és a 4.5 alfejezetben is utaltunk, jó terepe ennek a szervezeti tanulásnak. Azaz nem szabad csupán egy hagyományos, kölcsönös érdekeken alapuló kooperációként tekinteni rá, hiszen nemcsak az eredménye, hanem maga a folyamat is az intézmény, a felsőoktatási szektor fejlődésének fontos eleme. Ugyanakkor kétségtelen kockázatokat hordoz magában, hogy az eljárás minél több elemét, tevékenységét szervezi ki az intézmény, annál kevesebb szervezeti tanulás jön létre. Nyilvánvalóan érdemes szakértőkkel együtt dolgozni, egyes feladatokat a hatékonyság és egyéb szempontok miatt külső partnerekhez telepíteni vagy velük megosztani, de figyelni kell a további fejlődést megalapozó szervezeti tanulás fenntartására ezeken a területeken is.

Elkerülhetetlen az eljárás beágyazása az intézményi folyamatokba, azaz az intézményi folyamatirányítási és minőségbiztosítási eljárások kiterjesztése az elismerési gyakorlatra. Mindezek alapján pedig az eljárással kapcsolatos intézményi és szervezeti egység szintű szabályzatok módosítására, kiegészítésére is sort kell keríteni. Érdemes figyelni azonban arra, hogy az alacsony számú kérelmeket váró területek, intézmények esetén az előzetes szabályozás túlzott befektetés lehet, ilyen helyzetekben a jó iránynak az eljárási keretek kialakításán túl a megvalósult esetek transzparenssé tétele tűnik, és a lassan létrejövő gyakorlat fejleszti majd a részletesebb szabályokat.

A bevezetés előkészületeinek ebben a szakaszában már sort kell keríteni az eljárás időzítésének, az egyes lépések határidőinek meghatározására, továbbá az eljárást támogató eszközök, űrlapok, iratminták, tájékoztatók, adatbázisok, weblapok stb. kialakítására, tesztelésére. Sok energiát takaríthat meg az intézmény, ha az űrlapok és iratminták valamilyen szabványt követnek. A minőségbiztosítás, adatvédelem szempontjai is ezt diktálják. (Ezt elősegítő, a projekt tudástárában közzéteszünk külföldi mintákat.)

A felkészülést, az eljárás bevezetésével kapcsolatos munkaszakaszokat széles körű külső és belső tájékoztatásnak kell kísérnie, azaz nem csak az elindítására való felkészülést követően érdemes megindítani a saját közösség, a partnerek és a célcsoportok informálását.

Végül itt is hangsúlyozandó a fejlesztés során nyert tapasztalat: az elismerési eljárás bevezetésében a fokozatos nyitás (funkcionális és/vagy területi alapon) javallt az intézmények számára, a tapasztalatok óva intenek az egyszerre, az intézmény összes programjára vonatkozó nyitást illetően. Egy valamely területen vagy programban és képzési tagozaton bevezetett eljárás a belső kipróbálás tapasztalatai és gyakorlata alapján finomított eljárás.

rásrend és szabályozás után terjeszthető ki más irányokba. A Magyar Rektori Konferencia szakértőivel történt konzultáción fogalmazódott meg lehetőségként a doktori képzésben, illetve a szakirányú továbbképzésekben történő kísérleti alkalmazás, mint amelyek jó te-repei az eljárás kipróbálásának.

A kipróbálás során olyan szempontokra is lehet megoldásokat találni, mint például az ok-tatók és hallgatók (felvételizők) eljárásba való belépésének ösztönzése.

7. Az elismerési tevékenység minőségvédelme

A validációval/elismeréssel kapcsolatos intézményi gyakorlat megjelenésének és elterjedésének szorosan össze kell kapcsolódnia az eljárás minőségbiztosításával, illetve a megvalósulás, a gyakorlat minőségvédelmével. Az intézményi minőségkultúra fejlettsége, a minőségmenedzsment kiépültsége esetén nagy a valószínűsége annak, hogy a validációs/elismerési eljárás a fent sokszor felmerült minőségi szempontok figyelembevételével jön létre és ágyazódik be az intézményi folyamatokba. Kevésbé fejlett minőségkultúra esetén azonban tudatos és kiemelt figyelemnek kell irányulnia a minőségbiztosítás kiterjesztésére a validációs/elismerési eljárásra és gyakorlatra.

A nem formális és informális tanulás validációval/elismeréssel történő figyelembevételének újszerű gondolata és az eljárásban rejlő lehetőségek csábítanak könnyelmű használatra is. Ezért kiemelt jelentősége van a minőségvédelemnek, az alapelvek megtartásának és megtartatásának az eljárás során. Egy, a lehetőségeket nem megfelelő módon használó intézményi gyakorlat ugyanis a többi intézmény tisztességes gyakorlatával szembeni bizalmat is rombolja.

7.1 Az elismerés minőségbiztosítása az intézményi folyamatokban

Az elismerés intézményi bevezetésének egyik feladat-sora az eljárásrend kialakítása, szabályozása és gyakorlattá tétele, a másik, az elismerési eljárás beágyazása az intézményi folyamatokba. Ez azt jelenti, hogy ki kell terjeszteni rá a többi eljárására, rendszeres tevékenységre vonatkozó folyamatirányítási rutinokat és előírásokat, továbbá az intézményi minőségirányítási folyamatokat és a minőségbiztosítást.

Az elismeréssel kapcsolatos folyamatirányítás keretében figyelemmel kell lenni arra, hogy maga az elismerési tevékenység az egyedi eljárásokat hogyan támogatja, szabályozza, értékeli és fejleszti. Idetartozik az intézményi stratégiaalkotás, az alapelvek, a fő funkciók szervezeti telepítésének, a résztvevők (megvalósítók, igénybe vevők, ellenőrzők) kijelölésének, az eljárás során igénybe vett eszközöknek, az adatgazdálkodás és tájékoztatás gyakorlatának, az értékelésnek, a finanszírozási vonatkozásoknak, valamint az ezekre irányuló általános szabályoknak a karbantartása: figyelemmel kísérése, értékelése és fejlesztése.

Az intézményi eljárási folyamatot szabályozó dokumentumok:

- az intézmény céljai az elismerés bevezetésével (az intézményi stratégia részeként vagy külön dokumentumban);
- az intézményi gyakorlatra vonatkozó szabályozás;
- az elismerés minőségbiztosításának rendje (az intézményi minőségügyi szabályzatok részeként vagy külön dokumentumban);
- adatkezelés és tájékoztatás (az adatkezelési szabályzat részeként vagy külön dokumentumban).

Mindennek azt kell szolgálnia, hogy az intézmény az elismerés gyakorlatának alakulásáról, az azzal kapcsolatos elvárásokról és elégedettségekről, az igénybevétel és a sikeres, illetve elutasított kérelmek természetéről, a ráfordításokról visszajelzést kapjon, képet alakíthasson ki a maga számára, és ez alapján elemezhesse, értékelhesse az alakuló gyakorlatot. Amennyiben az intézmény működtet önértékelést, logikus az elismerési gyakorlatot is bevonni az (ön)értékelésbe. Az elismeréssel kapcsolatos intézményi gyakorlat figyelemmel kísérésének (monitoring) fontos elemét adják az eljárás során keletkező adatok rögzítése, időszakos gyűjtése, elemzése és értékelése. Érdemes az intézményi vezetői információs rendszer működésével összefüggésben is végiggondolni, hogy milyen adatok rögzítése szükséges elsődlegesen, és melyek emelhetők be az (ön)értékelési folyamatba. A minőségi kör visszacsatolása segítségével az intézmény javítani, fejleszteni tudja az eljárásrendet, a szabályozást, a gyakorlatot.

7.2 A validációs/elismerési eljárás ágazati minőségvédelme

Az elismerési eljárás széles körben való alkalmazása csak akkor lehetséges, ha biztosítható, hogy az eljárás az eredeti céloknak megfelelően működik, nem teremt kiskaput a képzésben, és nem a követelményszint csökkentését szolgálja. Ez az alapja az eljárással kapcsolatos ágazati és társadalmi bizalom megteremtésének.

A körültekintésre különösen a bevezetés kezdeti időszakában lesz nagy szükség, a gyakorlati tapasztalatok alapján valószínűsíthető ugyanis, hogyan történik majd kísérlet az eljárás céljainak nem megfelelő használatra.

A minőség lehetséges értelmezései közül (kiválóság, szabványosítás, célnak való megfelelés, küszöbérték, értéknövelés stb.) az eljárásra nézve a minimálisan teljesítendő követelmények meghatározása és azok ellenőrizhetősége tűnik a megfelelő megközelítésnek. Az eljárás alapelveknek megfelelő működését külső értékeléssel, illetve olyan rendszeres monitorozással célszerű nyomon követni, amely az érintett szereplőktől nyert információkon, illetve a belső intézményi monitoring és az önértékelés dokumentumain alapul. Ezt a feladatot a létrehozandó módszertani fejlesztő központ láthatja el kellő felhatalmazás (például az intézmények közösen kiadott felhatalmazása vagy az ágazat irányítója által kiadott jogszabályi felhatalmazás) alapján. Az eljárást végző felsőoktatási intézményekkel kapcsolatos minőségre vonatkozó elvárásokat ugyanakkor ezekkel az intézményekkel közösen szükséges – előzetesen – kialakítani. A minőségre vonatkozó elvárások a következők lehetnek:

- Az eljárást működtető (illetve abban közreműködő) intézmény/szervezet megfelelő tartalmú és mindenki számára könnyen hozzáférhető információkat tesz közzé minden potenciális jelentkező, kérelmező számára, amelyből megismerhető a validációs/elismerési eljárás menete, az eljárás lefolytatásához szükséges idő, az eljárásban érvényesített és elvárható ügyintézési határidők és szabályok, az esetleg felmerülő, a kérelmezőt terhelő költségek.
- Rendelkezésre áll olyan felkészült személy, akinek elérhetősége a tájékoztató anyagokban szerepel, akiktől magyarázat, kiegészítő szóbeli információ kérhető az eljárás működésére vonatkozóan.
- Az értékelés objektív kritériumai ismertek, és minden kérelmezőre egyformán alkalmazhatóak.
- Az elismerési eljárásra kiterjed a jogorvoslat joga, amelyet az intézmény/szervezet a kérelmezőkkel ugyancsak ismertet (ez része az információs rendszernek).
- Az eljárásban közreműködő személyek megfelelő felkészültséggel rendelkeznek (az eljárás adott szakaszában való közreműködés jellegétől függően ismerik az eljárás szabályait, a lehetséges megoldásokat, értékelési technikákat, az adott intézményben érvényes sajátosságokat stb.).
- Az eljárásban közreműködők szerepe és hatásköre(i) szabályozottak, világosan megfogalmazottak és átláthatóak (a kérelmezők számára is).

- Az eljárás menete részletesen kidolgozott standardokat követ, minden kérelmező esetében azonos módon és azonos feltételekkel zajlik.
- Az eljárás menete világosan áttekinthető és dokumentált, nyomon követhető belőle az eljárás során történtek és a végső döntést megalapozó szakmai érvek.
- A kérelmező által bemutatott tudást bizonyító dokumentumok a kérelem dokumentációjának részét képezik, meghatározott ideig (más tanulmányi dokumentumokkal azonosan) biztonságos őrzésükről az eljárást működtető intézmény gondoskodik.
- Az eljárás a kérelmező egyén érdekeit szolgálja, az eljárás során keletkező, személyét érintő információk nem kerülhetnek harmadik fél kezébe, csak abban az esetben, ha ahhoz a kérelmező írásban hozzájárul.
- Az értékelést végző személyek szakmai felkészültségére és pártatlanságára vonatkozó alapkövetelmény érvényesül.
- Az eljárást végző szervezet rendszeres időközönként (eleinte például évente) áttekinti saját gyakorlatát, és javaslatokat, ajánlásokat fogalmaz meg az eljárás hatékonyabbá és fenntarthatóvá tételére. Mindezek külső értékelők számára is nyomon követhető módon dokumentáltak.

Az eljárás védelmét szolgálhatja továbbá, ha a licenchasználat általános szabályai érvényesülnek, és azokat követik a rendszerben közreműködő szereplők, akár jogszabály kezei között, akár az intézmények és a rendszermodell többi elemében részt vevő szervezetek közös megállapodása alapján. Ez arra irányulhat, hogy a külső értékelés során az egyeztetett minőségi kritériumokat betartó, annak megfelelő eljárást működtető intézmények az eljárással kapcsolatos nyilvános tájékoztató felületeinek, illetve kiadott hivatalos (például eredményt befoglaló tanulmányi határozaton, az oklevélmellékletben) és egyéb dokumentumaikon feltüntethetik a minőségi emblémát, illetve egy deklarációt, miszerint „az elismerési eljárást a magyar elismerési eljárás minőségi kritériumainak megfelelő szabályok szerint folytatták le”.

Egy sikeres, jól védhető *brand* felépítéséhez hozzátartozna egy védjegy elnevezés is, azaz érdemes mielőbb saját elnevezést találni a védett elismerési folyamatra. A projekt szakértőivel a fejlesztőmunka két szakaszában is igyekeztünk névjavaslatokkal előállni, eddig – saját megítélésünk szerint – nem találtuk meg a jó megoldást.

A felsőoktatás minőségpolitikája keretében rendszeres, időközönként ismétlődő intézményi akkreditációs eljárásban az intézményi folyamatok minőségbiztosításának megfelelőségére irányuló vizsgálat szempontjai között jelenjen meg az intézményi validációs/ elismerési eljárás is, továbbá az a szempont, hogy az intézmény részt vesz-e az eljárás minőségi kritériumainak teljesülését monitorozó folyamatban. Ahhoz, hogy az intézményi és programakkreditáció koncepcionális elemei, valamint minőség- és teljesítménymutatói között a validációval kapcsolatos szempontok is megjelenjenek, a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság közreműködése is szükséges.

8. Hogyan tovább?

A projektben zajló fejlesztések és részeredmények nyomán ma már jóval világosabban rajzolódnak ki a felsőoktatási validációs/elismerési rendszer kialakításának és az elismerési eljárás gyakorlattá tételének (bevezetésének és elterjesztésének) a következő években szükséges további lépései.

A projekt – szisztematikus fejlesztőmunka nyomán – a formális képzésen kívül szerzett tudások elismerésének és felsőfokú tanulmányokba történő beszámításának rendszermoddjére és eljárásrendjére fogalmazott meg a kialakítást és bevezetést célzó ajánlásokat. A következő években azoknak a fejlesztőmunka során feltárt, a bevezetés feltételeiként azonosított rendszerelemeknek és hiányzó környezeti és eljárási elemeknek a kialakítására szükséges fókuszálni, amelyek megteremtése, elterjedése elvezethet az intézményi eljárások bevezetéséhez, a gyakorlat fokozatos kialakulásához és terjedéséhez. A magyar felsőoktatás – sok ország gyakorlatával összehasonlítva – a képzési rendszer átalakulásának, az oktatás gyakorlatának és a tanulásszervezési eljárások fejlődésének átmeneti szakaszában van. Ahhoz, hogy a változások olyan irányban folytatódjanak, hogy megteremtődjenek a hozott tudás felsőoktatásbeli elismerésének feltételei, további intenzív és széles körű munkálkodásra van szükség. Ez azt is jelenti, hogy a validáció/elismerés érdekében nem látjuk járhatónak a szűk körű fejlesztőcsapat(ok) által vezérelt, a szakpolitika által felülről indított és mindenhol egységesen alkalmazott megoldásokra épülő változtatásokat. A szereplők mindegyikének (ágazatirányításnak, fenntartónak, testületeknek és intézményeknek, azok polgárainak, továbbá külső partnereiknek) be kell kapcsolódniuk a feltételek kialakítását célzó munkálatokba. Ez egyben meghatározza egy esetleges következő projekt tevékenységeinek, módszereinek tervezése során érvényesítendő szempontokat is.

A projektben végrehajtott terepkutatás feltárta, hogy a felsőoktatási intézményekben különböző rejtett, emiatt a hallgatók számára a garanciális elemeket nélkülöző módon jelen van a hozott tudás elismerésének gyakorlata. Ezért egy, az európai alapelveket követő, transzparens eljárás meghonosítása megalapozott cél.

A terepkutatás, majd a fejlesztés további munkálatai és az elismerési eljárás megvalósításának intézményi kipróbálása rámutattak hiányosságokra is. Ezek közül kiemelkedik a tananyagra és nem a tanulási eredményekre koncentráló gondolkodásmód, a tudásértékelés jelenleg szokásos, hagyományos gyakorlatának az elismerés céljaira való elégtelen-

sége, a felsőoktatás szereplői – alapvetően az oktatók – tudásra és tanulásra vonatkozó nézeteinek lassú változása. Ehhez társul a felsőoktatás és a felnőttképzés közötti kapcsolatok viszonylagos fejletlensége, ezzel részben összefüggésben az oktatás világának többi szereplőjével (oktatási szolgáltatókkal, oktatási szolgáltatásokat kínáló szervezetekkel), továbbá az érintett külső (regionális) partnerekkel való kapcsolatok, együttműködések gyengesége. Ezek közül több körülmény is olyan természetű, hogy azokat egy körülhatárolt célokra irányuló projekt közvetlenül nem tudja befolyásolni. A célok megvalósítását támogató módszerek gondos megválasztásával – többek között az érintettek minél szélesebb körű bevonása révén – azonban a változási folyamatok elindíthatók, felerősíthetők. A következő fejlesztési szakasznak ezért igyekeznie kell a közvetlen célok mellett a fenti körülményekre is tekintettel lennie.

A most záruló fejlesztés eredményeire építve olyan fejlesztési program kialakítása javasolt, amelynek közvetlen célja, hogy

- az Országos képesítési keretrendszer kialakítására irányuló munkálatokkal összhangolva;
- a felsőoktatás külső partnereivel együttműködve kialakítsa az elismerési eljárás alkalmazáshoz szükséges képesítési, szakterületi és programszintű standardokat és tanulási eredmények formájában írja át azokat;
- a kimenetalapú programszabályozás alkalmazásának és a tanulási eredményeknek a tantervekben, a tantárgyi programokban és az értékelésben történő használatának elterjesztésével megalapozza az elismerési eljárás referenciáinak és a tudás bizonyítékainak elemzésére és értékelésére vonatkozó módszertani ismereteknek, készségeknek a kiépülését, ezzel az elismerési eljárás intézményi bevezethetőségét.
- A szakképzés, a felnőttképzés és a közoktatás területén működő, illetve fejlesztés alatt álló eljárásokkal, továbbá az egész életen át tartó tanulásban érintett képzési szolgáltatókkal, szereplőkkel, valamint a tanulási és életpálya-tervezési és -tanácsadó, illetve foglalkoztatási támogató rendszerek szereplőivel, képviselőivel együttműködve kidolgozza az elismeréssel kapcsolatos tájékoztatás és tanácsadás szempontjait, jó példáit, és meghatározza a kívánatos kapcsolódási pontokat, felületeket (beleértve a jogi környezet kimunkálását is).

- A felsőoktatási szereplők felkészítésével és összefogásával megalapozza, hogy a felsőoktatási intézmények beillesszék működési rendjükbe a validációs/ elismerési eljárást. Ezen belül egy egyeztetési folyamat keretében meghatározza az elismerésre vonatkozó szakterület-specifikus szempontokat (többek között a tudás avulásának kezelésére, az elismeréssel történő beszámítás mértékére vonatkozó irányelveket). A fejlesztőmunka eddigi tapasztalatai alapján ennek alapvető munkaformája a felsőoktatási szakterületenként szervezett munkacsoportok összehangolt fejlesztőmunkája.
- Néhány önként bekapcsolódó felsőoktatási intézménnyel különböző szegmensekben és képzési területeken az elismerési eljárás megvalósításának további kipróbálását valósítja meg, a megszülető tapasztalatokat a szakmaspecifikus különbségek azonosítására, az eljárásrend finomítására és a bevezetésre irányuló ajánlások pontosítására, továbbá a tudástár bővítésére felhasználva.

E programelemek eredményes megvalósításához elengedhetetlen

- a későbbi intézményi kulcsszereplők bevonása és tartós közreműködésük biztosítása a fejlesztőmunkákban, továbbá a gyakorlat által történő felkészülésük, kiképzésük az intézményi elismerési gyakorlat kialakításának és bevezetésének támogatására;
- a folyamatos módszertani támogatás a programban részt vevők és az intézményekben az eljárás működtetésében érdekelt szereplők számára (például képzési program kidolgozása és valamennyi felsőoktatási intézményből legalább 3 fő kiképzése);
- módszertani kiadványok megjelentetése, illetve az e projekt keretében létrehozott tudástár jelentős bővítése, a működtetésben érdekelt szakmai párbeszédének megszervezése és fenntartása;
- a tanulást és a minőséget támogató szervezeti kultúra és vezetés fejlesztése az intézmények szintjén.

Egy ilyen program megvalósításának – az érintettek széles körű bevonásának köszönhetően – a program tényleges terjedelménél jóval szélesebb körű lehet a hatása, és jótékonyan járulhat hozzá az e projektben azonosított hiányzó feltételek megteremtéséhez, a szükséges szemléleti változások elindulásához, illetve felgyorsításához, terjesztéséhez.

A felsőoktatási validációs/elismerési fejlesztőmunkában közreműködő szakértők meggyőződése, hogy a fent vázolt intenzív és széles körű előkészítő folyamat teremtheti meg az intézményi szintű elismerési eljárások bevezetésének megfelelő körülményeit, amelyek nyomán a gyakorlat terjedése megkezdődhet. E folyamat keretében az intézményi alkalmazások bevezetésére ösztönző, a bevezetés munkálatait segítő, költségeihez hozzájáruló pályázatok, támogatási források nyílhatnak azon intézmények számára, amelyek megtárlják, felismerik a maguk érdekeit ennek az eszköznek a használatbavételében, és elkötelezettséget alakítanak ki a hozott tudás elismerésére, beszámítására az általuk kínált képezésekhez vezető tanulási útvonalakon.

Mellékletek

1. melléklet – A témához kapcsolódó szakmai anyagok

A téma irodalma ma már igen bőséges és szerteágazó. Az itt összegyűjtött anyagok a közelmúltban született, magyar nézőpontból releváns és a világhálón elérhető dokumentumokat tartalmazzák. Az összeállítás nem teljes körű, azt a célt szolgálja, hogy a téma iránt érdeklődők magyar és angol nyelven hozzáférjenek a szövegekhez.

(Az) OECD RNFIL-projekt keretében készült országtanulmányok. [online:] {http://www.oecd.org/document/63/0,3343,en_2649_39263238_37141759_1_1_1_1,00.html}

Az OECD 2005–2006-ban 22 ország részvételével, *Recognition of non-formal and informal learning* (RNFIL) elnevezéssel szervezett projektje az elismerés terén kialakult megoldásokat elemezte. A projekt keretében – azonos szerkezetben – készült országtanulmányok körképet adnak a nemzetközi gyakorlat sokszínűségéről.

Derényi András – Milotay Nóra – Tót Éva – Török Balázs (2007): Az informális és nem formális tanulás elismerése Magyarországon. Egy OECD-projekt tanulságai. Oktatási és Kulturális Minisztérium. [online:] {<http://klaszterek.tpf.hu/hirek.php?newsId=826>}

Magyarország résztvevője volt az OECD RNFIL-projektjének. A kiadvány a magyar nyelvű országtanulmány közzététele mellett áttekinti a projekt szakmai tanulságait.

Tót Éva (2008): A nem formális és informális tanulás elismerése – 2. Egy OECD-projekt tanulságai. Oktatási és Kulturális Minisztérium. [online:] {<http://cherd.unideb.hu/rnfil2.PDF>}

A kiadvány részletesen bemutatja az RNFIL-projekt keretében végzett munka második szakaszát, kitér az alapfogalmak értelmezésére, és néhány ország gyakorlatának rövid áttekintését adja.

European guidelines for validating non-formal and informal learning (2009): CEDEFOP. [online:] {<http://www.cedefop.europa.eu/en/news/4041.aspx>}

Huszonnyolc ország szakértői két éven át dolgoztak a „*Recognition of learning outcomes*” (a tanulási eredmények elismerése) elnevezésű szakértői műhelyben. Vitáik eredményét foglalta össze a kötet, amelynek az a célja, hogy az egyes országokban folyó fejlesztések számára átgondolt megközelítést kínáljon. Az anyag angol, francia és német nyelven tölthető le.

Patrick Werquin (2010): *Recognizing Non-formal and informal learning – Outcomes, Policies and Practices*. OECD, Paris. [online:] {<http://www.cicic.ca/docs/oecd/rnfil.en.pdf>}

Az OECD RNFIL-projekt általános szakmai összefoglalója, amely kísérletet tesz a nemzetközi gyakorlat tipizálására, és tárgyalja az elismeréssel kapcsolatos alapvető koncepcionális kérdéseket.

Irene Sheridan–Margaret Linehan (2009): *Recognition of Prior Learning – A Focus on Practice*. CIT Press, Bishopstown, Cork. [online:] {<http://eine.ie/wp-content/uploads/2009/11/recognition-of-prior-learning-a-focus-on-practice.pdf>} 39. oldal

Az ír *Education in Employment* projekt eredményeinek összefoglalója, amely részletesen bemutatja a felsőoktatási szektort érintő elismerési rendszer kialakításának legfontosabb kérdéseit.

Tót Éva (2006): A munkavégzéshez kapcsolódó informális tanulás. *Kutatás Közben* No. 273. Felsőoktatási Kutatóintézet. [online:] {http://www.hier.iif.hu/hu/kutatas_kozben.php}

A 60 oldalas írás a témában végzett hazai empirikus kutatás összefoglalója. A bevezető összegzi a különféle tanulási formákkal kapcsolatos szakirodalom állításait és a szerző álláspontját. A vizsgálat tanulási útként értelmezett életútinterjúkra épült, és a hazai informális tanulási környezetre jellemző mintázatokat igyekezett feltárni.

A magyar nyelvű weboldalak közül a Tempus Közalapítvány által működtetett tudástár tartalmaz a témához kapcsolódó, részben magyar nyelvű anyagokat. A TKA 2009-ben az Európai Bizottságnak a „Tanulási eredmények elismerése” témakörében szervezett szakmai tevékenységét a hazai szakemberekkel megismertető projektet szervezett. Ennek keretében a téma legfontosabb szakirodalmát feldolgozó magyar nyelvű összefoglalók készültek. A weboldalon az eredeti angol nyelvű források is elérhetők.

[online:] {<http://www.oktataskepzes.tka.hu/dokumentumtar.php?linkCategoryId=12&linkTypeId=2>}

European Inventory – Validation of non-formal and informal learning [online:] {<http://www.ecotec.com/europeaninventory>}

Az EU Leonardo da Vinci programjának támogatásával készült gyűjtemény, egyfajta „leltár”, amely ma már több mint 30 ország gyakorlatáról ad képet. A kétévente frissített rövid összefoglalók azt mutatják be, hol tart az egyes országok validációs rendszerének fejlesztése. A weboldal számos más, a témához kapcsolódó dokumentumot és tematikus elemzést is tartalmaz.

2. melléklet – A validációs eljárással kapcsolatos legfontosabb fogalmak

A Validációs szótár azzal a céllal készült, hogy a fejlesztőmunkában közreműködők körében támogassa a szóhasználat egységesítését. Az eddig összegyűjtött közel 30 kifejezés alapvetően a felsőoktatási szektorban működő eljárás elemeit tartalmazza, értelmezésük is erre vonatkozik. Fontos azonban, hogy még formálódó és bővülő munkaverzióról van szó.

Beszámítás A hozott tudás elismerésének egyik konkrét formája.

A *referencia* és a hozott tudás bizonyítékainak összevetése, illetve a megfelelőség mértékének megállapítása alapján, meghatározott számú kredit vagy felvételi pluszpontok megítélése.

(A) beszámítás mértéke Az elismerésnek az a lehetséges mértéke, amelyet például az eljárás intézményi szabályozása során határozhatnak meg. Az eljárás keretében megszerezhető kreditek vagy felvételi pluszpontok maximuma.⁴⁸

Dokumentummal igazolt tudás Az arra jogosult szervezet által (kredit, oklevél, tanúsítvány, diploma formájában) hiteles módon igazolt tudás(elemek), ismeretek, készségek, készségek és kompetenciák.

Előzetes tudásszint felmérése Az eljárást a felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény 17-es paragrafusa vezette be „A képzésre jelentkező felnőtt kérheti tudásszintjének előzetes felmérését, amelyet a felnőttképzést folytató intézmény köteles értékelni és figyelembe venni.”

Az eljárás 2007-től az összes akkreditált felnőttképző intézmény által kötelezően nyújtandó felnőttképzési szolgáltatás volt, a jelenleg hatályos törvényben azonban ez a kötelezettség nem szerepel.

Az eljárás nem azonos a validációs/elismerési eljárással.

48 Egyes rendszerekben lehetséges teljes képzítés megszerzése is ennek az eljárásnak a keretében. A projektben részt vevő hazai fejlesztők azonban jelenleg nem javasolják teljes képzítés validációs eljárás keretében történő odaítélését a felsőoktatáson belül.

Előzetesen megszerzett tudás Egy adott képzési programon kívül (bármilyen tanulási környezetben és módon) megszerzett tudás (képesség, kompetencia), amelynek az adott képzési program(elem) teljesítéseként történő elismerését az egyén kéri.

Azonos a hozott tudás fogalmával.

Azonos értelemben használatos az előzetes tanulási eredmény kifejezés is.

Felmentés A hozott tudás elismerésének egyik konkrét formája.

A kérelmezőnek egy adott képzési programban előírt kötelezettség (például óralátogatás, gyakorlat, dolgozatírás, vizsga vagy részvizsga, szakmai gyakorlat) teljesítése alóli mentesítése.

Formális keretek között történő tanulás Ide sorolható az iskolarendszerű képzés, beleértve a felsőoktatást is. Jellemző elemei: a bemeneti, a folyamat- és a kimeneti szabályozás, a megszerzhető bizonyítványok, illetve a képesítések jogszabályi rendezettsége, curriculum, professzionális tudástámogatók jelenléte.

Hozott tudás⁴⁹ Bármilyen tanulási környezetben megszerzett tudás – amelynek egy adott képzési program teljesítésébe történő elismerését, beszámítását az egyén kéri.

Az előzetesen megszerzett tudás szinonimájaként használatos.

Azonos értelmű az előzetes tanulási eredmény kifejezéssel.

(A) hozott tudás azonosítása A validációs/elismerési eljárás első szakaszának egy lépése.

A validációs/elismerési eljárást elindító személy megfogalmazza – önállóan vagy az erre illetékes és kiképzett személy támogatásával –, hogy mire vonatkozóan (milyen követelmény teljesítésére, milyen tárgy/kurzus/modul vonatkozásában) kéri hozott tudása elismerését.

49 A fejlesztésben részt vevő szakértők között nem jutott nyugvópontra az a vita, amely az eljárás kulcs-
elemének magyar megnevezését illeti. Az egyik álláspont a könnyen használható kifejezések alkalmazását he-
lyezné előtérbe, a másik az uniós zsargon mielőbbi hazai meghonosítását, így a hozott tudás helyett a tanulási
eredmény terminusnak minden kifejezésben történő következetes alkalmazását szorgalmazza, amely azonban
igen nehézkessé teszi a hétköznapi nyelvhasználatot. Az itt bemutatott glosszárium az előbbi álláspont meg-
fontolásait követi.

(A) hozott tudás bizonyítékai A hozott tudás bizonyítása történhet

a) képzőintézmény vagy más, arra felhatalmazott szervezet által kiadott igazolással (diploma, leckeönyv, szakmai képesítés, végbizonyítvány, abszolutórium stb.);

b) más szervezetek által kiadott, hitelesített igazolásokkal (például munkahely által kiadott, a betöltött munkakörökről, munkatapasztalatról szóló igazolás, ajánlólevél stb.);

c) egyéb (kiegészítő) elemekkel: például önéletrajz, a munkatapasztalatokat elemző önértékelés, a tudást jellemző produktumok.

Amennyiben – a validációban illetékes szakember(ek) megítélése szerint – a fenti elemekből álló bizonyítékok együttesen sem támasztják alá a szükséges mértékben a hozott tudás meglétét, és nem teszik lehetővé annak egyértelmű megítélését, direkt tudásvizsgálatra kerülhet sor (amelynek eredménye bekerül a bizonyítékokat tartalmazó dokumentációba).

(A) hozott tudás direkt vizsgálata A validációs eljárás egyik lehetséges lépése. Amennyiben a hozott tudás nem vagy nem kellő mértékben támasztható alá dokumentumokkal, sor kerülhet a hozott tudás direkt vizsgálatára.

A hozott tudás direkt vizsgálata történhet speciális, e célra összeállított szakmai testület előtt, végezheti erre felkért szakértő, lehet teszt, szóbeli vizsga, valós környezetben végzett tevékenység értékelése stb.

(A) hozott tudás dokumentálása Az a folyamat, melynek során az egyén a hozott tudás meglétét alátámasztó dokumentumokat és más bizonyítékokat összegyűjt, és az eljáráshoz szükséges formába rendezi azzal a céllal, hogy a tudás minél inkább összevethető legyen a rendelkezésre álló referenciával. A nem vagy nem kellő mértékben dokumentálható tudáselemek esetén direkt tudásvizsgálatra kerülhet sor.

Informális környezetben történő tanulás Nem szervezett keretek között zajló, azaz képzőintézményektől és curriculumtól független tanulás. A tanulót támogató személyek nincsenek jelen, vagy nem professzionális személyek segítik a tanulási folyamatot. Jellemző formája az önképzés és a tapasztalati tanulás, amelynek helyszíne lehet a munkahely, a család vagy a közösségi, civil élet.

Képesítés Képesítés kiadására feljogosított testület által – az egyén tudásának értékelése alapján – kiadott igazolás arra vonatkozóan, hogy az egyén rendelkezik a meghatározott képzési standardnak megfelelő tudással, illetve rendelkezik egy meghatározott tevékenység ellátásához szükséges kompetenciákkal.

Kompetencia Az ismeretek, készségek/képességek és magatartási jellemzők összessége.

A készülő hazai Országos képesítési keretrendszer (OKKR) tudás, képességek, attitűdök, autonómia és felelősségvállalás kategóriákra bontva írja le és jellemzi a kompetenciákat.

Kredit A felsőoktatásban a tanulmányi kötelezettségek teljesítésére irányuló hallgatói tanulmányi munka mértékegysége, az összes hallgatói tanulmányi munkaidővel arányos relatív mérőszám; nemzetközi konvenciónak megfelelően 1 kredithez 30 munkaórát rendelnek.

Emiatt a kreditet használják az egyéni tanulói teljesítés közvetett mérésére is.

Az elismerés egyik módja lehet a kredittel dokumentált hozott tudás (a referenciától függően) meghatározott számú kredittel történő beszámítása.

Kreditátvitel A különböző felsőoktatási intézményekben folytatott tanulmányok alapján megszerzett kreditek elismertetése a kreditrendszerű oktatásban részt vevő intézmények között vagy egyazon intézményen belül különböző képzési programok között. A kreditátvitel a validáció/elismerés egyik fajtája, amely a felsőoktatáson belül megszerzett és formálisan dokumentált tudáselemek elismerését hivatott biztosítani.

Az európai felsőoktatási térség kialakítása során (bolognai folyamat) a részt vevő országok egységes átviteli rendszert alakítottak ki és vezettek be (*European Credit Accumulation and Transfer System; ECTS*). Magyarországon törvény és kormányrendelet szabályozza a kreditátvitel részleteit.

Munkatapasztalat révén megszerzett tudás A munkavégzés során tapasztalati tanulással megszerzett tudás(elemek), ismeretek, képességek, készségek, kompetencia(elemek).

A magyar felsőoktatásban – a tanterv részét képező szakmai gyakorlatokon túli – „előzetes munkatapasztalat beszámítás”-át a tanulmányi követelmények teljesítésébe a jelenleg hatályos törvényi szabályozás 30 kreditben korlátozza.

Nem formális környezetben történő tanulás Szervezett tanulási mód, jelentős részben az ún. iskolarendszeren kívüli képzések (legjellemzőbb formái a képzési piacon elérhető *tanfolyami* képzések vagy a szervezett munkahelyi képzés) tartoznak ide.

(A) nem formális módon megszerzett tudások társadalmi elismerése Szemben a szabályozott eljárásként azonosítható validációval, a formális képzési programoktól függetlenül (például munkatapasztalattal, önképzéssel) megszerzett tudásokat sokféle módon értékeli és ismeri el. Ez minden társadalomban hagyományos és általános gyakorlat. A munkahelyeken például jellegzetes elismerési mód a hierarchiában való előmenetel vagy a magasabb bérezés (amely a teljesítmény mellett a munkatapasztalat révén megszerzett tudás értékének elismerését is jelenti).

Portfólió A (validációs célú) portfólió a hozott tudás dokumentálásának egyik lehetséges eszköze. A hozott tudás meglétét alátámasztó bizonyítékoknak és egyéb iratoknak (például életrajz, referenciák) az eljárásrendben rögzített módon strukturált, elektronikus vagy nyomtatott formában létrehozott gyűjteménye.

Referencia Az elismerési eljárás kulcseleme.

A hozott tudás azonosításához és értékeléséhez szükséges olyan standard, amely megfogalmazza azokat a tudáselemeket, követelményeket, elvárásokat, amelyekhez képest az előzetesen megszerzett tudás megfelelőségét vizsgálják.

Az eljárás során – az adott körülményektől függően – a referencia lehet tanulási eredmény vagy képzési követelmények formájában megfogalmazott standard (ez utóbbi, eltérően a tanulási eredményektől, a képzés céljaira, a tanterv tartalmára, illetve a képzési célok eléréséhez előírt ismeretforrásokra vonatkozó elvárásokat tartalmaz). Az eljárás intézményi szabályozása során, illetve az egyes szakterületeken (amennyiben a rendelkezésre álló képzési követelmények formája önmagában a validáláshoz nem alkalmas) speciális validációs referenciák megfogalmazása is lehetséges.

Tanulási eredmények⁵⁰ Annak a paradigmaváltásnak a kulcsfogalma, amely a tananyag előtérbe állítása helyett a kimenet, azaz a tanulási célok elérése felől közelíti meg az eredményt.

Állítások arra vonatkozóan, amit egy tanuló/hallgató ismer, megért és képes elvégezni a tanulási folyamat (egy adott tanulási szakasz, képzési program) befejezésekor.

A tanulási eredményként megfogalmazott tudáshoz annak a működésére ható nézetrendszer, attitűd, önállóság és a felelősségvállalás minősége is hozzátartozik.

A tanulási eredményeket sokszor kompetenciaként fogalmazzák meg, írják le.

A tanulási eredmények a validációs eljárásban az elismerési (felmentési, beszámítási) kérelem tartalmi referenciájaként szolgálnak.

Tanulási környezetek A tudás (ismeretek, képességek/készségek, kompetenciák) elsajátításának módja és környezeti feltételei sokfélék lehetnek. A téma szakirodalmában többnyire három fő tanulási környezetet különböztetnek meg: formális, nem formális és informális, bár ezek definíciója igen sokféle.

A validáció/elismerés alapelve, hogy egyenrangúként kezeli a különböző tanulási környezeteket abból a szempontból, hogy mindegyikben keletkezhet tudás. Ezért a validációs/elismerési eljárás a tanulás eredményeként létrejött tudásra, a tanulási eredményekre fókuszál.

Validáció/ Elismerés Több lépésből álló eljárás, amelynek során a hozott, azaz előzetesen megszerzett tudást – annak dokumentumokkal való bizonyítása, esetleg közvetlen értékelése alapján – az erre felhatalmazott személy vagy testület egy képesítés vagy képzési program követelménystandarjaival (referencia) összeveti. Az összevetés eredményétől függően a hozott tudást elismerik (kredit formájában beszámítják, egyes képzési követelmények formális teljesítése alól felmentést adnak), vagy a szükséges mértékű megfelelés hiányában a kérelmet elutasítják.

50 Az eredeti angol nyelvű kifejezés: *learning outcomes* (olykor tanulási kimenetnek is fordítják). A bemeletalapú vagy folyamatszabályozáson alapuló képzési gyakorlattal szemben a képzési programokat a kimenet, a tanulási eredmény oldaláról megfogalmazó szemlélet kulcsfogalma.

Funkcióját tekintve az eljárás szolgálhatja az adott képzési programba történő felvételt, a képzési program egy része alóli felmentést.

Az eljárás – jelenleg – javasolt elnevezése az eljárás két alapvető elemének összekapcsolt használata.

A validációs/elismerési eljárás alapelve, hogy a különféle tanulási módokat egyenrangúnak fogadja el (azaz a tanulás eredményét értékeli, függetlenül a tudás megszerzésének módjától).

(A) validációs/elismerési eljárás elemei A validációs/elismerési eljárás elemei

1) A hozott tudás azonosítása/dokumentálása

a) az eljárás elindításához szükséges kérelem benyújtása (amelyben a kérelmező megjelöli, milyen referenciára vonatkozóan kéri hozott tudása elismerését)

b) a kérelem formai elemeinek ellenőrzése, a kérelem regisztrálása

c) a hozott tudás meglétét alátámasztó bizonyítékok összegyűjtése (önállóan vagy szakszerű segítséggel, például egy „validációs célú portfólió” elkészítésének formájában)

d) amennyiben a hozott tudás dokumentumokkal nem bizonyítható elégséges mértékben, szükségessé válhat annak direkt vizsgálata (például vizsga vagy bizottság előtti meghallgatás, feladatvégzés formájában)

2) A validáció, mint az eljárás egyik lépése, azaz a hozott tudásnak a dokumentáció alapján a referenciával való összevetése és a megfelelés mértékének megállapítása

e) a hozott tudásnak a bizonyítékok alapján a referenciával való összevetése, és a megfelelés mértékének megállapítása erre felhatalmazott személy vagy testület által (ez a validáció mint az eljárás egyik lépése)

f) a megfelelés mértékétől függően döntés a felmentésről, a beszámításról (vagy az elutasításról)

3) Az elismerés (vagy elutasítás) és annak adminisztrációja

4) Amennyiben a kérelmező kifogást emel az eljárás lebonyolításával kapcsolatban, fellebbezési eljárás indulhat.

Az eljárás intézményi szabályozásának módjától függően az egyes lépések eltérő módon illeszkedhetnek az adott intézmény működésébe.

Rövidítések jegyzéke

APEL	Accreditation of Prior and Experiential Learning az előzetesen megszerzett tapasztalati tudás elismerése (akkreditálása)
AVE	Assessing Voluntary Experiences az önkéntes munka során szerzett tapasztalatok értékelése
AVIR	Adattár alapú vezetői információs rendszer
CEDEFOP ⁵¹	European Centre for the Development of Vocational Training az Európai Unió szakképzésfejlesztésért felelős ügynöksége
DIT	Dublin Institute of Technology Dublini Műszaki Főiskola
DOSZ	Doktoranduszok Országos Szövetsége
DPR	Diplomás pályakövető rendszer
ECDL	European Computer Driving Licence európai számítógép-kezelői jogosítvány
ECTS	European Credit Transfer and Accumulation System Európai kreditátviteli és -gyűjtési rendszer
EKKR	Európai képesítési keretrendszer
EU	Európai Unió
EUA	European University Association Európai Egyetemi Szövetség
FSZ	felsőfokú szakképzés

51 A betűszó a francia névből, *Centre Européen pour le Développement de la Formation Professionnelle* származik, bár azt ma már sehol nem használják.

Ftv.	felsőoktatási törvény
HÖÖK	Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája
IPOSZ	Ipartestületek Országos Szövetsége
ISCED	International Standard Classification of Education az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszere
IKT	információs és kommunikációs technológia
KÁB	Kreditátviteli Bizottság
KVR	Központi/felsőoktatási validációs rendszer
LLL – LLG	Lifelong learning – Lifelong Guidance egész életen át tartó tanulás
MGYOSZ	Magyar Gyáriparosok és Munkaadók Országos Szövetsége
MRK	Magyar Rektori Konferencia
NEFMI	Nemzeti Erőforrás Minisztérium
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete
OFI	Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
OKJ	Országos Képzési Jegyzék
OKKR	Országos képesítési keretrendszer
OKT	Országos Kredittanács
PLA	Prior Learning Assessment az előzetes tanulás/tudás értékelése

PLAR	Prior Learning Assessment and Recognition az előzetes tanulás/tudás értékelése és elismerése
RNFIL	Recognition of Non-formal and Informal Learning a nem formális és informális tanulás elismerése
RPL	Recognition of Prior Learning az előzetesen megszerzett tudás elismerése
RPLO	Recognition of Prior Learning Outcomes az előzetesen megszerzett tanulási eredmények elismerése
TÁMOP	Társadalmi Megújulás Operatív Program
TKA	Tempus Közalapítvány
Vhr.	végrehajtási rendelet
VOSZ	Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége
VPL	Valuation of Prior Learning az előzetes tanulás/tudás értékelése

A projektben közreműködtek

Szakmai vezetőként: Kocsis Mihály projektvezető (az Oktatókutatási és Fejlesztési Intézet Kutatási, Kutatásszervezési és Elemzési Központjának vezetője), Tót Éva a felsőoktatási validációs alprojekt szakmai pillérvezetője (OFI), Derényi András a felsőoktatási validációs alprojekt szakmai pillérvezetője, aki a 4. és 8. elemi projekt vezetését is ellátta (az OFI-ban az Országos Kreditiroda vezetője).

Oktatáspolitikai szakértőként: Kissné Pap Margit (Oktatási és Kulturális Minisztérium, később Nemzeti Erőforrás Minisztérium), illetve Cserné Adermann Gizella (a Pécsi Tudományegyetem, majd a Dunaújvárosi Főiskola egyetemi docense). Mindketten 2010 május közepéig látták el ezt a feladatot.

Az elemi projektek vezetőjeként: Einhorn Ágnes, 1-es és 6-os elemi projekt vezetője (az Eötvös Loránd Tudományegyetem, majd a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar egyetemi docense), Kraiciné Szokoly Mária, a 2-es elemi projekt vezetője (az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar főiskolai docense), Szuchacsevné Simon Mária a 3-as elemi projekt vezetője (az OFI tudományos munkatársa), Kállai Gabriella az 5-ös elemi projekt vezetője (az OFI tudományos munkatársa), Török Balázs a 7-es elemi projekt vezetője (az OFI tudományos munkatársa), Fehérvári Anikó a 9-es elemi projekt vezetője (az OFI tudományos főmunkatársa).

A projektmenedzsment további tagjai voltak: Temesi József az OKKR alprojekt szakmai pillérvezetője (a Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaság-tudományi Kar egyetemi tanára), Mayer Zoltánné pénzügyi vezető (OFI), Gubicza Katalin projektkoordinátor (OFI), aki 2010 májusig látta el ezt a feladatot, Kolcza Judit projektasszisztens (OFI), aki 2010 májusa és júliusa között Ducza Katával (OFI) közösen végezte a koordinátori feladatokat, Tósetto Antonella (OFI), aki 2010 júliusa óta projektkoordinátor, Barát Kornélia szakmai asszisztens (OFI), Gede Norbert kutatásszervező (OFI), valamint Seres Ildikó kutatásszervező (OFI).

A projekt szakértői, továbbá szakmai közreműködők: Arapovics Mária (az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar egyetemi adjunktusa), Bángi-Magyar Attila (az Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. felsőoktatási szakmai vezetője), Bánhidyné Szlovák Éva (az Óbudai Egyetem főiskolai tanára, a Felnőttképzési és Szakképzési Központ igazgatója), Belényesi Emese (a Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatás-tudományi Kar egyetemi adjunktusa), Benedek András (a Budapesti Műszaki és

Gazdaságtudományi Egyetem Alkalmazott Pedagógiai Intézet intézetigazgató egyetemi tanára, a Magyar Szakképzési Társaság elnöke), Benkei Kovács Balázs (az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar doktorandusza), Bókay Antal (a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar egyetemi tanára, az Országos Kredittanács elnöke), Borsi Árpád (a Felnőttképzési Vállalkozások Szövetsége főtítkára), Cseh Szilveszter (az Eötvös Loránd Tudományegyetem doktorandusza), Cser Erika (az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar tudományos munkatársa, a Továbbképző Intézet szakmai vezetője, majd az OFI tudományos munkatársa), Farkas Beáta (a Dunaújvárosi Főiskola Tanulmányi és Hallgatói Információs Hivatal hivatalvezetője), Farkas Judit (a Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar minőségbiztosítási és -fejlesztési koordinátora), Gáll József (a Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kar egyetemi adjunktusa, a Kreditátviteli Albizottság elnöke), Halász Gábor (az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Felsőoktatás-menedzsment Intézeti Központ igazgatója, egyetemi tanára), Hegyi-Halmos Nóra (az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar doktorandusza), Hollós Sándor (a Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar főiskolai tanára), Kadocsa László (a Dunaújvárosi Főiskola főiskolai tanára, rektorhelyettese), Karcagi Rita (a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet Kutatásszervezési és -fejlesztési Osztály menedzsere), Kodácsy Tamás (a Károli Gáspár Református Egyetem tudományos munkatársa, az Országos Kredittanács tagja), Kosztyi Sarolta (a Nyugat-magyarországi Egyetem Rektori Hivatal oktatási előadója), Köblös István (az Oktatásfejlesztési Informatikai Tanácsadó Kft. szakmai tanácsadója), Kucsera Tamás Gergely (a Doktoranduszok Országos Szövetsége elnöke), Liptai Kálmán (az Eszterházy Károly Főiskola Természettudományi Kar főiskolai tanára, dékánja, az Országos Kredittanács tagja), Márkus Attila (a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Tanulmányi Hivatala vezetője), Mátrai Zsuzsa (a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ intézetigazgató egyetemi tanára, az MTA Pedagógiai Bizottság alelnöke), Medvéne dr. Szabad Katalin (a Budapesti Gazdasági Főiskola oktatási rektorhelyettese, főiskolai tanára), Modláné Görgényi Ildikó (a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet főigazgató-helyettese), Nagy Dávid (a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája elnöke), Papp Lajos (az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógikum Központ Oktatásszervezési és Tanulmányi Főosztály főosztályvezetője), Pordány Sarolta (felnőttképzési kutató, a Felnőttképzés Fejlesztéséért Egyesület elnöke), Princzinger Péter (az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar dékányi titkársága vezetője, majd az Oktatási Hivatal elnöke), Rádli Katalin (az Oktatási és Kulturális Minisztérium, később Nemzeti Erőforrás Minisztérium Felsőoktatás Fejlesztési Főosztály főosztályvezető-helyettese), Radó Péter (az Expanzió Humán Tanácsadó Kft. vezető tanácsadója), Salát Magdolna (az Eötvös Loránd Tudományegyetem doktorandusza, majd a Rektori Hivatal minőségügyi referense), Schindler Rózsa (a Székes-

fehérvári Regionális Képző Központ igazgatója, a Magyar Szakképzési Társaság alelnöke), Sediviné Balassa Ildikó (a SZÁMALK Oktatási Rt. szakképzési igazgatója, az AIFSZ Kollégium Egyesület főtthkára), Stéger Csilla (az Oktatási és Kulturális Minisztérium, később Nemzeti Erőforrás Minisztérium Felsőoktatás Fejlesztési Főosztály képzési referense), Tardos János (a Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége társelnöke, a Budapesti Vállalkozásfejlesztési Közalapítvány vezető tanácsadója), Ütőné Visi Judit (az Eszterházy Károly Főiskola Természettudományi Kar főiskolai docense), Vámos Ágnes (az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar egyetemi docense), Varga Zsuzsanna (a Szegedi Tudományegyetem oktatási igazgatója, a Természettudományi Kar egyetemi docense, Kreditátviteli Bizottságának elnöke, az Országos Kredittanács tagja), Veres Pál (az Oktatási és Kulturális Minisztérium, később Nemzeti Erőforrás Minisztérium Felsőoktatás Fejlesztési Főosztály szakmai tanácsadója), Zachár László (a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet főigazgató-helyettese).

*

Itt szeretnénk köszönetet mondani azoknak a szakértőknek, akik rendkívül értékes segítséget nyújtottak a téma mélyebb megértését támogató tanulmányújtjaink szakmai programjának megszervezéséhez és lebonyolításához.

Írországban az ír képesítési hatóság (National Qualifications Authority of Ireland) fejlesztési referense *John O'Connor*, és a Dublini Műszaki Főiskola (Dublin Institute of Technology) validációs felelőse *dr. Anne Murphy*, valamint a Cork Institute of Technology, a Letterkenny Institute of Technology, a National University of Ireland, az Athlone Institute of Technology, illetve a Higher Education and Training Awards Council validációs referense;

Finnországban pedig a Turkui Egyetem professzora (és egyben a finn felsőoktatási minőségértékelési tanács elnöke) *dr. Ritta Pyykkö* és az egyetem továbbképzési központjának fejlesztési referense, *Timo Halttunen*, valamint intézeti kollégáik, továbbá a Turkui Svéd Egyetem, a helsinki Haaga-Helia és Metropolia egyetemek oktatói és validációs referensei saját gyakorlatuk elemző bemutatásával engedtek betekintést egy-egy nemzeti megközelítésbe.

Szintén köszönetet mondunk a Dunaújvárosi Főiskola Tanulmányi és Hallgatói Információs Hivatala és intézeti oktatásszervezési munkatársainak, akik lelkes és alapos munkájukkal, hasznos észrevételeikkel segítettek az eljárási ajánlások véglegesítésében.

Köszönjük a Magyar Rektori Konferencia szakértői csoportjának (*Buda András* egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem; *Író Béla* főtitkár, Széchenyi Egyetem; *Jobbágy Ákos* egyetemi tanár, oktatási igazgató, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem), hogy értékes észrevételekkel járult hozzá az eredmények pontos megfogalmazásához.

Sokat köszönhetünk a Tempus Közalapítvány igazgatójának, *Tordai Péternek* és különösen *Szegedi Eszternek*, a Képzések, tudásmenedzsment egység csoportvezetőjének, akik a projekt elindulását megelőzően különböző ágazatok szakértői számára szakmai konzultációk szervezésével készítették elő a lehetőséget a szektorközi együttműködésre, továbbá segítséget nyújtottak az eredmények terjesztésében.

Ugyancsak köszönetet kell mondanunk a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet vezetőinek, mindenekelőtt *Zachár Lászlónak*, aki több alkalommal is segítséget nyújtott a szakmai rendezvények zökkenőmentes lebonyolításához.

Végül köszönjük *Krémo Anitának*, az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatóság „Egész életen át tartó tanulás” egysége referensének a projekt elindulását megelőző, előkészítő szakmai programok koordinálását, illetve a külföldi szakemberek elérésében, a szakmai információszerzésben nyújtott értékes támogatást.